ÎN COLECŢIA

MERIDIANE

AU APĂRUT:

IGOR NEVERLY
Băiatul din stepele salice

DORA ALONSO
Tigri şi caimani

ABDULLA KAHHAR
Saida

VOR APĂREA:

DYMPHNA CUSACK
Val de căldură la Berlin

SAMUIL MARŞAK
Început de viaţă

ANDRÉ MAUROIS
Thanatos Palace Hotel

4,50 lei

V. KAVERIN • PRIETEN NECUNOSCUT

E. L. U.

V. KAVERIN

PRIETEN NECUNOSCUT

COLECŢIA MERIDIANE

В. Каверин
НЕИЗВЕСТНЫЙ ДРУГ
Повесть
Советский Писатель
Москва 1960

V. KAVERIN

PRIETEN NECUNOSCUT

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București — 1963

Traducere de *E. Suter* şi *M. Protopopov*

Coperta de *A. Leibovici*

FRICA DE ÎNTUNERIC

Nu împlinisem bine şase ani cînd, pentru prima oară, m-am dumirit ce înseamnă insomnia. Uitam să mai dorm, aşa cum fratele meu Paşka pleca la şcoală, uitîndu-şi acasă pacheţelul cu gustarea. Mă lăsam furat de gînduri şi, uite, aşa zbura clipa în care ar fi trebuit să adorm. Acum trebuia s-o iau de la capăt în noaptea următoare în aşteptarea aceleiaşi clipe.

Un ciudat simţămînt de tristeţe mă copleşea : toţi dorm acum, toată casa, oraşul întreg, numai eu stau de unul singur culcat în întuneric, cu ochii deschişi. Pe urmă, povestea începu să se repete : frămîntat de gînduri, uitam să mai adorm şi, cu teamă, mă aşteptam să uit şi în noaptea aceea.

Stăteam culcat şi mă gîndeam. Frica — noţiune pînă atunci necunoscută mie — mă cuprindea puţin cîte puţin : să fie oare toţi acasă ? Tata se culca devreme, dar mama se întorcea uneori de la concerte după miezul nopţii. Parcă o vedeam cum trece pe bulevardul Kohanovski, pe-acolo unde mai anul trecut fusese înjunghiată o

femeie, si deodată mi se făcea frică. Dormeam într-o odăiță, o fostă cămară, de unde puteai auzi tot ce se petrece în casă. Țin minte cum, o dată, am început să mă frămînt la gîndul dacă Presto e sau nu acasă — la noi, cîinii purtau întotdeauna nume muzicale: Legato, Stacatto... Ușa de la intrarea de serviciu se închidea cu un zăvor greu, pe care nu-l puteam trage, de aceea am fost nevoit să sar în curte prin fereastra de la bucătărie. Simțeam pămîntul reavăn sub tălpile goale; afară bezna era atît de adîncă, încît inima mi se făcuse cît un purice; dar mai mult mi-era teamă ca nu cumva să mă vadă cineva. M-am furișat prin bălăriile de lîngă gard, dînd ocol casei. Cățeaua noastră cea dolofană ieși somnoroasă din cușcă lingîndu-mi galeș mîna.

În casă, liniștea se înstăpînea tot mai mult. Mama se culcase. În camera de alături, Pașka băgă sub pernă *Peștera lui Leichtweiss* și adormi imediat. Și iată că și tata, foșnind ziarul pe care îl citise, stinse lumina și începu să sforăie. Acum dormea toată casa, numai eu stăteam culcat și mă gîndeam.

...Băcanul, un neamț roșu la față, cu barba căruntă, vorbește cu glas pițigăiat. Mama și cu mine trecem pe la dînsul să cumpărăm unt — 18 copeici funtul. Să fie adevărat ce spune Pașka, cum că băcanul are în loc de gîtlej o țevișoară de argint?

...În prăvălia lui Gușcin, podeaua este presărată cu rumeguș. Harbujii stau grămezi-grămezi. În lăzi, portocale. Stăpînul e un tip respectabil, îmbrăcat cu șorț alb care glăsuiește domol și zîmbește tot timpul. Dădaca mi-a spus însă că pe

propria lui fiică a trimis-o pe lumea cealaltă. Unde s-o fi trimis? Ea zice că „i-a mîncat zilele".

...Bătrînul Rosenstein umblă îmbrăcat într-o manta de general. Tata spune că e cantonist [1]. E general în retragere, iar în familia sa în fiecare an se sinucide careva. Mai întîi a fost studentul, iar astă-primăvară Lena, elevă de liceu. Am văzut-o și eu o dată — o codană cu obrăjorii rumeni. S-a aruncat de la fereastră. Interesant! Cîți copii o fi avînd Rosenstein ăsta? Parcă-s cu nemiluita. Totuși, păcat!

...Mama are de gînd să închirieze o vilă la Cerneakoviți, fiindcă e mai ieftin; nimeni nu se duce acolo, căci în apropiere e un ospiciu de nebuni. De ce o fi zîmbit așa acru tata cînd Reisar, stabs-căpitanul [2] acela care poartă un cercel în ureche, l-a întrebat: „Nu, zău, e adevărat că ați închiriat Arca lui Noe?" Tata e un bărbat mustăcios, cu decorații pe piept, și lumea privește la el cînd pășește țanțoș în fruntea fanfarei sale, imediat după comandantul regimentului, învîrtind bagheta.

...De ce își ies oamenii din minți? Înseamnă că poți să stai sau să șezi în minte, dacă pe urmă îți ieși din ea.

[1] În Rusia iobăgistă, fiii de soldați erau încă de la naștere înscriși în evidența militară; ei urmau școli de garnizoană și, din 1805, au căpătat numele de cantoniști. O mică parte erau trimiși în școli speciale, devenind apoi grade inferioare. „Cantonismul" a fost desființat în 1856, sub influența descompunerii feudalismului și creșterii valului de mișcări țărănești.

[2] Stabs-căpitan — grad în armata țaristă, echivalent cu locotenent major.

...Guvernatorul, cu tricorn și pantaloni albi, trece în pas de defilare.

Prin fața ochilor mei se perindă orașul: amurgul, vitrinele luminate ale magazinelor, cerul, la care nu se uită nimeni, și de cealaltă parte a rîului, acolo unde se întind cîmpiile, un alt cer cuprins de înserare. Strada Serghievskaia, apoi Ploskaia — o străduță dreaptă ce coboară spre chei. In colț, o firmă: „Magazin special de muzică". Zidul cetății, grădina Catedralei. Totul cunoscut, arhicunoscut. Prăvălia lui Iacimenev, cu dragonii ei zugrăviți pe pereți, în care se vinde ceai. Magazinul de jucării „Evrika". Acum toată lumea doarme.

Trase în grabă, obloanele de fier nu s-au închis bine. Și guvernatorul doarme, și-a scos pantalonii cei albi, iar tricornul și l-a pus pe scaun. Și în alte orașe dorm toți; și băieții, și guvernatorii, și vizitiii — bărbații dădacelor — chiar și dădacele. Numai eu nu dorm pe lumea asta. Rezemîndu-mi capul în mîini, privesc țintă întunericul din care ceva parcă iese, se mișcă, dobîndește mereu alte contururi.

Slăbisem, mă gălbejisem la față, nu mai creșteam, lucru verificat pe viu de către fratele meu Pașka. Ca să mă înzdrăvenească, ai mei hotărîră să-mi dea să beau vinul tonic „Prietenul stomacului". Cu *pince-nez*-ul ei pe nas, durdulie, mama venea, încheindu-și pe drum capotul, și îmi aducea un păhărel de vin cu fursecuri. Eu beam vinul și mîncam fursecurile. La început asta mi se păru ceva mai deosebit fiindcă acum rămîneam treaz nu pentru că nu puteam să dorm, ci

ca să aștept venirea mamei, dar pe urmă totul îmi deveni indiferent.

— La ce te gîndești ? mă întreba dădaca.

— Nu știu.

— E o adevărată pacoste cu copilul ăsta, se necăjea mama. Se gîndește și se tot gîndește la ceva...

Toți îmi duceau grija, ca pînă la urmă să uite cu totul de mine. Dădaca era convinsă că de la dumnezeu vin toate, lucru pare-se neîndoielnic, deoarece dumnezeu era pomenit în fiecare minut: „ferească dumnezeu, dumnezeule, dumnezeu știe, du-te cu dumnezeu" etc. El era dumnezeu, nu domnul; lui i se închinau, lui i se rugau. Catolicii și ortodocșii aveau un dumnezeu al lor, evreii îl aveau pe al lor, și toți acești dumnezei se deosebeau întrucîtva unul de altul, cu toate că era imposibil să-l vezi măcar pe unul. După cît se pare, dumnezeu era în stare să facă orice dacă îl rugai mult, adică dacă te închinai. Și uite că dădaca noastră i se ruga în fiecare zi, fiindcă ținea de nu știu ce credință veche, despre care se spunea că este mai puternică, și totuși bărbatul ei, care furase niște hamuri de la guvernator, zăcea mai departe în pușcărie. La început ea se ruga să-i dea drumul, și nu i-au dat. Pe urmă, cînd dădaca l-a găsit pe actorul acela al ei și a început să se roage ca să nu-i mai dea drumul, dimpotrivă l-au eliberat. A venit beat, suduind și amenințînd, și toți au fugit de el. Numai mama îi ieși înainte cu capul sus, semeț, cu *pince-nez*-ul ei ce sticlea și îi spuse: „Eh, Piotr, Piotr!" Iar el izbucni în plîns și începu să se bată cu capul de podea.

La drept vorbind, dumnezeu ăsta se purtase foarte urît cu dădaca, și eu în locul ei nu m-aș mai fi închinat zi de zi. Pașka spunea mereu că nu există dumnezeu, ba chiar că o dată l-a și zădărît, zicînd: „Dumnezeu e un prost", și n-a pățit nici pe dracu. Dar atunci de ce se mai construiesc catedrale și biserici, și de ce antreprenorul Feodorov a donat 10.000 ruble pentru zidirea unei biserici, iar catedrala noastră are o vechime de 600 de ani?

Dacă există dumnezeu, înseamnă că există și dracu. Asta fără doar și poate. Și chiar dădaca îmi spunea că printre draci există bogați și săraci, ca și la oameni, iar celor bogați nu le pasă de nimic, că și așa tot nu intră ei în rai, de vreme ce sînt draci.

Cu capul prins în mîini, gîndeam și tot gîndeam. Pe furiș, ca să nu afle mama, dădaca îmi dădea ceai din coajă de mac. Îi era tare milă de mine, dar nu avea nici răbdare și nici destulă tărie să vegheze lîngă patul meu. Și în afară de asta; în fiecare seară o zbughea la ușa din dos, unde o aștepta Barsukov și acolo, pe întuneric, își șopteau cîte și mai cîte. Venea înapoi fericită și rușinoasă ca o fată mare, tot frămîntînd colțurile basmalei prinse sub bărbie, și spunea: „Iar nu doarme? Of, vai și amar de capu meu!" O vedeam că abia așteaptă să se întoarcă la Barsukov al ei și atunci îi spuneam: „Du-te, dadă, nu-i nimic, las'că am să adorm eu!" Îi era milă de mine și totuși pleca. Ei, uite că nu eram eu singurul om treaz de pe glob: actorul Barsukov și dădaca nici ei nu dormeau.

Cînd mă gîndeam că nici ei nu dorm, îmi venea totuși mai ușor, deși nu mă puteam dumiri de loc ce tot fac și ce pot vorbi atît de mult pe întuneric, la ușa din dos.

Pînă la urmă, neputînd să se împartă între simțul datoriei și dragoste, dădaca își aduse actorul la mine. Era un vlăjgan cu o față lungăreață, cam nătîngă și plină toată de bube, dar cu o expresie blajină.

Mai apoi am aflat că nu era numai actor, ci și poet. Dar, desigur, cel mai ciudat lucru era că se amorezase de bătrîna mea dădacă. El nu mă luă ca Pașka cu „Netotule, de ce nu dormi? Întoarce-te pe o parte și dormi!", ci se așeză binișor pe patul meu și cu o voce molcomă începu să-mi povestească ceva. Cred că era basmul cu Ivanușka și Alionușka, fiindcă țin minte cum tot repeta: „Copită mică, copită..." Și noaptea care trecea pe undeva, pe aproape, chiar pe lîngă mine, așa de aproape încît îi auzeam pașii și răsuflarea moale, înspăimîntătoare, înceta să mă mai înfricoșeze. Somnul se furișa pe nesimțite, tocmai atunci cînd renunțasem să-l mai aștept.

DE DOUĂ ORI DOI

Marusia Vîsoțkaia, indiscutabilă candidată la medalia de aur, fusese solicitată să mă prepare la aritmetică : în primăvară urma să dau examenul de admitere în liceu. Curînd după aceea, Marusia se mărită cu fratele meu cel mare, care absolvise atunci același liceu și intrase la Universitatea din Petersburg. Dar pe vremea cînd Marusia făcea lecțiile cu mine, ei nu erau căsătoriți încă. Or, tocmai această împrejurare a fost cauza celor dintîi necazuri ale mele în viață.

Cînd o vedeam venind, sfioasă, cu părul lins, îmbrăcată cu o bluză albă, întotdeauna proaspăt călcată, mi se părea că tot ce se afla în jurul meu devenea la fel de curat, spălat și chiar nițel scrobit, în tot cazul altfel ca înainte. După ce îmi însemna la repezeală cu cruciulițe cîteva probleme, Marusia dispărea în camera fratelui meu și mult timp nu am putut înțelege ce tot își spuneau, încet, cu glasuri emoționate, de parcă s-ar fi ciondănit între ei.

Plictisit de moarte, stăteam cătrănit cu problema în față, și gîndurile îmi zburau dumnezeu

știe unde, spre acele meleaguri îndepărtate unde nimeni habar nu are de aritmetică și nimănui nu-i trebuie tabla înmulțirii.

Îmi era puțin rușine pentru Marusia, care — o știam dinainte — va reveni îmbujorată și cu o mutră vinovată și se va apuca în grabă să-mi controleze lucrarea. Pe urmă mă întorceam la problemă, iar dacă în ea era vorba de niște negustori care măsurau postavul cu cotul, nu știu de ce, parcă-i vedeam înaintea ochilor — îmbuibați, cu fălcile rumene, slugarnici și neobrăzați, vînzîndu-și marfa pe tarabe. Dacă în problemă se vorbea despre niște bazine cu apă, alimentate prin conducte, bazinele acestea mi se înfățișau ca după un perete de sticlă pe care alunecau umbre mute. Auzeam chiar un clipocit ușor și șoapta unor glasuri tainice, care amuțeau în răstimpuri, aidoma celor ce veneau din camera fratelui meu.

Toate acestea se încheiară prin căderea mea cu succes la examen. Ar fi fost însă nedrept să dau vina pe Marusia, mai ales că ea se frămîntase cu mult mai mult decît mine. În drum spre liceu, m-a silit chiar să mănînc trei prăjituri cu cremă, pe care de atunci nu le mai pot suferi.

Cînd profesorul Ovcinnikov, un tip chel, mărunțel de stat, cu un cucui roșu și neted în creștetul capului, la care — nu știu cum — dar îți venea tot timpul să te zgîiești, scrise pe tablă o problemă foarte simplă, eu mă apucai vîrtos de treabă și în zece minute o și rezolvasem. Rezultatul îmi ieșise — curios lucru —cu fracții, deși fracțiile, asta o știam precis, nu se învățau în clasa preparatoare. Însă cum mi-era cu nepu-

tință să-mi închipui că o rezolvasem greșit, nici nu mi-a trecut prin gînd să verific rezultatul și, după o clipă de gîndire, o începui pe cealaltă. Vecinul meu, un băiat cu capul mare, cîrlionțat, uitîndu-se la lucrarea mea, dădu din cap în semn că nu e bine. Mă gîndii eu ce mă gîndii, pe urmă mă ridicai în picioare rostind cu jumătate de glas, dar îndeajuns de tare ca să mă audă toți :

— Mihail Ivanîci, nu-mi iese !

— Nu-i nimic, mai este timp, răspunse el. Mai gîndește-te.

Mă așezai și, ascultător, începui să mă gîndesc. Dar acum mă gîndeam la faptul că pînă la sfîrșitul tezei rămăseseră numai 20 de minute, apoi 15, 10... Așteptarea unui eveniment neobișnuit îmi umplea sufletul. Și parcă nu eu, ci altcineva rezolva problema cu înfrigurare, iar eu așteptam nerăbdător să apară odată limpede că acel cineva nu a rezolvat-o.

Îmi ieșise tot o fracție, de data asta însă ceva cu totul și cu totul de neînțeles — o fracție periodică, cum am aflat mai tîrziu. M-am ridicat din nou în picioare, dar acuma n-am mai vorbit, ci am răcnit ca un ieșit din minți, că toată clasa a tresărit și s-a uitat la mine uluită :

— Mihail Ivanîci, nu-mi iese !

Nu știu de ce, dar eram ferm convins că Mihail Ivanîci o să vină imediat la mine și problema nu numai că va fi rezolvată, dar că totul va trece neobservat de restul clasei, neobservat — poate — chiar de mine însumi.

Însă Mihail Ivanîci dădu numai din umeri.

— Ei, ce să-i faci, dacă nu iese nimic, dă-o încoace.

Sună clopoțelul și, cu o diabolică frenezie, aș zice chiar cu un soi de satisfacție, grăbind parcă sosirea clipei cînd avea să fie cît se poate de limpede că am picat, vîrîi lucrarea în grămada celorlalte. Ovcinnikov le adună, trecînd printre rînduri, iar eu ieșii pe coridor unde mă așteptau Marusia — emoționată, cu obrajii încinși ca focul — și mama, cu eternul ei calm, cu capul dat semeț pe spate, și cu nelipsitul *pince-nez.*

— Ei, ai rezolvat ?

Am răspuns că da, dar nu în întregime și că, probabil, o să capăt un cinci minus, fiindcă într-o oarecare măsură răspunsul nu corespunde.

Marusia se uită la mama cu o mutră vinovată.

— Cum adică nu corespunde ?

— Lui Zlatin (ăsta era vecinul meu) i-a ieșit fără fracție ; la mine, nu știu de ce, cu fracție. Dar, în general, aproape tuturor le-a ieșit cu fracție.

Mințeam, însă nu știu cum mă simțeam din ce în ce mai vesel...

N-aș putea spune că, în ceea ce mă privea, povestea s-a încheiat într-un chip prea fericit. Nu trecură nici două săptămîni și mă puseră din nou să tocesc la aritmetică, de data aceasta cu speranța că la toamnă voi intra în clasa întîi.

Marusia nu mă mai medita ; era fiică de părinți bogați și pentru mine a rămas nelămurit chiar pînă astăzi : la ce dracu îi trebuiau ei acește meditații ?

PRIMA IUBIRE

E limpede ca bună ziua că dacă omul este îndrăgostit și nu speră de fel într-o iubire împărtășită, trebuie să-și pună capăt zilelor, așa cum făceau an după an copiii generalului Rosenstein. Mă amorezasem de Marusia Vîsoțkaia, aceea din cauza căreia picasem la examenul de admitere în clasa preparatoare. Desigur, nu trăgeam pic de nădejde să mă iubească și ea, mai cu seamă că între noi doi era o apreciabilă diferență de vîrstă : eu aveam 8 și ea 18 ani. Și apoi, ar fi fost urît să concurezi cu fratele mai mare.

Adevărul este că nici eu nu eram prea convins că m-am îndrăgostit, fiindcă dacă ar fi fost să fie așa trebuia, mă rog, să simt și eu ceva, ori nu simțeam nimic. Probabil, însă, că totuși așa era : de cum o vedeam pe Marusia, îmi venea un chef nebun să fac vreo năzbîtie sau măcar să mă scălîmbăi nițel, și-l invidiam pe Pașka pentru că putea să facă „roata", mergînd în două mîini, iar o dată se prăbușise de pe trapez drept la picioarele ei, scrîntindu-și o mînă.

Firește, cel mai bine ar fi fost ca lucrurile să se fi potrivit în așa fel, ca să mă sinucid și totuși să rămîn în viață, căci interesant era să văd cu propriii mei ochi ce efect ar produce gestul meu desperat asupra Marusiei și asupra tuturor celorlalți. De aceea, nu m-am sfiit să-i mărturisesc lui Pașka intențiile mele, ba hotărîsem să mă spînzur chiar în prezența lui, ca la nevoie să mă împiedice totuși. Pe atunci nu-mi cunoșteam încă fratele, altfel mi-aș fi ales de bună seamă un alt martor, cu mai puține aptitudini spre o contemplare științifico-obiectivistă a mediului ambiant.

N-aș putea afirma că Pașka a manifestat o totală indiferență față de intențiile mele. Urmărea cu un viu interes cum legam frînghia de ivărul de la soba rusească și, băgîndu-și nasul său ascuțit, întări puțin lațul : „Altfel s-ar putea să se mai și rupă cu tine cu tot".

Potrivii un scăunel lîngă sobă, mă suii pe el, și dîrdîind ca varga, băgai capul în laț. Pașka, departe de a mă împiedica, se uita la mine cu o jovială încuviințare. Dădui brînci scaunului cu piciorul și mai mult ca sigur că n-aș mai fi scris în clipa de față aceste amintiri, dacă n-ar fi intrat în bucătărie Vasili Pomazkin, ordonanța. Țipară amîndoi ; fratele meu, ceva despre călirea voinței. Vasili mă înhăță și mă scoase cu băgare de seamă din laț, iar lui Pașka îi atinse una peste ceafă, convins că fusese o poznă pusă la cale de el.

Mi-era rușine, dar nu plîngeam, cu toate că lațul cel vîrtos îmi jupuise pielea și mă durea gîtul rău de tot. De fapt, a rămas nelămurit

efectul produs asupra Marusiei de gestul meu desperat, întrucît, fiind în relaţii bune cu Pomazkin, el n-a suflat nici o vorbuliţă despre toată povestea asta.

Mai apoi, Paşka s-a străduit să-mi demonstreze că el calculase cu precizie corelaţia dintre grosimea frînghiei şi greutatea corpului meu şi stabilise că în nici un caz laţul nu s-ar fi putut strînge. Faptul că totuşi s-a strîns nu-l tulbura de fel, deoarece chiar Kopernik în persoană greşise cîte ceva, ca după el savanţii să-şi bată capul o sută de ani să-i îndrepte greşelile.

ZIUA DE NAŞTERE

În vacanţa de primăvară sosi şi soră-mea Liza, şi de cum îşi făcu apariţia, dintr-o dată în casă se stîrni un întreg tărăboi. Veniră liceenii şi ofiţeraşii şi încinseră discuţii înfocate, mai cu seamă cu privire la un oarecare locotenent Glan. Ofiţerii veneau des pe la noi, îndeosebi cînd se întorceau acasă copiii cei mari, şi Glan ăsta era şi el ofiţer, dar probabil de marină, fiindcă în armată nu exista gradul de locotenent.

La mine nu se uita însă nimeni, ceea ce mă jignea peste măsură, mai ales că în ziua aceea împlinisem zece ani, ori zece ani nu-i acelaşi lucru cu opt sau nouă. Ce-i drept, ne-am plimbat multă vreme eu şi soră-mea, ţinîndu-ne pe după umeri, în semiobscuritatea sufrageriei, şi mă simţeam bine că Liza vorbea cu mine pe un ton atît de serios. Îmi reproşa faptul că atunci cînd ofiţerii şi studenţii discutau despre artista Liubimova, m-am băgat şi eu în vorbă, spunînd: „În ochi are raiul, dar în suflet iadul". După părerea ei, nici ochii mei nu erau ca ai celorlalţi copii de vîrsta mea. Cu inima cît un purice m-am

cercetat îndelung în oglindă. Da, avea dreptate soră-mea. Dar ce să fac să nu mai cresc așa de repede?

Apoi, Liza uită de mine și își aduse aminte doar cînd trebui să-i trimită un bilețel studentului ce purta pantaloni cu supieuri [1] și care, picior peste picior, aștepta pe o bancă în grădina Gubernatorski. Îi dădui bilețelul, el sări în sus, îl citi și se făcu galben ca turta de ceară. Mi-era milă de el. Întorcîndu-mă, îi cerui Lizei — în termeni nu prea politicoși — prăjitura pe care mi-o făgăduise dacă-i duc studentului bilețelul. Ea mi-o cumpără, însă nu înainte de a mă descoase la nesfîrșit cum ședea el, cum sărise în picioare. Mi se păru dezgustătoare.

Ce să fac, totuși, ca să fiu și eu luat în seamă? De mine își aminteau numai la masă, sau seara cînd venea mama să controleze dacă nu cumva dădaca ne pusese un așternut moale. Pașka și cu mine dormeam pe cîteva scînduri abia acoperite cu niște saltele subțiri, umplute cu paie. Și asta nu din pricină că nu am fi avut bani pentru niște saltele ca lumea, ci pur și simplu pentru că mama socotea că așa este mai sănătos.

Bineînțeles că puteam șterpeli de la tata fileul de presat mustăți, cu care dormea pentru ca să aibă mustățile în furculiță ca Wilhelm al II-lea, sau ruloul mamei cu care-și aranja coafura, dar pe lîngă că n-aveau pic de haz, lucrurile acestea nu se potriveau nici cu starea de spirit în care mă aflam.

[1] De la *sous-pied* (în lb. franceză) — bentiță de piele, elastic sau stofă care se trece pe sub talpă, prinsă de părțile de jos ale pantalonului.

...O dimineață de primăvară. Soarele dă ocol casei; fîșii de lumină cu firicele de praf auriu se aștern de-a curmezișul odăilor. Cutreier fără noimă toate ungherele casei, curtea. Se apropie amiaza, și eu tot nu-mi găsesc un rost. Păcat, totuși, că am picat la admiterea în clasa preparatoare! Curînd va trebui să dau examen de admitere în clasa întîi și cine știe dacă n-o să cad iar! Ce-ar fi să mai rezolv niscaiva probleme? Rezolv cîteva, dar îmi mai rămîne încă destul timp. Se scurge al dracului de încet, îmbucătățit în ore, minute, secunde. Sentimentul inutilității mă apăsase și mai înainte, dar în ziua aceea mi se năzări încă o idee năstrușnică și anume: dacă eu n-aș mai fi nu s-ar face gaură în cer.

Poate că are nevoie mama de mine? Atunci de ce nu mi-o spune niciodată?! Ori, poate, dădaca? Înainte vreme, dădaca avea de bună seamă nevoie de mine, dar acum crescusem măricel și, dacă n-aș mai fi, ea — simplu de tot — ar găti cu două pîrjoale mai puțin la masă.

Poate o fi avînd nevoie țarul de mine? Vecinul nostru, popa Kiupar, zicea că țarul are nevoie de toți, pînă la ultimul om. Dar cînd îl întrebai o dată dacă țarul are nevoie și de animale, de pildă de cîini, se mînie foc, spunîndu-mi că se vede de la o poștă din ce spiță mă trag.

Citisem în ajun pentru prima oară piesa *Revizorul* de Gogol și cel mai mult îmi plăcuse pasajul în care Bobcinski roagă să i se spună țarului că în orașul cutare trăiește un anume Piotr Ivanovici Bobcinski. În locul lui, și eu aș fi făcut la fel.

Nu m-am pregătit de fugă, fiindcă mi se părea că este cam unul și același lucru să săvîrșești ceva în gînd sau în fapt. În gînd, îmi făcusem din vreme toate preparativele ; strînsesem rezerve de pesmeți, furasem apoi de la frate-meu cel mare o curea lată de cauciuc, cu buzunărașe, pe care el tot n-o mai purta, și transformasem spada tatălui în pumnal. În schimb, scrisoarea de adio am lăsat-o cu adevărat, nu de alta, dar așa, ca s-o vadă toți. Pe o coală mare de hîrtie am scris cu slove de o șchioapă : „Rog a nu învinui pe nimeni de moartea mea", și am prins-o de soba din sufragerie. Pe urmă mi-am luat rămas bun de la Presto, șterpelind în prealabil pentru ea o bucată de zahăr, și am plecat.

...Binecunoscutele străzi pe care le străbătusem de mii de ori, prăvăliile pe care le știam cu ochii închiși, cizmarul cel mustăcios din colțul străzii Gogol, liceul real, cazarma pompierilor...

Aproape de cazarma pompierilor mi-a ieșit în cale Valka Mordkin din clasa 1-a B și am stat puțin de vorbă. Nu-l prea aveam la stomac. Făcea pe grozavul că fratele său mai mare dansează la balet. Mi se părea că pentru orice bărbat, darămite pentru unul în toată firea, e de rușine să dansezi, și încă pe scenă unde te văd toți.

...Pristavu [1] trecu într-o trăsură, cu pieptul scos înainte și răsucindu-și mustățile ; la un moment dat, salută o doamnă ce purta o pălărie cu pană de struț, iar ea începu să se fîțîie în așa fel, încît

---

[1] Șeful poliției într-o mică unitate administrativă din Rusia țaristă.

chiar văzută din spate și încă îți puteai da seama că a salutat-o ferchezul pristav.

Liubocika, de la magazinul „Evrika", traversă în fugă strada și intră într-o brutărie, petrecîndu-și cochet, una peste alta, poalele jachetei. Acuși o să iasă cu franzeluțe calde pentru patronul ei, despre care se vorbește că „nu-i scapă nici una". Nu-mi era prea limpede ce vrea să zică asta „nu-i scapă" și, în general, cum ar putea „să-i scape" Liubocika, bunăoară, cînd ea lucrează în magazinul lui ? Dar acum nu aveam chef să mă mai gîndesc la asta. Cam bănuiam eu ce înțeles are.

Închisoarea orașului era o clădire mătăhăloasă, de un cenușiu murdar, împrejmuită de un gard înalt. Lîngă poartă, o gheretă vărgată. O santinelă mustăcioasă, cu capelă, își scoase capul și spuse femeii ce stătea pe trotuar: „Circulă, cucoană !", dar ea nu se dădu dusă. Despre directorul închisorii se zvonea în oraș cum că de paști îi punea pe deținuți să meargă de jur împrejurul lui, zornăind lanțurile, după care se săruta cu ei de trei ori, potrivit datinii rusești, și dăruia fiecăruia cîte un ou roșu.

Pe bulevardul Kohanovski o țineai tot înainte pînă în dreptul palatului lui Pleskacevski — mareșalul nobilimii, care-și ținea și caii aici. Nobilimea își avea conducătorul ei aidoma sălbaticilor din romanele lui Gustave Aimard [1]. Nu departe de Pleskacevski, cu o iarnă în urmă,

---

[1] *Gustave Aimard* (pseudonimul lui Olivier Gloux) (1818—1883) — scriitor francez. După călătoriile întreprinse prin America de Sud și de Nord, prin Africa, Caucaz și-a consemnat observațiunile etnografice într-o serie de romane de aventuri.

revoluționarii omorîseră pe colonelul de jandarmi și lumea venea buluc să vadă locul cu pricina, spunînd că zăpada e încă roșie de sînge. M-am dus și eu o dată, dar am întîrziat din pricina lui Pașka, care ținea cu orice chip să mă convingă că zăpada tot nu va fi strînsă de-acolo pînă cînd n-o să vină de la Petersburg președintele consiliului de miniștri. Priveam din nou locul acela, care era acum un loc ca oricare altul și nici nu-ți putea trece prin gînd că aici a fost ucis cineva.

Cazărmile regimentului Irkutski. La regimentul acesta, șef de orchestră era un anume Friedler, un grăsan cu niște mustăți roșcate. Deși neamț din naștere, el își botezase toți copiii cu nume slave: Sviatoslav, Iziaslav, Riurik. Tata avea o ureche muzicală fără cusur, dar a lui Friedler nu prea era strălucită. Mai încolo de cazărmi începea piața, o piață enormă, fără nici un nume, și murdară ; o cărare ducea drept spre gară, iar alta, croită de-a curmezișul, spre Krestî — cum se numea suburbia unde se afla o altă închisoare, pentru deținuții politici.

Îmi era cam teamă tot hoinărind așa, cu mîinile în buzunar, dar fluieram ca să arăt că nu mi-e frică. Treceam prin oraș cu zîmbetul pe buze; mi se părea că trebuie să zîmbesc chiar și celor pe care nu-i cunoșteam, căci în fond nu se deosebesc cu nimic de cunoscuți. Astăzi îți sînt necunoscuți, iar mîine poți face cunoștință cu ei. Deocamdată, însă, viitorii cunoscuți mă priveau ciudat, ba unul chiar clătină compătimitor din cap, încît îmi trecu cheful să mai zîmbesc.

Pe șosea, țăranii cărau lemne ; roțile neunse ale căruțelor scîrțîiau. Trecu un furgon militar ; soldatul-vizitiu dădea ghes cailor cu biciul. Acum, mi-era cît se poate de clar că fugeam de acasă. Epistola mea fusese pesemne citită, și dădaca trebuie că a ridicat toată casa în picioare și a alergat într-un suflet la mama, care, la ora aceea, preda lecția de muzică domnișoarelor Fanderflit. Dar mama își termină mai întîi lecția, iar după aceea se duce acasă, își scoate *pince-nez*-ul și, citind scrisoarea, ce se mai frămîntă și cum îi zvîcnesc vinișoarele de la tîmple ! Mi se făcuse în așa hal milă de mine, încît mai-mai să izbucnesc în plîns.

În stînga șoselei începea brădetul. M-am hotărît să stau oleacă și să chibzuiesc dacă făcusem bine pregătindu-mă de fugă numai în gînd. Era vremea prînzului. Încercai să iau și eu prînzul în gînd, însă mare scofală nu făcui cu asta, deși izbutisem — tot în gînd — să mă văd foarte bine mîncînd și supa împreună cu bucata de pîine pe care presărasem sare.

La capătul pădurii — la o oarecare distanță de șosea — se afla o casă ca toate casele, doar că ferestrele erau astupate cu niște lădițe înguste de lemn, fără capace, puse acolo parcă înadins ca oamenii să poată privi numai în sus, spre cer. Am luat în gură un cucuruz de pin, mic și amărui ; pe urmă mi-am scuturat în palmă firimiturile de pîine din buzunare. Da, acasă se stă acum la masă. Pașka și-a pus cartea în față și înghite lacom ciorba de varză, fără să se mai gîndească la felul doi, care trebuie să sosească îndată.

Un copac singuratic se înălța lîngă gardul înalt și solid care înconjura casa, și în copacul

acesta văzui puzderie de Nazarbaevi și Akbulatovi. Printre ei se găseau elevi de liceu, de la „reală" și unul de la școala comercială — la Pskov se deschisese de curînd o școală comercială. Toți aceștia erau feciorii și nepoții bătrînului Akbulatov care, nu se știe de ce, umbla îmbrăcat într-un mundir cazon, cu toate că știam cu toții că ținea un bufet în gara Pskov. Cu Hakim Nazarbaev picasem împreună la examenul de admitere în clasa preparatoare. Zărindu-mă, el dădu din cap și îmi făcu mutește semn cu degetul să mă apropii. M-am apropiat. Ședeau cocoțați în copac și, tulburați, își tot șopteau ceva pe tătărește.

— Uf, și tu! Ai întîrziat, mă mustră Hakim. Hai, urcă-te! Dă-mi mîna!

În mijlocul unei curți nu prea mari, pavate, se afla un podium, cam la fel cu cel de pe care tatăl meu dirija fanfara în grădina de vară. Dar, nu știu de ce, pe podiumul acesta fusese înălțată un fel de poartă, iar de o bîrnă, pusă de-a curmezișul, atîrna un sac din care ieșeau afară două picioare lungi și țepene. Era un om pe care îl spînzuraseră nu demult, poate cu un minut înainte, de vreme ce călăul, investmîntat într-o haină nouă, largă, și încălțat cu niște cizme lustruite lună, nu coborîse încă de pe podium.

Am vrut să țip, dar unul din Akbulatovi îmi sîsîi furios: „Taci!" Militarii și funcționarii stăteau lîngă podium și priveau la spînzurat. Printre ei, îl recunoscui cu groază pe doctorul Iaropolski, cel care mă tratase cu vinul tonic „Prietenul stomacului", precum și pe un cunoscut de-al nostru, funcționar la cancelaria guvernatorului, și pe popa Kiupar, într-un frumos anteriu de mătase. Conversau de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat și apoi, pășind agale, intrară în casă.

Akbulatovii mă dădură jos din copac cu de-a sila; îmi înfipsesem unghiile într-o creangă și o țineam morțiș că nu cobor, cu toate că nu mai era nimic de văzut.

— Halal de tine! Slab de înger mai ești! Te făcuși galben ca lămîia, își bătu joc de mine Hakim.

Akbulatovii locuiau cu toții lîngă gară și m-am dus cu ei, uitînd cu totul că fugisem de-acasă. Nu mai mi-era gîndul la spînzurat, cu toate că imaginea mi se întipărise pentru vecie în minte, ca o vedenie de groază. Probabil că acesta era revoluționarul care-l împușcase pe colonelul de jandarmi. Se spunea că sora lui, elevă de liceu, alergase noaptea prin tot orașul implorînd să fie lăsată la fratele ei și era cît pe aci să înnebunească. Cine sînt revoluționarii aceștia și de ce, vorbind despre ei în șoaptă, oamenii se privesc într-un anumit chip? Hakim zise: „Doctorul a venit să-i confirme moartea". Același doctor care tratează oamenii. Mîine, dacă o să mă îmbolnăvesc, va veni la noi și, șugubăț cum e, o să-l facă pe supăratul că ceaiul e prea slab, iar mama va rîde și îi va turna unul foarte tare.

M-am întors acasă abia seara. Foamea îmi trecuse, dar m-am silit să stau la masă. Scrisoarea atîrna tot acolo unde-o pusesem. Nimeni nu băgase de seamă fuga mea, nici măcar dădaca, asta poate din pricină că, în ziua aceea, vizitiul ei o amenințase cu moartea. Pașka turna

sare într-un borcan cu apă, din care ieșea afară o sîrmă ruginită. Credea că în felul acesta ar putea cultiva, în mod artificial, o grădină de cristale. Mama se înapoie acasă obosită și o auzii spunînd dădacei: „Oh, nu mai pot!“

M-am dezbrăcat și m-am întins în pat chinuindu-mă să adorm... Sacul, firește, se pune ca să nu se vadă fața. Dar ce căta acolo popa Kiupar cu crucea lui atîrnată de lănțișor, în anteriul de mătase pe care îl poartă numai de sărbători? În curticica pavată, el stătuse alături de grăsanul acela din cancelaria guvernatorului, și pe urmă o porniseră agale amîndoi spre casă.

În camera fratelui meu mai mare, studenții discutau aprins, cu glas tare. Tata bombănea că nu-l lasă să doarmă. Dădaca trebăluia cu o furcă cu care cocea pîine în vatra rusească din cuhnie. De ce la noi se coace pîinea seara, sau chiar în toiul nopții?

...M-am trezit într-un țipăt. Țipasem chiar eu, ridicat în picioare, în pat, și căutînd să ies prin peretele de care mă izbeam cu capul. Dădaca mă stropea cu apă sfințită dintr-o sticluță și bolborosea:

— De deochi!

LA VILĂ

De dimineață pînă seara, ne făceam veacul la rîul Velikaia; dădeam fuga acasă numai să îmbucăm cîte ceva. Dulce viață trîndavă! Mai mult în apă decît pe uscat, ba lui Pașka, bunăoară, îi era lene pînă și cămașa să și-o pună pe el și mergea prin oraș cu vestonul îmbrăcat pe pielea goală, riscînd să dea peste el Iemoție și să-l „ardă“ cu șase ore de arest duminica. Iemoție era inspectorul liceului și profesor de psihologie; cînd pronunța cuvîntul „emoție“ spunea „iemoție“.

Ei, dar s-a zis și cu viața asta minunată, atunci cînd mama închirie o vilă! Ea nu putea sta cu noi, tata așijderea, așa că plecarăm cu bunica, despre care mama spunea că în tinerețe fusese de o frumusețe răpitoare. Mai tîrziu, am băgat de seamă că despre bătrîne se spune întotdeauna că în tinerețe erau nemaipomenit de frumoase.

Închiriasem o casă mare, veche, dărăpănată, și de bună seamă și foarte ieftină. De ce se numea așa, „Arca lui Noe“, habar n-am. Poate

pentru că noaptea, casa se hîțîna, scîrțîia, ba parcă scotea și niște vaiete, podeaua îi ținea isonul pe diferite voci și obloanele se trînteau cu zgomot. Mie, însă, nu-mi era teamă, ba mai mult, mi-era milă de ea, de casă, parcă ar fi fost o ființă vie.

În general, era cam plicticoasă viața la Cerneakovițî; rîulețul mic nu ispitea la trîndăveală. În orice caz, era mai prost ca la oraș, unde liceenii săreau de pe dig înfruntînd voinicește valurile ori de cîte ori treceau vapoarele lui Trahtenbauer, iar apoi își dădeau ifose că au fost cu vînzătoarele la Cazinoul Kutuzov.

Drept e că la Cerneakovițî exista și un ospiciu de nebuni. Din cînd în cînd îi ducea la gară; Pașka și cu mine făcusem cunoștință cu un bărbos, care spunea că el este regele incașilor, Montezuma, și ne-a invitat la masă, lăudîndu-se că bucătarul lui prăjește admirabil cartofii în gaz.

— Această pipă are cinci mii de ani, ne spunea el. Din ea a fumat chiar Julius Caesar.

Mie îmi era frică de nebuni, dar Pașka se lăuda că pe el îl interesează, pentru că-i studia.

Într-un cuvînt, la Cerneakovițî era o plictiseală de moarte. Dar iată că veniră frații cei mari și totul se schimbă. „Cei mari“ erau Gleb, care absolvise de curînd liceul, și Liza care de la vîrsta de 14 ani studia la Conservatorul din Petersburg. Cînta la violoncel, și i se trimiteau lunar cîte 20 de ruble.

Ne venea greu, dar nu aveam încotro, deoarece toți spuneau că Liza are un ton catifelat atunci cînd cîntă și că va termina conservato-

rul cu medalia de argint. Cu medalia de aur trebuia să promoveze una șchioapă, care cînta mult mai slab decît soră-mea, dar în schimb era protejată de însuși contele Șeremetiev.

De obicei, cei mari dădeau mai multă bătaie de cap; mai ales frate-meu, fire foarte egoistă, lucru cu care erau toți de acord, pînă și el, deși o recunoștea cu greu.

— Să presupunem. Ei, și?

Citea mult și era abonat la revista *Niva* cu suplimente. În cameră avea un dulap cu clasici, pe care ni-i dădea să-i citim, ca apoi să ne scoată sufletul că nu-i punem cărțile la loc. El susținea că unele cărți putem să le citim, însă pentru altele e încă prea devreme. Era pur și simplu ridicol, fiindcă eu îl citisem pe ascuns pe Cehov în întregime, iar Pașka — *Problema sexuală* a lui Forel[1]. În schimb, după ce plecă Gleb, eu ca din greșeală i-am spart geamul de la bibliotecă și în timpul iernii i-am citit toate cărțile de la stînga la dreapta. Am constatat astfel că despre locotenentul Glan a scris Knut Hamsun[2]. Într-adevăr, locotenentul ăsta nu era în cadrele armatei și nici nu servise undeva, dar purta joben și, precum decretasem Pașka și cu mine, cam tăia frunză la cîini.

La tot ce făceau și tot ce vorbeau cei mari, se adăuga ceva cu un tîlc ascuns, în timp ce

[1] *Forel August* (1848—1931), neuropatolog și psihiatru elvețian remarcabil, cu activitate obștească progresistă.

[2] *Hamsun Knut* (Pedersen) (1859—1952), scriitor norvegian, a cărui operă, caracterizată printr-o fină analiză psihologică, devine reacționară în tratarea temelor social-politice.

existența noastră, a celor mici, mi se părea măruntă și josnică, asemănătoare cu a cățelei Presto. Noi trăiam, atîta tot, adică dormeam, mîncam, ne duceam la școală, bucurîndu-ne cînd vreun profesor se îmbolnăvea, și așa mai departe. Pe cînd la cei mari totul era misterios, complicat.

Am găsit un loc admirabil pentru scăldat, singurul unde puteai înota. În alte locuri, apa rîușorului îmi ajungea pînă la piept, iar Pașka spunea că nu poți învăța să înoți atîta timp cît simți fundul sub picioare. El socotea că la baza înotului stă teama și că, prin urmare, acolo unde nu te poți îneca nu poți nici învăța să înoți.

Am mers acolo doar două zile, căci pe urmă ne-au izgonit aristocrații de la moșia Gorskoe. Poate că nici nu erau aristocrați, dar cine mai putea umbla în pantaloni crem, cu racheta de tenis în mînă, vorbind așa de curgător și elegant și intercalînd mereu cuvinte străine?

Cu noi n-au vorbit prea frumos, dar puțin ne păsa, fiindcă Fedka Strahov ne arătase un locșor la fel de bun ca primul, doar că pe fund avea nămol.

La frații mai mari veniră colegii lui Gleb. Acum nu mai erau elevi de liceu, ci absolvenți, mă rog, aproape studenți și puteai să-i vezi cît erau de veseli și de semeți, cu șepcile lor mototolite, fără emblemă, date pe ceafă. Cred și eu! Lor nu le mai era frică de profesori și puteau merge la operetă cît pofteau. Iemoție parcă nici n-ar fi existat vreodată pentru ei, iar la balul de absolvire, August Kraulini n-a vrut să dea

mîna cu directorul, ceea ce era într-adevăr nemaipomenit.

Cînd au venit, bunica fu îngrozită. Absolvenții hoinăreau pînă dimineață și cîntau cîntece interzise. În afară de aceasta, zgîrcită cum era, trebuia să se prefacă acum că nu e. Îi venea ei cam peste mînă, dar n-avea încotro, săraca, altfel Gleb i-ar fi tăiat capul.

El era pe cale să se însoare cu Marusia Vîsoțkaia, care venise și ea cu o prietenă. În afară de gîfîieli și de scîrțîitul podelelor, noaptea răzbăteau acum pînă la mine voci în surdină, rîsete și șușoteli tainice.

Bineînțeles că cei mari au dat de la început peste locul unde ne scăldasem noi înainte, și aristocrații nu au izbutit să scape de ei chiar atît de ușor cum făcuseră cu Pașka și cu mine. De fapt, au încercat ei, însă Liza a făcut atîta gură, încît de-atunci s-au prefăcut că nici nu-i bagă în seamă pe-ai noștri, arătîndu-și astfel disprețul. Așa au mers lucrurile vreo trei zile. Pe urmă veni la noi un vardist de stradă cu favoriți și, în termeni foarte politicoși, îi comunică bunicii că în ajun, în gară, s-a întocmit un proces-verbal, întrucît unul din tineri îl insultase pe un altul. Vardistul îi spuse totul anume bunicii, de parcă ea ar fi fost pristavul. Bunica se porni pe oftaturi și văicăreli și îi dădu o monedă de cincisprezece copeici, adică un șperț, ca el să nu dea curs procesului-verbal, deoarece în afacerea asta era amestecat și Gleb. Pe urmă, sergentul mai veni de vreo trei ori și bunica de fiecare dată îi dădu ba zece, ba cincisprezece

copeici, așa încît suma totală ajunsese aproape la o rublă.

Apoi au plecat toți: și domnișoarele, și absolvenții. Iar Gleb — mai mult de plictiseală — se hotărî să vină cu noi la scăldat. Mergeam vorbind cînd, pe cărare, răsăriră ca din pămînt aristocrații. Erau mulți, vreo șapte inși, iar în fruntea lor mergea unul mărunțel de stat, alb la față, cu gulerul cămășii răsfrînt, cu un picior vîrît într-un papuc de casă, pesemne fiindcă și-l scrîntise, ținînd în mîna dreaptă o cravașă lăcuită.

Mai tîrziu, Pașka mi-a zis că din punct de vedere pur rațional ar fi fost cazul s-o luăm la sănătoasa, însă Gleb spuse liniștit: „Chiar de dumneata aveam nevoie!“ Și opri tot grupul, el, de unul singur, căci noi mare lucru nu puteam face; cel mult să mușcăm. Mărunțelul răspunse obraznic, fratele meu la fel.

— Ia spune-mi, te rog, cine ți-a dat voie...

Înaintară unul spre celălalt, iar eu m-am speriat să nu-mi lovească fratele cu cravașa. Dar n-a îndrăznit. Începură din nou să vorbească repezit și se putea deduce că unul dintre aristocrați îl jignise pe Kraulini în gară.

— Asta am să-ți dovedesc eu altădată! făcu în cele din urmă Gleb, și tot grupul îl ocoli, continuîndu-și drumul în tăcere.

...Grozav îmi plăcuse cum i-a spus: „Chiar de dumneata aveam nevoie“ și, tolănindu-mă pe nisip, mă gîndeam la aceste cuvinte. Da, una sînt ai noștri și cu totul alta tinerii aceia din Gorskoe. Cu greu ți l-ai putea închipui pe August Kraulini în pantaloni de culoare crem,

așa cum nici vreun aristocrat din ăștia nu ți-ar umbla vreodată în pantaloni roși, zdrențuiți și cu carouri, ca August, pantaloni de care rîdeau toți și cel dintîi el, dezvelindu-și dinții albi. Te pomenești că mărunțelul cu cravașă o fi baron sau conte, sau și una, și alta!? Văzusem în revista *Ogoniok* fotografia „prințului Iusupov, conte Sumarokov-Elston“, drăgălaș și surîzător, îmbrăcat în niște pantaloni albi, bine călcați, și cu o rachetă de tenis în mînă.

Ne-am băgat în apă; eu înotam pe lîngă mal, căutînd să nu simt fundul sub picioare. Dar degeaba, că-l și vedeam. Era o zi frumoasă, cu soare. M-am îndepărtat puțin de mal și, întorcînd deodată capul, mi-am dat seama că mă aflu chiar la mijlocul rîului. Acum era totuna dacă mă întorceam, sau înotam mai departe. Malul din dreapta și cel din stînga se găseau la egală depărtare de mine. Sau poate la fel de aproape? Pașka se învîrtea în jurul meu și chiar îmi strigă: „Dă-i drumul!“ Pentru prima oară mă hotărîsem și eu să trec rîul, dar pe Pașka prea puțin mă puteam bizui, deoarece chiar în ziua aceea îmi spusese că, pentru a salva pe cineva de la înec, trebuie mai întîi să-l amețești bine, lovindu-l în cap cu vîsla sau cu o piatră. Metoda aceasta de salvare o recomanda și Societatea imperială de salvare pe apă. Ceea ce era mai rău chiar decît riscul de a te îneca. Continuam să înot căutînd să nu mă mai gîndesc că-mi simțeam brațele tot mai grele. Pe urmă m-a apucat un junghi ascuțit drept în mijlocul pieptului, atît de puternic încît dacă s-ar fi putut mi-aș fi curmat răsuflarea. Dar am

continuat să respir și asta s-a petrecut în clipa în care parcă mi-a apărut în fața ochilor Gleb spunînd :

— Chiar de dumneata aveam nevoie.

Mîinile nu-mi mai băteau apa ca înainte și, cu toate că le forțam, abia se mai mișcau. Mă îndîrjisem totuși să trec rîulețul: „Chiar de dumneata aveam nevoie". Acum însă, contrar sfaturilor lui Pașka, doream mai mult ca orice pe lume să simt fundul sub picioare.

Nu m-am înecat. Am ieșit la mal și m-am prăbușit pe nisip. Nu-mi mai păsa de nimic și nu simțeam pic de mîndrie că trecusem rîul. Mi-a venit însă poftă — nici eu nu mai știam bine — să rîd sau să plîng. Cînd au traversat și ei rîușorul, Pașka și Fedka Strahov mi-au spus că, totuși, sînt un flăcău de ispravă.

DIPLOMA DE MERIT

Trecînd în clasa a doua, am căpătat diplomă de merit. Acesta era un premiu de gradul al doilea : premiul întîi se deosebea doar prin aceea că, pe lîngă diplomă, se mai dădea și cartea *Cneazul Serebreanîi* [1], pe care de altfel o citisem de mult. In anul acela se sărbătorea aniversarea a 300 de ani de la întronarea dinastiei Romanovilor. Pe străzi se ardeau facle, iar diploma de merit era împodobită și ea cu scene din istoria acestei dinastii. Intr-un colț Minin, un bărbat frumos și cu barbă, se adresa poporului, iar alături, în zale și cu coif, stătea Pojarski, sprijinindu-se de paloș. In alt colț, Mihail Romanov, june și chipeș, era încoronat țar. Toți țarii erau rumeni și drăgălași, cu mutre blajine, și toți plecaseră să moară într-un oarecare „domn" ; aproape sub fiecare portret stătea scris : „A adormit întru domnul", în cutare și cutare an.

---

[1] Roman istoric în care scriitorul A. K. Tolstoi (1817—1875) idealizează Rusia feudală și boierimea.

M-am întors acasă cu această glorioasă diplomă de merit răsucită sul. Ajungînd în curte, o aruncai puţin în sus ca să-i arăt lui Borka Kurocikin şi altor băieţi că nu ţin de loc la premiu şi că puţin îmi pasă de el. Dar am aruncat-o cu băgare de seamă.

Acasă, în afară de tata, nu mai era nimeni. Am desfăşurat diploma în faţa lui şi el mi-a spus că o va duce la Petersburg s-o arate bunicii şi bunicului. Acceptai cu mărinimie. La urma urmei mă făceam eu că nu dau doi bani pe acest premiu de gradul al doilea, dar faptul că-l primisem, zău, nu-mi displăcea, mai cu seamă că la aritmetică cu greu „împuşcasem un patru". „Cinci" nu aveam nici unul, dar asta nu conta, de vreme ce pentru gradul al doilea era nevoie doar să nu te „potcovească" cu vreun trei. Arătai apoi diploma dădacei şi, nu ştiu de ce, se porni să bocească — fie de emoţie, fie din cauză că în ultimul timp începuse să bea zdravăn. Pe urmă am pus diploma pe fereastră şi m-am apucat să citesc *In jurul lumii* (Vokrug sveta) [1], dar tot mă mai uitam din cînd în cînd la ea.

Era totuşi straşnic că o primisem, că era atît de colorată şi cu ţari. Ce-ar fi ca, întorcîndu-se din Petersburg, tata să-i comande o ramă şi s-o atîrne în sufragerie, între portretele părinţilor mei? Unul dintre aceste portrete îl înfăţişa fără doar şi poate pe tata — era de ajuns să te uiţi la mustăţile lui mîndre şi negre şi la pieptul împodobit cu medalii. Despre celălalt portret, tata spunea că pictorul îl trăsese pe sfoară zugrăvind-o pe împărăteasa Alexandra Feodorovna, adăugîndu-i doar cerceii din urechi şi gulerul înalt de dantelă pe care îl purta mama.

Dădaca îmi aduse un pahar cu lapte de capră şi o bucată de pîine. Mama era de părere că laptele de vacă nu-i atît de sănătos ca cel de capră, fiindcă îi lipsesc unele substanţe, drept care cumpărasem o capră, pe Maşka.

...La Teatrul „Puşkin" trebuia să aibă loc un bal pentru copii, şi fetele în rochiţe uşoare şi scurte, cu funde mari prinse în părul despletit, aveau să mă privească cu interes, ştiind cu toatele, fără îndoială, că am promovat clasa premiant. Acolo va fi cald şi veselie. Se prea poate, la fel ca anul trecut, să dau ochi iar cu Şurocika Vogau, acum însă n-o să mai stau năduşit leoarcă, roşu la faţă şi mut ca un peşte, cînd dumneaei, politicoasă, îmi va vorbi şi cînd, fluturîndu-şi rochiţa albă, mişcîndu-şi sprintenă piciorușele, va dansa cu cadetul acela gras. Eu o să-i răspund degajat, iar cînd orchestra va răsuna din balcon, mă voi apropia de ea, înclinînd uşor capul, în semn de: „Permiteţi-mi să vă invit la vals". Cadetul o să se apropie şi el, dar dînsa îl va refuza: „Scuzaţi-mă, sînt ocupată". Iar eu îi voi cuprinde talia şi o voi conduce uşor, fără să îmbrîncesc pe nimeni, ţinîndu-mi capul drept şi umerii înapoi; doar o dată — aşa, pe furiş — o să arunc o ocheadă spre picioruşele ei zvelte şi zglobii.

Vine şi Paşka, i se arată diploma de merit, dar el, indiferent, zice doar: „Ia te uită!" şi se to-

[1] Revistă cu caracter ştiinţific; a apărut cu intermitenţe între 1860—1917 la Petersburg şi Moscova. Publica romane şi nuvele de aventuri de calitate mediocră, alese pe gustul cititorului mic-burghez.

peste în cămara lui. Mama îi dăduse cămara de sub scară, deoarece, de cînd cu chimia lui, în casă aerul devenise irespirabil. Luase trei medii de doi — la algebră, geometrie și la limba germană. La germană știuse lecția, dar degeaba, că nemțoaica s-a supărat fiindcă-i făcuse o declarație de dragoste trimițîndu-i un bilețel: *„Ich liebe Sie“.*[1]

Mă uit pe pervaz; diploma de merit a dispărut, cu toate că nu trecuseră nici cinci minute de cînd i-o arătasem lui Pașka. Fereastra era deschisă. O fi căzut pe jos, îmi zic. Dau fuga în curte. Nu e! Mă întorc. O întreb pe dădacă de n-a luat-o ea cumva. Nu. Mă uit încă o dată pe pervaz, poate că n-o văd eu. Peste un sfert de oră, toată casa căuta diploma mea de merit. L-au trezit și pe tata, care a ieșit somnoros, în pantalonii cu supieuri, și cu mustățile zbîrlite. Dădaca blestema de mama focului.

Am găsit diploma la Mașka, în spatele magaziei. Dar, vai! nu mai putea fi dusă la Petersburg; capra rumegase marea majoritate a țarilor. N-a crutat nici chiar pe „acel ce în ceasul de față fericit domnește“, cum era scris în manualul de istorie a Rusiei. Se vede că Mașka își luase micul dejun cu mare poftă, fiindcă își scutură indignată barba și încercă chiar să mă împungă cu coarnele, atunci cînd i-am tras din gură încoronarea lui Mihail. Minin și Pojarski, ce-i drept, rămăseseră, iar dacă aveai răbdare puteai chiar să deslușești că eu sînt cel distins cu premiu. Semnătura directorului și a dirigintelui erau însă păpate cu totul.

[1] Te iubesc (în lb. germ.).

Tata, care era mai amărît chiar decît mine, spuse că e cazul să nu mai trăncănim despre povestea asta, anume că diploma de merit în onoarea dinastiei Romanovilor fusese consumată de capră. S-ar fi putut interpreta ca o aluzie jignitoare la adresa familiei țarului.

LAŞUL

Cum nu izbuteam nici în ruptul capului să sar de pe lada de gunoi, mama spunea că sînt laş. Se prea poate să fi fost într-adevăr aşa. Cînd intram într-o cameră întunecoasă, strigam pentru orice eventualitate: „Prostule!" Îmi era teamă şi de gîşte care, nu ştiu de ce, se ţineau parcă înadins după mine, gîgîind şi întinzîndu-şi gîtul. Mai mult, îmi era frică pînă şi de cocoşi, mai cu seamă după ce un pintenat mi se aşezase pe creştet şi era cît pe-aci să mă ciugulească cu ciocul în cap, ca pe craiul Dadon [1]. Mi-era teamă şi de surugiii care veneau împreună cu Pavel al dădacei, să nu înceapă să suduie, iar atunci cînd o şi făceau mie, de bună seamă tot din laşitate, îmi venea să plîng.

Ce-i drept, trecusem înot rîuleţul de la Cerneakoviţi, dar, ce, parcă avusesem curaj? Aş! Mi-era atît de teamă să nu mă înec, încît pe urmă toată ziua de-abia am putut mişca limba în gură şi nu m-am lăudat de loc, ceea ce de obicei nu-mi stătea în fire. Nu cumva curajul acesta pornea şi el dintr-o laşitate?

[1] Aluzie la *Basmul cocoşelului de aur* de A. S. Puşkin

Cu toate acestea — lucru curios! — cred că eram în stare de acte de curaj. Citind, bunăoară, undeva despre Mucius Scaevola care pusese mîna pe altarul unde ardea focul, ca să-şi arate prin aceasta dispreţul său faţă de chinuri şi moarte, am băgat şi eu degetul în apă clocotită şi l-am ţinut aşa aproape 10 secunde. Dar am tras apoi o spaimă grozavă, fiindcă degetul începuse să semene cu o băşică de peşte. Cînd mă văzu, dădaca prinse a ţipa că am căpătat fierbinţeală. Pe urmă degetul ieşi din băşică roşu, de parcă ar fi fost jignit, şi aproape un an întreg îmi crescu pe el o pieliţă subţire, trandafirie, care se zbîrcea ca scoarţa de mesteacăn.

Intr-un cuvînt, nu ştiu cum, dar ce făceam, ce dregeam, tot laş eram, iar „de la laşitate pînă la ticăloşie, nu e decît un pas", spunea mama. Era foarte aspră şi o dată îl pocnise pe Paşka cu polonicul în cap. Tatei ne adresam cu „tu", iar mamei cu „dumneata". Ea era adepta educaţiei spartane. De pildă, era de părere că trebuie să dormim pe scîndură goală, să spargem lemne în fiecare dimineaţă, să ne spălăm pînă la brîu cu apă rece. Noi ne spălam. Paşka însă susţinea că mama nu e consecventă, fiindcă la spartani fetele nou-născute erau aruncate de pe stînca Tarpeia, iar mama nu numai că nu procedase aşa, ba dimpotrivă îi trimitea Lizei cîte 20 ruble lunar ca să poată studia la Conservatorul din Petersburg.

Cînd mama a băgat de seamă că nu săream de pe lada de gunoi, am avut o discuţie între

patru ochi. M-a sfătuit să recunosc că mi-a fost frică, fiindcă omul în stare să-și recunoască meteahna asta poate deveni mai tîrziu curajos. Dar eu n-am vrut să recunosc ; probabil că făcusem pasul acela despre care vorbea mama.

Interesant e că nu puteam suporta ideea că aș fi un laș și aș fi dat orice să uit de ea. S-a dovedit însă că nu-i un lucru chiar atît de ușor. Citind *Vînătorii din Arkansas* al lui Gustave Aimard, am înțeles imediat că vînătorii aceștia nu m-ar fi lăsat nici măcar să calc pragul Arkansasului lor. Robert, unul din copiii căpitanului Grant [1], s-a apărat împreună cu Talcave de o haită de lupi și Robert era totuși cu un an mai mic decît mine. În fiecare carte, lașii erau pur și simplu scuipați, ca și cum ei ar fi fost vinovați că nu s-au născut curajoși sau ca și cum le-ar fi plăcut să se teamă și să dîrdîie, trezind disprețul unanim. Îmi venea și mie să-i scuip. Pașka zicea că acesta este un fenomen tipic pentru lași.

— Prin urmare, afirma el, în tine există totuși un grăunte de curaj pe care trebuie să-l cultivi cîtă vreme nu-i prea tîrziu ; altfel poate pieri.

La noi în curte se vopsea tocmai magazia și, pentru început, Pașka îmi propuse să trec peste o scară pe care vopsitorii o puseseră de-a curmezișul între două acoperișuri. Am trecut-o și Pașka îmi zise : „Bravo, băiete !", dar nu pentru că traversasem — asta era un fleac — ci pentru că nu mă îngălbenisem, ba dimpotrivă mă făcusem roșu ca sfecla. Mi-a explicat că Julius Caesar își alegea

[1] Roman de Jules Verne care poartă acest titlu.

în chipul acesta soldații pentru legiunile sale. Dacă soldatul se îngălbenea din cauza senzațiilor tari, însemna că în luptă se va purta ca un laș, iar dacă se înroșea, însemna că se poate bizui pe el. Pe urmă, Pașka mă sfătui să sar de pe mal într-un pin, cu care prilej emise îndoieli cum că Caesar m-ar fi primit în legiunile sale, căci mă îngălbenisem numai cînd m-am uitam la pinul acela noduros și arcuit ca o liră, care creștea pe un povîrniș al malului. Pașka însuși nu se grăbi să sară spunînd cu un aer nepăsător că pentru el așa ceva e o nimica toată. Principalul, îmi explica el, este să sari dintr-o dată, fără să stai pe gînduri, fiindcă cel mai neînsemnat gînd poate slăbi corpul care trebuie să fie încordat ca un arc. I-am spus că ar fi poate mai bine să amînăm săritura, căci mie mi-a trecut totuși prin cap un gînd, și încă foarte important. El zîmbi disprețuitor și atunci mi-am făcut vînt și am sărit.

Nostim a fost că, în clipa aceea, nu eu, ci parcă un altul din mine nu numai că a calculat distanța, dar m-a și silit să aplec capul, ca să nu cad cu fața în crengile uscate ce-mi apăruseră înainte. Am țintit nodul cel mai gros și l-am nimerit, dar nu m-am putut menține, am alunecat și am rămas agățat de cetina deasă care-mi înțepa mîinile și fața. Mai tîrziu ticălosul de Pașka rîdea cu hohote, imitîndu-mă cum atîrnam de pinul acela blestemat. M-a lăudat totuși din nou spunînd că grăuntele de curaj fără îndoială va da roade dacă o să repet din cînd în cînd aceste sărituri, mărind distanța cît se poate mai mult.

Pe Velikaia erau plute, și Pașka mă îndemnă să trec înot pe sub una din ele, mai cu seamă că în vara aceea învățasem să mă scufund sub apă, cu ochii deschiși. Te cam lua cu fiori să deschizi ochii sub apă. Te lămureai pe loc că apa exista nu ca să privești prin ea, pentru aceasta avem aerul, sticla și alte corpuri transparente. Nu-i vorbă, și apa are o transparență, mai densă, prin ea totul pare de un verde unduios, și straturile de nisip, și cîrdurile de porcușori sperioși și bășicile care — lucru curios — nu seamănă cu aerul pe care omul îl dă afară.

Erau multe plute, dar Pașka dorea ca eu să trec pe sub cea mai mare, pe care se găsea o căsoaie cu horn și se uscau niște rufe întinse pe o frînghie. În casă locuia o întreagă familie: plutașul, o matahală de om cu barbă ; soția sa, o muiere voinică, dar sprintenă, și o fetiță bucălată, care tot timpul mesteca ceva și părea că o interesează în mod deosebit pregătirile noastre. Mie mi se părea că grăuntele curajului ar fi rodit mai bine dacă, dimpotrivă, aș fi trecut pe sub o altă plută, ceva mai mititică, însă Pașka mă convinse că o plută mai mică ar fi bună cel mult pentru antrenament.

— Or, pentru antrenament, îmi explică el, este mai simplu să stai sub apă și, puțin cîte puțin, să te obișnuiești să nu mai respiri. Este o prejudecată să crezi că respirația ar fi necesară omului. Un ioga, de exemplu, se poate lipsi de aer și cîte două, trei luni.

Am acceptat și, timp de trei zile, de dimineață pînă la prînz, am tot stat sub apă, ieșind numai

să mă odihnesc și să mai schimb cîte o vorbă cu Pașka, în timp ce el, lungit pe mal, gol pușcă și cu nasul înfundat într-un caiețel de notițe, însemna durata de timp maximă în care o ființă omenească poate sta sub apă.

Nu-mi aduc aminte să fi încercat vreodată o jale mai apăsătoare ca în acele clipe în care, stînd așa pe fundul apei, cu ochii deschiși, simțeam cum se scurge viața din mine încet, încet. Cînd ieșeam la suprafață eram vînăt de tot, și Pașka, nu știu de ce, considera că pentru a mă scufunda trebuia musai să fiu stacojiu. In fine, s-a nimerit să ies o dată nu prea vînăt și atunci îmi dădu voie să încep scufundarea. Îmi ordonase să mă afund treptat, sub un unghi de 25—30 grade. Dar eu m-am afundat brusc, fiindu-mi frică să nu mă lovesc de buștenii cu cuie. Era însă prea tîrziu acum să mă mai gîndesc la cuie, deoarece pluta se și arătase deasupra capului meu, ca un monstru inform și întunecat, cu mușchi subacvatici unduioși. Probabil că zărisem mușchii aceștia înainte de a începe să mă înec, fiindcă deodată nici nu-mi mai păsă de ei și se născu în mine o dorință aprigă să mă prind de bușteni, să-i îndepărtez cum s-o putea, ca să pot respira odată. Dar gîndul acesta se spulberă și deodată o licărire se ivi undeva, în stînga mea, cu totul în altă direcție decît cea în care înotam cu buzele strînse. Trebuia să mă întorc într-acolo unde pîlpîia această luminiță, această apă verzuie ce unduia sub soare. M-am întors, dar acum nu mai înotam, ci înaintam dibuind buștenii cu mîna, iar

pe urmă nici nu i-am mai atins fiindcă totul se sfîrșise, lumina se stinsese.

M-am trezit pe plută cu ochii încă închiși, auzind aceleași vorbe care îmi displăceau la prietenii lui Pavel al dădacei. Vorbele le rostea plutașul, iar Pașka ședea ghemuit lîngă mine, făcînd fețe-fețe. Mă înecasem, dar nu de-a binelea. Fetița cea bucălată, care ședea pe marginea plutei jucîndu-se cu picioarele în apă, a auzit gîlgîitul meu și plutașul m-a apucat de chică tocmai cînd capul îmi ieșise de sub bușteni.

Vara se terminase și începu și școala cu lecțiile ei, destul de interesante. Acum, în clasa a treia, învățam algebra și latina. Iurka Markovski fusese obraznic cu Boroda [1] — dirigintele nostru — și acesta îl pusese toată recreația mare la colț, pe coridor, iar nouă ne interzisese nu numai să vorbim, dar chiar să ne și apropiem de el. Era pur și simplu revoltător. Țintuit la stîlpul infamiei, Iurka zîmbea jalnic. El îi strigă pe Taube și Pleskacevski, dar aceștia trecură discutînd pe lîngă el și prefăcîndu-se — pușlamalele! — că nu l-au auzit. Mă luă deodată cu cald și, apropiindu-mă de el, începui să-i vorbesc de parcă nimic nu se întîmplase.

Am pălăvrăgit așa despre una, despre alta, bunăoară despre gimnastică: oare să fie adevărat că a venit la noi un ceh care, începînd dintr-a treia, ne va preda gimnastica suedeză? Boroda stătea postat în apropiere, sub portretul țarului.

---

[1] Barbă (în lb. rusă).

Mă privea chiondorîș, fără să sufle o vorbă, dar după lecție mă chemă la cancelarie și îmi înmînă „invitația".

Nu se putea pacoste mai mare pe capul unui om! Îndreptîndu-mă spre casă cu această fițuică admirabil caligrafiată, mă gîndeam că mai bine m-ar fi notat Boroda de trei ori în condica de purtare. Parcă-l vedeam pe tata cum o să se spele și o să se bărbierească o grămadă de timp, o să-și cănească mustățile ungîndu-le bine cu pomadă neagră, ca să-i stea țepene ca la Wilhelm al II-lea, pe urmă o să-și îmbrace uniforma de paradă, cu decorații, și în tot acest timp o să pufnească îmbufnat, fără să mă mustre măcar cu un cuvințel.

Mai bine s-ar duce mama, care va citi invitația, scoțîndu-și *pince-nez*-ul, iar la rădăcina nasului o să i se vadă dîrele roșii ale ochelarilor. Va țipa supărată la mine, însă oricum, mai moale!

Mare bucurie!

La școală s-a dus mama și a stat mult acolo: o oră și jumătate. Probabil că Boroda i-a pus pe tavă toate păcatele mele. Și erau cam multișoare la număr. Profesorul de geografie se încurcase tot numărînd afluenții din dreapta rîului Amur și eu îl întrebasem: „Să vă suflu?" Împreună cu noi, învăța fiul viceguvernatorului Kreyton, un băiețandru spilcuit, cu sprîncene roșcate. Pentru el, orice lucru era cît se poate de clar. Explica totul cu o voce subțirică, sigură, așa că mă cuprinsese mirarea cînd mi-am dat seama că habar n-are cum se petrece în natură reproducerea de-

spre care tocmai învățam. I-am explicat cum vine treaba asta, și el, în aceeași zi, i-a și expus guvernantei sale acest fenomen al științelor naturii care-l uimise atît de mult. Guvernanta a leșinat, cu toate că eu, pot să jur, nu depășisem cadrul lecției. Într-un cuvînt, existau destule motive care mă făceau să mă ia cînd cu cald, cînd cu rece, tot așteptînd-o pe mama. Stînd așa, în sufragerie, începui înadins să repet cu glas tare la latină.

Mama se înapoie tulburată, dar oarecum mulțumită, cum mi s-a părut. Mai rău decît orice o indignase faptul că voisem să-i suflu profesorului afluenții Amurului.

— Nu știam că fiul meu este un înfumurat, spuse ea cu dispreț. Și încă și un prost crescut.

— Și laș, adăugai eu, începînd să plîng.

Era o adevărată rușine, mai cu seamă că tocmai în dimineața aceea Pașka îmi povestise despre un băiat din Sparta, care ascunsese în sîn o vulpe furată și nu plînsese, cu toate că vulpea îl sfîșiase. N-am izbucnit în hohote, ci începură numai să-mi curgă, șiroaie, lacrimile. Mama se așeză pe canapea și mă rugă să vin lîngă ea.

— Nu, nu ești laș de loc, îmi zise.

Pince-nez-ul, legat cu un șiret subțire de mătase, îi căzuse, și dungile roșietice de la rădăcina nasului se îmbunaseră parcă și ele.

— I-am spus lui Boroda al vostru că sînt mîndră de faptul că te-ai dus la Markovski, îmi vorbi ea. Ce fel de metodă mai e și asta să subminezi sentimentul prieteniei ?!

Începu să-mi explice pe larg cum ar fi trebuit — după părerea ei — să procedeze în cazul de față dirigintele clasei. Eu n-o mai ascultam. Să fie oare adevărat ? Nu sînt un laș ?

O vară întreagă mă străduisem să-mi demonstrez mie însumi că nu sînt laș, și chiar stînd sub apă mă tortura gîndul că e mai bine să mor decît să-mi fie teamă toată viața, mai știi, poate chiar o jumătate de veac. Cînd colo pentru asta trebuia să procedez în așa fel, încît să nu-mi fie rușine de mine mai tîrziu.

ACTORII

În casa noastră se îmbulzeau totdeauna actorii. Dădaca bombănea că veneau la noi numai ca să se îndoape și, deși totul nu era bineînțeles decît o scorneală, am văzut-o pe mama enervîndu-se cînd vreun actor nu întindea untul pe pîine, ci îl așeza bucăți. Printre ei se aflau „raisonneur-i[1]", „primul și al doilea amorez", „părinții nobili", „ingenua" și nu mai știu ce „ingenuă-comică". „Raisonneur-ii" interpretau întotdeauna rolurile de „raisonneur-i", adică de oameni cărora le place foarte mult să peroreze, fără să facă nimic, iar „părinții nobili" îi jucau pe părinții, cu toate că nu erau musai și nobili. Se nimerea însă ca „raisonneur-ul" să joace, de exemplu, pe „primul amorez" și atunci, de obicei, era lăudat, chiar dacă jucase prost, fiindcă se considera că nu era rolul lui.

[1] Moralist (în lb. franc.) — personaj în teatrul vechi, prin gura căruia autorul își exprimă părerea asupra celor întîmplate în piesă, face aprecieri la adresa celorlalte personaje, le moralizează etc.

Despre cine și în ce fel își jucase rolul se vorbea în casa noastră mai mult decît despre treburile noastre personale, cu toate că treburile mergeau din an în an mai prost. Uneori mama, în discuții, arăta cum ar fi trebuit rostită după părerea ei replica: „Cupeul meu, cupeul!", sau: „Să fie îmbrăcat în uniformă austriacă!" și mi se părea că în adîncul sufletului său, ea se simțea actriță. Și mie îmi plăcea să joc, dar așa, de unul singur, cînd nu mă vedea nimeni.

Îmi părea nespus de curios că se vorbea atît de mult la noi despre actori. Nu se știe cum, dar toți aflaseră că „primul amorez", frumosul Morev, avea o cheliuță drept în creștetul capului, pe care, cică, o ascundea sub o perucă. Soția lui era cu cinci ani mai în vîrstă decît el și foc de geloasă, dar atît de rafinată, că nimeni nu-și dădea seama de aceasta, în afară bineînțeles de Morev, pe care îl păruia măr.

La noi era obiceiul să te îndrăgostești de actori, pentru simplul fapt că erau actori. Unul din „părinții nobili" a stat o dată pînă tîrziu, după miezul nopții, îmbîcsind casa de fum, a înfulecat o găină întreagă, mormăind, rîgîind, făcîndu-se antipatic tuturor, ceea ce n-a împiedicat-o pe mama să afirme sus și tare că are un grumaz superb.

Dădaca era de părere că harababura de-acasă se datora actorilor și avea întrucîtva dreptate, cu toate că și atunci cînd trupa pleca (cîteodată chiar în toiul sezonului, dacă impresarul „se ducea pe copcă") domnea exact aceeași harababură, cu singura deosebire că viața devenea mai plicticoasă. Trupa de actori sosea în timpul ve-

rii, iar iarna, cînd se organizau concerte, mama invita la noi muzicieni. Trio Cerneavski din America, niște băiețandri chipeși, cu părul mătăsos și buclat, dichisiți în costume de catifea, au stat la noi o seară întreagă.

Pașka și cu mine ne gătisem și noi, cu toate că nu aveam alți pantaloni decît pe cei din piele de drac, deoarece mama spunea că „n-o mai scoate la capăt" cu noi și atunci începuse să ne facă pantaloni din materialul acesta care — oricît încercasem — nu se putea rupe decît cu cleștele.

Mie nu mi-a plăcut trio Cerneavski. Aduceau cu niște fetițe și vorbeau molatic. Unul a jupuit pielița de pe o plătică afumată și a început s-o mestece delicat — nu plătica, ci pielița. Pașka și cu mine ne înecam de rîs și am zbughit-o din sufragerie, dar pentru treaba asta ce papară am mai încasat pe urmă de la mama! Ea ne spuse că nu vede nimic caraghios în asta, probabil că în America nu se mănîncă plătică afumată și noi nu trebuia să ne hlizim ca proștii, ci să ne facem că nu observăm, mai cu seamă că băiatul pricepuse imediat despre ce este vorba.

Renumitul violonist Bronislaw Huberman sosise la Pskov, și mama, întîlnindu-l, se întoarse acasă tare necăjită. În camera hotelului temperatura era numai de 22 de grade, iar Huberman se supărase și ceruse să fie de 24.

Tata considera că noi toți, și mari și mici, trebuie să învățăm muzica, să frecventăm concertele și opera. Am căpătat și eu un bilet, ce-i drept prost, în picioare, la galerie. Era lume multă. Fiind singur, mă plictiseam și îmi era și

puțin frică. Mama mă silise să-mi pun gulerul de celuloid; îmi venea tot timpul să mișc capul, să mă uit în jur, dar simțeam că parcă cineva mă înhață de gît. Dar ce importanță aveau toate acestea, de vreme ce puteam să-l ascult pe Huberman, iar el primise 200 de ruble pentru concert, și în lumea întreagă mai bine decît el nu cînta decît Kubelik.

Era pirpiriu acest Huberman, cu un cap mare, pătrat. Se înclină cu nepăsare de parcă o făcea așa, printre altele. Pe urmă începu să cînte și, numai după 10 minute, îmi dădui seama că nu-l mai ascultam și gîndul îmi zbura la treburile mele: „Să-i dau, ori ba lui Borka Kurocikin cuțitașul?", sau: „Uf, ce-am mai nădușit!", sau: „Ia, uită-te, ăla de colo e măcelarul". Mama și cu mine trecusem tocmai în ajun pe la măcelărie și măcelarul, care acum asculta atent, șezînd la parter, cu părul lins, într-un costum nou, stătea atunci după tejghea, cu un șorț alb, mînjit de sînge, printre vitele tăiate și jupuite, care atîrnau cu capul în jos. Fioros și rumen la față, despica cu dibăcie carnea, adunînd cu cuțitul de pe tejghea oasele sfărîmate, în interiorul cărora se vedea ca o sită fină.

Aproape că nu-l mai ascultam pe Huberman, deși de obicei puteam să-mi imaginez scene întregi în acorduri muzicale. Cînta bine, cînta prost? Neghiob trebuie că eram, dacă nu puteam înțelege atîta lucru, în timp ce toți băteau din palme și strigau: „Bravo, bravo, bis!" El ieși, stătu mult timp cu capul lui pătrat aplecat, strîngînd vioara la piept. Abia mai pe urmă m-am dumirit că-mi fusese greu să-l ascult pentru că

toată vremea am fost silit să mă gîndesc că el încasează 200 ruble pentru un concert și cîntă mai bine decît aproape toți violoniștii din lume.

Mai tîrziu a venit o trupă de operă, sub conducerea lui Stock și, după părerea tuturor, acesta era un act îndrăzneț. La Pskov era obiceiul să se joace în fiecare zi un spectacol nou, altfel publicul nu mai venea la teatru. Deși operele sînt în general puține la număr, totuși ca să le reprezinți după o singură repetiție era ceva aproape imposibil, ori Stock acesta le dirija. Îmi plăcea nespus cînd apărea deodată la pupitru. Înalt, în frac, cu chipul lui vulturesc, lovea autoritar cu bagheta, și dintr-o dată foiala și larma orchestrei încetau.

Cînd mă uitam cum își agită bagheta taică-meu, înfierbîntat și fără să-și dea seama că la pasajele mai grele își îndoaie comic genunchii, nu mai doream să mă fac dirijor, dar cînd îl vedeam pe Stock, mai că-mi venea cheful.

— Încă nu s-a dus pe copcă ? se discuta prin oraș.

Voiam să-l sprijin pe Stock, așa că l-am convins pe rotofeiul bogătaș Pleskacevski să meargă cu mine la *Cavaleria rusticană*. El veni, dar adormi și căzu de pe scaun.

Stock se ținu tare pe poziție pînă ce sosi la Pskov Muzeul de figuri de ceară. Acolo erau arătați Napoleon al III-lea, Dreyfuss și o femeie îmbrăcată într-un capot, care — parcă era vie — cădea jos din pat, cu un cuțit înfipt în piept.

Avusesem însă noroc că Stock se ținuse tare atîta vreme, cînd pe publicul nostru cu greu puteai să-l ademenești să vadă aceeași operă mai

mult de două ori. Așa că, într-o singură vară, reușisem să văd 24 de opere, mai mult decît în tot restul vieții mele. Multe din ele erau pregătite în pripă. De pildă, în *Hughenoții,* peste Raul căzuse o dată un zid, și el trebuise să cînte sprijinindu-l cu umărul ; îți venea să mori de rîs, nu alta. Totuși mă duceam la operă, oarecum ca să-i fac plăcere și tatii care o adora, socotind-o folositoare pentru sănătate.

— Opera, opera, numai opera ! spunea el.

...Mă jucam de-a Stock ; ieșeam, salutam și mă îndreptam brusc spre muzicanți, bătînd autoritar cu bagheta în pupitru. Dirijînd, le făceam semn artiștilor : „Intrați !“, iar cînd salutam, îmi zvîrleam cu un aer absent chica pe spate... Ce-i drept, nu aveam chică, deoarece pe noi ne tundea chilug, dar eu îmi zvîrleam totuși chica pe spate, salutînd ca Stock, grăbit și înclinîndu-mă adînc.

Nu mă rezumam numai la conducerea orchestrei, deși trebuia tot timpul să fac ceva cu sunetele care zburau valvîrtej spre mine de pretutindeni. Mai luptam și cu o tainică forță care mă silea să mă „consum“. Poate că erau niște păsări mari, negre, pe care eu le alungam cu bagheta, iar ele reveneau mereu. Dominînd orchestra, înalt, cu chipul vulturesc, în frac negru, eu mă apăram de ele, cu spatele la negustorii aceia lacomi, care stăteau la parter și priveau nepăsători cum mă arde focul lăuntric.

ȘEDINȚA DE SPIRITISM

În ziarul *Vocea Pskovului* baronul Medem, guvernatorul, fusese botezat „baran [1] Medem". În numărul următor, redacția își cerea scuze pentru greșeala de tipar. Bineînțeles că șotia o făcuseră zețarii, dar familia viceguvernatorului s-a străduit să afle numele criminalului prin intermediul unei ședințe de spiritism.

Din cînd în cînd se organizau și la noi asemenea ședințe. În jurul unei mese de lemn se așezau 4—5 persoane, întindeau pe ea mîinile cu degetele răşchirate, și deodată masa începea să se miște, să sară în sus și se auzeau niște bătăi. Se considera însă că nu masa este cea care lovește, ci sufletele celor morți pe care cineva — și acesta era de obicei Gleb — îi chema de pe lumea cealaltă. Putea fi chemat, de pildă, Alexandru Machedon: „Alexandre Machedon, ești aici ? Dacă da, atunci anunță-te prin două bătăi." Masa se ridica și lovea de două ori cu piciorul. Nu știu de ce, în asemenea împrejurări, oamenilor mari li se vorbea cu „tu".

Mulți socoteau că toate acestea-s neghiobii, dar eu am văzut cu ochii mei cum o actriță a căzut leșinată cînd soțul ei a fost chemat de pe lumea cealaltă. Gleb îl întrebă dacă s-ar putea „materializa", adică dacă într-o bună zi ar putea veni la nevastă-sa. Masa bătu „da", iar ea leșină pe loc. Pe urmă stătea ca o curcă plouată, fiindcă o stropiseră cu apă ca s-o readucă în simțiri.

Treaba asta se numea „rotirea mesei". Se mai făceau însă ședințe de spiritism și cu ajutorul unei coli de hîrtie, pe care era scris, în formă de cerc, alfabetul. Ei, asta era și mai interesant. Sufletele morților răspundeau acum nu numai cu „da" și „nu", ci întrețineau discuții întregi. În mijlocul alfabetului se punea o farfurioară avînd desenată pe ea o săgeată, pe urmă toți se așezau în jurul mesei și, împreunîndu-și degetele pe farfurioară, o împingeau. Și de astă dată toată lumea era de acord că nu o împinge nimeni, că sînt sufletele morților care vorbesc cu cei vii.

...Eu aveam de mult timp un mers de urs, călcam cu vîrfurile picioarelor puțin înăuntru, și Gleb care venise în vacanță spunea că acest defect este iremediabil. Cel în cauză trebuia să-și supravegheze singur fiecare pas și, în timpul mersului, să-și răsucească — pe cît posibil — picioarele în afară, mai mult decît oamenii normali. Gleb urma facultatea de științe naturale, dar visa să studieze și medicina. Nu aveam nici cea mai mică umbră de îndoială față de spusele

[1] Baran — berbec (în lb. rusă).

sale, dar în fapt era nespus de greu să mergi cu picioarele răsucite, mai ales că în același timp ți se răsuceau și mîinile. Totuși mergeam așa toată dimineața și, după ce mîncam, o luam de la capăt. Mi se părea că sînt un tip destul de bine, iar mersul acesta putea să-mi pocească înfățișarea, făcîndu-mă să semăn cu un urs.

Cînd m-am întors acasă, ședința de spiritism era în toi. In sufragerie se aflau: Gleb, Liza, surorile Cernenko, un militar cu termen redus și Polavski. Surorile erau două fete drăguțe, care rîdeau într-una, iar Polavski era mediul — așa se numește persoana pe care sufletele morților o prețuiesc cu osebire, ba chiar o preferă pentru ca, prin intermediul ei, să se adreseze celor vii. Însă ce te faci că cei vii nu-l prețuiau pe Polavski? Gleb susținea că e un nătărău fără pereche și, într-adevăr, uneori mai că-ți venea să-i dai crezare. Venind la Pskov, familia Polavski își lăsă lucrurile la noi, după care dumnealui se apucă să se foiască încoace și încolo prin odăi, înalt și mătăhălos, cu mustățile pe oală, strigînd în gura mare: „Unde-mi sînt coarnele?" Era tare nostim, nu de alta, dar avea o soție care-l înșela. Toată casa se prăpădea de rîs tot căutîndu-i coarnele, pînă ce în cele din urmă i le-am găsit eu în cămara lui Pașka. Bineînțeles că nu erau coarnele sale personale, ci niște coarne de cerb pe care se atîrnau în antreu pălăriile.

Ciudat era însă că toți parcă încercau un fel de satisfacție știind că soția lui îl înșela. Gleb și ceilalți bărbați vorbeau cu dispreț despre aceasta, în timp ce mama și soră-mea făceau aluzii,

cu un zîmbet enigmatic și malițios pe buze. Însăși soția lui Polavski, o femeiușcă picantă, cu tenul palid, foarte manierată și bună pianistă, zîmbea cu un aer de resemnare, de parcă n-ar fi depins cîtuși de puțin de ea faptul că-și înșela bărbatul, ci ar fi fost doar o farsă reușită.

Mie, drept să spun, mi-era milă de Polavski, fiindcă toți erau împotriva lui. Dar mare dobitoc trebuie să fi fost într-adevăr dacă o ținea morțiș că prin spiritism s-ar putea ghici de la distanță gîndurile cuiva. Mă rog, de ce atunci, la numai doi pași de nevastă-sa, nu-i putea ghici gîndurile?

Se supăra foc cînd la ședințele de spiritism ceilalți începeau să-i facă tot soiul de pozne. In seara aceea se înfurie iarăși pentru orice fleac, că începuse chiar să semene cu o morsă.

Militarului cu termen redus, venit pentru prima oară în casă la noi, îi fusese mult timp rușine să întrebe unde se află toaleta. Surorile Cernenko observară aceasta după cum se sucea și se învîrtea pe scaun și atunci farfurioara cu săgeată începu să se învîrtească repede-repede, pînă ce ieși: „Pe coridor, prima ușă la stînga".

Gleb murea de rîs, dar Polavski se bosumflă.

— Domnilor, permiteți-mi să mă ridic.

Și deși nimeni nu se împotrivi, el rămase locului.

Mă dureau rău picioarele și de aceea mă așezasem turcește, ca să-mi fie cît mai comod, într-un fotoliu. Abia începuse să se însereze și, cum spiritele morților au nevoie de semiobscuritate, Gleb trase draperiile de la ferestre. La noi se

introdusese de curînd iluminatul electric, și becul din colț nu lumina, ci parcă picura gălbeneală pe masă, pe mîinile care atingeau farfurioara și pe fețele aplecate.

Acum, deveniseră cu toții serioși, fiindcă Gleb propusese să fie chemat spiritul unui prezicător, pre numele lui Martîn Zadeka, ca să aflăm dacă Duma a patra de Stat va fi dizolvată curînd. Prezicătorul acesta murise cu vreo 200 de ani în urmă și — cum era și firesc — el răspunse: „Nu înțeleg întrebarea". Pe urmă, Polavski încercă să-l cheme pe răposatul său tată, fost proprietar de herghelii și crescător de cai. Nu reuși de la început. Farfurioara îndruga tot felul de aiureli, dar pînă la urmă spiritul se hotărî pare-se să vină, fiindcă Polavski se făcu palid și șopti: „Simt cum se apropie". Mie mi se păru că deveniseră cu toții livizi.

— Spune, tată, va fi război? întrebă Polavski cu vocea sugrumată.

— Va fi, răspunse crescătorul de cai.

— Curînd?

— Da, foarte curînd.

După aceea, urmară iarăși niște întrebări aiurite, pînă ce Polavski își luă inima în dinți:

— Spune-ne, tată, cui dintre noi îi este scris să cadă cel dintîi?

Farfurioara rămase parcă pe gînduri, apoi începu să se miște alene și se opri în dreptul uneia din surorile Cernenko. Crescătorul de cai nu părea însă prea convins că tocmai ei îi era sortit să moară cea dintîi, de vreme ce săgeata se tîrî mai departe și arătă spre Gleb. Dar nici

Gleb, se vede, n-avea chef să moară, deoarece, după cîteva poticneli, farfurioara începu să se învîrtească repede-repede căutînd să iasă din cerc.

Bineînțeles, toate acestea nu erau decît niște scamatorii. Nu mă îndoiam că își bat pur și simplu joc de Polavski, nu numai Gleb, dar și surorile Cernenko, Liza și militarul cu termen redus care lipsise cîtva timp, iar acum se înapoiase vesel și ferice. În fine, săgeata se opri definitiv în dreptul lui Polavski, și acesta șopti tragic: „Ei, ce să-i faci, asta-i voia lui dumnezeu".

...Era timpul să mă culc, și eu tot ședeam în fotoliu privind la ei, în vreme ce ochii mi se lipeau de somn. Începuseră acum să discute despre materializarea spiritului și-l invitaseră pe Petru cel Mare să-și aducă aportul la rezolvarea acestei probleme. Petru încercase să se eschiveze, dar pe urmă comunicase că este gata să apară în fața unuia dintre noi.

Desigur că aceasta era o nouă născocire de-a lui Gleb, fiindcă, învîrtindu-se puțin, săgeata se opri între surorile Cernenko, cu vîrful îndreptat înspre ungherul întunecos în care ședeam eu în fotoliu, cu picioarele încolăcite.

— Ciudat, spuse Gleb, cu o voce prefăcută.

Mă priviră cu toții. Roșu ca para focului, mă ridicai în picioare. Aceasta nu mai era o simplă șmecherie, ci pur și simplu o porcărie, fiindcă Gleb știa prea bine că mi-e frică de întuneric. Chiar mă sfătuisem cu el cum să lupt împotriva acestui sentiment și atunci fusese foarte serios,

deoarece văzuse cît de greu îmi venea să recunosc că eram totuşi un fricos. Dar acum spuse:

— Stinge lumina. Şi adăugă: Nu ţi-e teamă?

Mie nu numai că mi-era frică, dar tremuram ca varga, şi-mi venea să fug mîncînd pămîntul din sufragerie. Însă cum acest lucru era cu neputinţă, m-am abţinut, silindu-mi picioarele să rămînă pe loc, iar buzele tremurînde să rostească nepăsătoare:

— Sigur că nu!

Gleb stinse lumina, şi ieşiră cu toţii în vîrful picioarelor, aşa că acum rămăsesem singur-singurel. Lumina felinarului din stradă începuse să se străvadă printre draperii. Era o linişte deplină, doar glasul vînzătorului de ziare de pe strada Serghievskaia striga sub balconul nostru: „Ediţie specială!" Stăteam încremenit, convins că deodată draperiile se vor da la o parte, şi o să apară Petru, uriaş, în botforii săi, purtînd pe cap bicornul cu colţurile răsfrînte şi îmblănite, cu faţa albă ca varul şi mustăţile negre, fioroase. O să se audă apoi un zăngănit, iar el va păşi spre mine privind drept înainte, cu ochii orbi...

Se înapoiară toţi, aprinseră lumina şi începură să mă ia la întrebări, cu oarecare nelinişte. Supărată, Liza îi spunea ceva lui Gleb. El îmi zise: „Ei, te-ai speriat?" Eu voiam înadins să rîd ca să le arăt că nu mi-a fost frică de loc, dar mi se tăiase răsuflarea şi, apropindu-mă de Gleb, îi trăsei o palmă cît am putut de tare.

Era ca şi cum l-aş fi lovit pe însuşi domnul-dumnezeu, fiindcă nu numai că-l iubeam, dar — mai mult — îl adoram pe fratele meu mai mare. Aveam atunci 12 ani, eram în clasa a II-a şi mă

mîndream că îl citisem pe Leonid Andreev[1]. Dar cînd venea Gleb, mă făceam micuţ de tot, parcă nu mai eram într-a doua, ci — hai să zicem — în clasa preparatoare. Nu încercasem să-mi explic vreodată sentimentul acesta de admiraţie faţă de Gleb, ci îl imitam inconştient, iar alteori, cel puţin în imaginaţia mea, ajungeam chiar să mă identific cu el. De aceea, cînd i-am tras palma, a fost o neaşteptată şi groaznică năruire a relaţiilor dintre noi, care şi pînă atunci fuseseră de aşa natură, încît el aproape nici nu-l băga în seamă pe mezinul său, în timp ce eu eram gata să mă mîndresc chiar şi cu această indiferenţă jignitoare.

Cu faţa schimonosită de spaimă, o zbughii din sufragerie şi, neştiind unde să mă ascund de Gleb, care — aşa mi se păruse mie — mă va omorî imediat, am fugit în antreu. În acel moment, dădaca deschidea cuiva uşa de la intrarea principală. Îşi făcu apariţia părintele Kiupar, vădit tulburat, cu următoarele cuvinte:

— Domnilor, mobilizare generală! Noi am dat un ultimatum Austriei!

Tatălui meu i s-a eliberat o ladă de campanie, un bidon şi un pat pliant. Pe faţa interioară a capacului lăzii, în nişte agăţători de piele, se prindeau o furculiţă, un cuţit şi o farfurie. Patul pliant era bun, uşor, iar Paşka şi cu mine învăţarăm repede să-l desfacem şi să-l strîngem

[1] *Andreev L. N.* (1871—1919), scriitor rus a cărui operă are un caracter contradictoriu, conţinînd trăsăturile realismului critic, alături de tendinţe decadente.

la loc, încît tata glumea că ar trebui să ne ia cu el. Tata ofta și gemea chiar, și se vedea cît de colo că nu-i prea arde lui de război. Ar fi putut rămîne „la vatră“ fiind trecut de 50 de ani, însă atunci trebuia să demisioneze. El, care toată viața își făcuse serviciul în cadrul armatei, socotea că nu există ceva mai bun decît slujba militară.

— Armata, armata și numai armata! îl auzeai spunînd.

Peste două zile, în gara Pskov, tata își agita bagheta în fața fanfarei sale. Muierile boceau și în inimaginabilul vacarm — șuierul locomotivelor, huruitul roților, tropăitul bocancilor soldățești care suiau din fugă peste scîndurile din vagoanele de marfă — marșul sprințar al regimentului Preobrajenski aproape că nu se mai auzea. Soarele își răsfrîngea razele lucitoare în talgerele de alamă care se izbeau una de alta, sonor și ritmic. Tata agita frenetic bagheta și-mi era penibil pentru el, deoarece împreună cu fanfara lui parcă se prefăceau că nu văd nici femeile care plîng, nici zăpăceala, nici norii de praf ce pluteau deasupra peronului, tot ceea ce pe neașteptate începuse să se numească război.

Intr-o caleașcă deschisă, cu aripile lăcuite și pline de praf, trecu comandantul regimentului, Dașkevici-Gorbatski. Avea și el mustăți, dar nu în furculiță ca ale tatii, ci parcă răsfirate peste toată fața. Toți îl priveau cum sări sprinten din caleașcă, întinse mîna soției sale și pe urmă, cu o figură bravă, marțială, se duse la arhiereu să primească binecuvîntarea. Mi se păru că și arhiereul îl binecuvînta, ca să zic așa, voinicește. Orchestra amuți. Începură din nou să-și ia rămas bun cu toții. Muierile se porniră pe bocete și țipete. Dar eșalonul rămase încă multă vreme — vreo oră și jumătate.

Tata se apropie. Mie îmi era sete, și el îmi turnă ceai din bidonul său în păhărelul de metal ce se înșuruba ca un capac. Avea un aer îngrijorat, vorbea încet cu mama, însă mi se părea că acum îi plăcea să meargă la război.

În fine, comandantul regimentului își luă rămas bun de la soția sa îmbrăcată toată în alb, cu dantele și cu o pălărie cu o pasăre pe borurile-i largi. Ei se sărutară pe față și pe urmă, emoționați, își sărutară unul altuia și mîinile.

Orchestra care cîntase aproape tot timpul, deși nimeni nu o asculta, se urcă în vagoane, trenul porni, și împreună cu el se urni de-a lungul peronului toată mulțimea aceea gălăgioasă, plină de praf, care plîngea și țipa.

Tata încă se mai vedea printre ofițerii ce stăteau pe scara vagonului. Ne făcu semn cu mîna. Mama își scoase *pince-nez*-ul și-și șterse lacrimile în tăcere.

LICEENII

Hakim puse rămășag cu mine că se va ține pas cu pas după Iemoție pe tot coridorul, cu țigara în gură, dînd fumul în sîn ca să nu se vadă. Și ar fi mers, dacă Grișka Pankov nu i-ar fi pus piedică. Iemoție se întoarse și se făcu roșu ca racul, iar Hakim nimeri drept în condica de purtare. Asta era foarte prost. Taxa școlară i-o plătea un unchi, iar tatăl lui era chelner la acest unchi. Lui Hakim îi plăcea să se laude cu rudele sale și căuta să se convingă că unchiul cu pricina este urmașul lui Azbulat, despre care Lermontov scrisese: „Și nu era nimeni mai curajos ca Azbulat". Despre tatăl său spunea însă pe scurt: „E o fiară".

In recreație m-am dus la Pankov și i-am spus că este un nemernic. El începu să se dezvinovățească, dar eu îi dovedii că tot nemernic rămîne. Atunci ridică mîna, însă nu mă lovi, ci îmi spuse numai: „Cu patinele". Asta însemna că ne vom bate cu patinele.

Pankov era mic, pirpiriu și cu un nas coroiat. In crestomația *Otbleski*[1] priveam deseori tabloul „dimineața execuției streliților" și-mi spuneam că dacă Pankov ar fi trăit pe atunci ar fi fost și el unul dintre streliții aceia cu priviri furibunde. Streliții erau legați fedeleș, și cînd mă uitam la Pankov îmi venea și mie poftă să-l leg.

Cum vine oare asta, să te bați cu patinele? M-am dus la Alka Korcevski, dar nici el habar n-avea, cu toate că mulțumită patinoarului rămăsese cîte doi ani într-o clasă. Ne-am frămîntat mintea și am ajuns la concluzia că Pankov o spusese doar așa, fiindcă anul trecut un cadet era cît pe-aci să fie omorît cu patinele.

Pentru orice eventualitate, compusei o scrisoare de adio către Șurocika Vogau care pe vremea aceea îmi plăcea atît de mult, încît trecînd o dată pe lîngă casa ei și uitîndu-mă la ferestre mă lovisem rău cu capul de un stîlp de telegraf. Dar noi nu ne cunoșteam și scrisoarea parcă nu-i era adresată ei, ci s-ar fi potrivit oricărei fetițe de care aș fi fost amorezat.

Stabilisem să ne întîlnim pe maidanul care se întindea dincolo de patinoar și înghețasem așteptîndu-l pe Pankov. Din întuneric se vedea totul și am auzit cum o elevă de liceu o implora pe mama ei să nu o aștepte la ieșirea din patinoar, fiindcă își rîd colegele de ea. Liceana era durdulie, rumenă și mereu se descheia — i-o fi fost cald; iar mama, o femeie micuță, uscățivă și înfofolită.

[1] Reflexe (în lb. rusă).

L-am așteptat pe Pankov o oră, dar el nu veni. Mi se părea ciudat; deși nemernic, îl știam totuși curajos. Din clasa noastră, el era singurul care se arunca cu capul în jos de pe dig. Să-i fi fost frică? Să fugă de bătaie? Nu, nu-i stătea în fire.

A doua zi maică-sa veni la liceu și am rămas impresionat cît era de frumoasă, înfășurată într-un șal pufos, cu o față nobilă, destul de mare. Pankov dispăruse de-acasă și ei îi era teamă că plecase pe front. Iemoție, stînd de vorbă cu ea, îi explică faptul că, în conformitate cu legea referitoare la liceele de stat, un elev nu poate pleca pe front fără aprobarea direcției.

Discuțiile despre Grișka Pankov încetară însă după un timp, fiindcă la noi fusese numit un profesor de matematici cu un nume interesant: Ostolopov[1]. Iemoție îl conduse în clasa noastră și, ca să nu rîdem, ne spuse că în vechime trăise un filozof vestit care purta același nume. Dar Ostolopov al nostru nu era filozof. Cînd intra în clasă, pe tablă sta scris invariabil: „Murocika" sau „Verocika", căci elevii nu știau precis de cine era el amorezat. Ostolopov zgîia ochii și te așteptai să spună cine știe ce lucru important, dar el spunea doar: „Cine e de serviciu?", sau ironic: „Iar ți-ai uitat caietul acasă pe pian?"

Totuși era simpatic. Îmi plăcea că la algebră ținea un fel de prelegeri, ca la universitate, păcat numai că noi nu pricepeam nimic din ele.

[1] De la *ostolop* — netot, prost (în lb. rusă).

Cîteodată se încurca și el și atunci întreba: „Acum e clar?"

În oraș sosiră mulți refugiați și la noi se mutară trei polonezi. „Refugiați" era un cuvînt nou și — curios! — îți venea să spui mai degrabă „fugari". Polonezii noștri erau într-adevăr fugari, priveau trist în toate părțile și parcă li se părea că sînt mereu hăituiți. Știau la perfecție limba latină și Tokarevici al nostru, la fiecare lecție, ni-i dădea de exemplu; poate că din cauza aceasta nu erau prea simpatizați.

Pe scurt, se petrecuseră între timp atîtea evenimente, încît uitaserăm cu toții de Grișka; cînd deodată, la lecția de istorie, ușa se deschise larg și intră directorul urmat de Grișka, un Grișka vesel, cu chipul arămiu, pîrlit de soare, în bluza militară și cu medalia „Sf. Gheorghe" pe piept.

Încremenirăm cu toții, iar directorul ne ținu un discurs în care spuse că în fața noastră se află un mic erou, care pe front dovedise o neobișnuită bărbăție, iar el, directorul, crede că Grișka va dovedi acum același lucru și în lupta cu geometria și limba latină. În ceea ce ne privește, noi trebuie să ne purtăm cît mai frumos, avînd în vedere că în mijlocul nostru se găsește acum un erou.

Întreg liceul vuia de această întîmplare, și clasa noastră, a patra „B", se acoperi dintr-o dată de glorie.

O dată chiar mă opri un elev din clasa a VIII-a, Parcevski, mustăcios și parfumat, despre care se vorbea că trăiește pe spinarea femeilor, și mă întrebă dacă-i adevărat. Îmi displăcea că

trebuia să ne mîndrim într-un fel cu acest Pankov, așa că-i răspunsei indiferent: „Da, ei și?“ După două-trei luni, însă, încetarăm să ne mai mîndrim cu Pankov.

Clasa noastră era destul de gălăgioasă și dacă înainte vreme Grișka era stimat de noi pentru că era în stare s-o pocnească pe nemțoaică cu un cocoloș de hîrtie, acum lucrul acesta devenise banal, fiindcă nu mai prezenta cine știe ce riscuri. În cel mai rău caz, nemțoaica îl punea la arest pe timp de o oră, după terminarea lecțiilor.

Ne făcea plăcere să-l scoatem din sărite pe profesorul de geografie Ostrovski, care se aprindea repede, dar niciodată nu era în stare să pedepsească, încît se răspîndise zvoana că ar fi adeptul lui Lev Tolstoi; acum încetasem și cu asta, fiindcă Iemoție, care venea de îndată ce auzea gălăgie, se lingușea pe lîngă Pankov, or acesta era cel care începea întotdeauna „reprezentația“, cum numeam noi trîntitul băncilor, cucurigatul și behăitul.

El umbla cu mîinile în buzunare grozăvindu-se că pe noile diplome de merit într-un colț va fi el, Pankov, iar în celălalt cazacul Kuzma Kriucikov, care omorîse unsprezece nemți; că în curînd țarul o să vină la Pskov și de la guvernator o să se repeadă într-un suflet la Pankovi, special ca să-i strîngă mîna lui Grișka. Pankovii locuiau într-o casă veche, povîrnită, de pe splai, din care fetișcane înfipte și nurlii ieșeau la rîu să limpezească rufele, luîndu-se la harță cu pescarii.

La urma urmelor, ne cam plictisisem de el, și o dată, cînd a început să înjure de față cu Fedka Koșeleov, care nu înghițea înjurăturile și se făcuse alb ca varul, încleștîndu-și fălcile, mă apropiai de Pankov și îi spusei:

— Ce, bă, te speriași atunci cînd trebuia să vii la patinoar?!

El se azvîrli deodată asupra mea și mă izbi la repezeală peste dinți cu pumnul lui micuț, dar tare ca fierul. Toate acestea se petreceau pe coridorul cel lung, cu dîre de lumină îmbîcsite de praf ce cădeau oblic pe parchet, cu figura imobilă a lui Ostolopov care stătea ca de obicei, cu picioarele rășchirate și cu mîinile la spate, sub portretul țarului. La început nu se observase că noi ne băteam, mai cu seamă că Alka, prietenul meu cel mai bun, își întinsese energic brațele pentru ca să nu ne deranjeze nimeni. Pankov era mai scund decît mine, dar mai puternic. Căzurăm amîndoi și de-abia pe podea am reușit să mă desprind de el.

Nu demult Pașka îmi dovedise practic că la bătaie nu e bine să-ți faci vînt ca să lovești, fiindcă pierzi un timp prețios de care se poate folosi adversarul. Cînd ne-am ridicat de jos, ar fi fost tocmai momentul potrivit să-mi amintesc de acest sfat, dar nu mi-am amintit. Pankov mă pocni încă o dată peste dinți, atît de zdravăn, încît nu numai că m-au podidit lacrimile, dar m-am apucat să urlu de furie și durere.

Nu știu cum s-a făcut, dar acum nu ne băteam numai noi doi, fiindcă deodată îl văzui și pe Fedka Koșeleov care, cocoșîndu-se de durere, căuta să-și acopere capul cu mîinile. Prin fața

ochilor mi-a fulgerat o clipă figura desperată a lui Ostolopov, dar ce mai putea face el ? A fost dat la o parte în doi timpi și trei mișcări. Mulțimea de elevi care se snopeau, urlau și rîdeau porni de-a lungul coridorului. Pedagogii alergau în sus pe scară. Iemoție ieșise din cancelarie și se oprise uluit în ușă. Recreația cea mare se terminase, sunase și clopoțelul, dar nimănui nu-i ardea de asta. Femeia care vindea chifle lîngă garderobă își înșfăcase speriată coșul, dar cineva i-l izbi cu piciorul și chiflele se risipiră pe coridor.

La noi, băieții se băteau aproape zilnic, însă nu toți deodată, ci după anumite reguli și undeva pe afară, să nu-i vadă cumva pedagogii. Aici însă nu numai că se încinsese o păruială generală și fără nici un motiv, dar se apucaseră cu toții să facă ceea ce era absolut interzis. Cei mici țipau, guițau, și săreau ca bezmeticii în praf. De șuieratul haiducesc se zgîlțîiau și geamurile, căci printre noi, erau și băieți de la mahala care știau să șuiere băgînd două degete în gură. Unul dintr-a cincea încălecase pe un altul și se sălta pe umerii lui, rîzînd și scuturîndu-și ghiozdanul.

La un moment dat, îl pierdusem pe Pankov ; pe urmă am dat din nou de el. „Păzea ! Boxul !", strigă cineva și înțelesei imediat că boxul erau ghimpii metalici care străluciră pe pumnul lui Pankov. El se dădu înapoi, mă lovi și, în timp ce cădeam, mi se păru că împreună cu mine se clatină și se prăbușește totul : Ostolopov care își croia drum prin mulțime, cu barbișonul lui zburlit și cu ochii holbați, trîmbele oblice de praf și, cel mai cumplit dintre lucruri, chiar

portretul țarului, care se desprinse deodată de pe perete alunecînd pe sfoara lui lungă.

Cînd mi-am revenit în simțiri, zăceam întins pe podea, între bănci ; mi-a rămas mult timp după aceea o cicatrice mică și vînătă pe frunte.

Am aflat mai tîrziu că portretul țarului căzuse într-adevăr. O comisie specială, sub conducerea lui Iemoție, se ocupă de această afacere. În esență, era vorba de o problemă de fizică pură : cum de căzuse de pe perete, din cauza gălăgiei și a pocnetelor, un tablou greu, cu ramă aurită ? Iemoție voia să profite de acest prilej pentru a-l debarca pe director și de aceea chestiunea începuse să fie privită dintr-un unghi politic. Împotriva directorului se făcuse chiar o reclamație în care se arăta că, acesta fiind liberal, în liceul care i-a fost încredințat cad portretele țarilor.

TENORUL

Tata avea obiceiul să facă scandal; fața îi căpăta atunci o expresie fioroasă, fruntea i se netezea, buzele i se umflau, privea, livid, în jurul său, căutînd ceva să spargă, să distrugă, să nimicească. Era zgîrcit din fire, dar în clipele acelea nu cruța nimic. O dată a trîntit de pămînt cu atîta putere o statuetă prețioasă care o reprezenta pe Psyche, încît aceasta se făcu praf. Pe urmă, studiind acel praf, Pașka stabili că Psyche era făcută din ipsos.

Cînd eram mic mă duceam jos la Sîrnikov să-i povestesc despre toate aceste scandaluri. Atelierul de croitorie al lui Sîrnikov se găsea la parter. Croitorii ședeau cu picioarele încrucișate pe mesele joase, lustruite oglindă de dosurile lor. Cîte unul încerca să fredoneze sau să cînte, sau se auzea deodată ața pocnind între dinți. Pe urmă se aducea o mașină de călcat, mare și încinsă, din care zburau scîntei, iar de pe scîndura de călcat se înălțau aburi albicioși, mirosind a postav.

Îmi plăcea să mă duc la croitorie, mai cu seamă că snoavele mele aveau succes. O dată chiar, Sîrnikov, un tip ciupit de vărsat, cu mustățile lungi, jumulite cu prilejul unei bătăi, se dădu jos de pe masă strîmbînd din nas batjocoritor cum îi era obiceiul și-mi spuse: „Taci că minți", cînd eu începusem să mă laud că Gleb este atît de puternic, încît l-ar putea lega pe tata dacă s-ar apuca să stîrnească un scandal prea mare. Însă nu-i puteam lămuri de loc croitorului de unde se iscau aproape zilnic certurile acestea. Dacă mama sau soră-mea își cumpărau vreun lucru nou sau cînd venea croitoreasa, tata începea să turuie: „Pălăriuțe și trențe, pălăriuțe și trențe". Femeile se ofensau cu toate că în cuvintele lui nu era nimic jignitor, ci făcea doar aluzie la faptul că se cheltuiesc prea mulți bani. Se mînia cînd cineva uita să stingă lumina sau strica vreun scaun; era grijuliu mai ales pentru soarta scaunelor acelea urîte, pe care chiar el le cumpărase cu ani în urmă de la Petersburg. Scaunele erau din stejar și deteriorarea lor era pentru el o dovadă incontestabilă a faptului că nici stejarul nu a fost în stare să reziste și că în casă domnea dezordinea. După socoteala tatei, dezordinea consta în aceea că la noi nimic nu se făcea cum trebuie, la timpul lui, și banii zburau în vînt. Pe cînd în casa dirijorului Fiedler de la regimentul Irkutski, din contră, totul se făcea la timp, cheltuindu-se de două ori mai puțini bani. La aceasta, mama îi riposta că Fiedler este neamț.

De fapt, tata avea dreptate, dar era neplăcut totuși cînd începea să-și expună opiniile în fața

străinilor remarcînd, de pildă, sarcastic că musafira cutare arată foarte bine și lăsînd să se înțeleagă că ea s-a îngrășat din pîinea noastră.

Interesant e că, reproșîndu-i mamei dezordinea din casă, tata nu îngăduia nimănui să deretice în camera sa. Pe masa de scris erau împrăștiate instrumente muzicale demontate — tata pretindea că le repară, dar o dată m-am convins că i-a trebuit o lună ca să lipească o așchie de trestie la flaut. În toată camera duhnea a fixativ pentru păr. Ici și colo atîrnau pantaloni ofițerești. Rînduială era numai în sertarul biroului unde își ținea ordinele și medaliile. Erau acolo o mulțime de medalii și diferite însemne, dar toate destul de puțin importante: „Membrului Societății imperiale pentru salvarea pe apă", sau „În cinstea a 200 de ani de la înființarea regimentului Preobrajenski".

Pe urmă, după ce m-am făcut mare și am încetat să le mai povestesc croitorilor de la Sîrnikov despre scandalurile din casa noastră, mi se părea că tata le provoca nu pentru că spera să obțină în acest fel mai multă ordine, ci pentru că nu era respectat de familia sa.

Mama terminase Conservatorul din Moscova și citea enorm de mult. Avea o fire mîndră și independentă. Tata fusese soldat în fanfara regimentului Preobrajenski și cu greu ajunsese dirijor. Mama era stimată în oraș, și propriii săi copii i se adresau cu „dumneata". Față de tata lumea se purta nu chiar cu dispreț, dar îl cam lua peste picior. Era, într-adevăr, ceva comic în înfățișarea lui bravă, cu mustățile zbîrlite. Era mic de statură și cam corpolent,

cu picioarele strîmbe și umerii lați. De la prima vedere îți puteai da seama că e un om sincer, care nu se pricepe să umble cu tertipuri. Mamei îi plăcea să spună că toată viața el nu făcuse altceva decît să învîrtească bagheta, iar tata o numea „nenorocirea mea" și își zicea singur „netotul netoților". De bună seamă că aceasta voia să însemne că, în urmă cu 30 de ani, fusese un netot, căsătorindu-se cu mama. Pașka susținea că era vorba de o așa-zisă mezalianță, adică o căsătorie între o spălătoreasă și un conte, singura diferență constînd în aceea că la părinții noștri lucrurile se petrecuseră invers.

...Se întoarse din spital într-o zi cu totul nepotrivită: în ajunul unei petreceri pe care „cei mari" hotărîseră s-o facă în vacanța crăciunului, cu toate că mama era împotrivă, deoarece fiind război și aducîndu-se zilnic noi răniți în oraș nu ar fi trebuit să petrecem. Dar Gleb era pentru. Iar mai important decît toate era că se pronunțase „pentru" și Vovocika, tenorul care închiriase o cameră la noi și de care eram amorezați cu toții, chiar și Pașka, căruia-i plăcea să-l acompanieze la pian.

Într-un cuvînt, au fost amărîți cînd s-a întors tata, fiindcă își făcuseră planuri de petrecere. În salonul mai încăpător decît sufrageria se aranja tocmai masa, iar în sufragerie simpaticele surori Cernenko făceau ghirlande din hîrtie pentru pomul de crăciun. Studenții le ajutau, și toată masa era încărcată cu nuci poleite, poze, cutiuțe și îngerași cu aripioare de vată. Desigur, tata observase imediat că toți s-au posomorît cînd a intrat el: le era frică să nu facă scandal.

Soră-mea chiar îi spuse mamei: „Mi s-a oprit inima în loc“, și mama îi replică: „Nu v-am prevenit că nu trebuia să puneți la cale toate astea ?!“

Se vede că ținuseră o consfătuire unde se hotărîse ca Gleb să vorbească cu tata. N-am auzit discuția dintre ei doi, în afară de început: Gleb îl luă pe departe, iar tata zîmbi ironic și posomorît, auzind tonul acela intim, cald, neobișnuit. Plecară amîndoi, iar pe urmă Gleb se întoarse și-i spuse mamei: „Mi-a făgăduit“, și ridică din umeri nefiind convins probabil că tata se va ține de cuvînt.

...Ședea la masă slăbit, bolnav, cu mustățile cănite, nefiresc de negre, în uniforma sa de paradă, cu toate decorațiile pe piept. Se îmbolnăvise pe front, și doctorii credeau că are ulcer gastric. Studenții rîdeau, era gălăgie mare. Lui Pașka și mie ni s-a permis să stăm pînă la ora 12, așa că ne-am îndopat burduf. Pe vremea aceea era cam greu cu alimentele, dar pe masă se găsea mîncare gustoasă și din belșug, așa că nu aveam timp să ne uităm la tata. Eu, totuși, mai trăgeam din cînd în cînd cu coada ochiului spre el. La masă era cam înghesuială, la fel și acolo unde ședea tata. Cu toate acestea, în jurul lui se simțea oarecare răceală, un gol, deși Gleb, înadins, ciocni zgomotos și bău în sănătatea lui. Tata abia își muie buzele și puse paharul pe masă. Se vedea că regretă mult făgăduiala dată.

A doua zi, scandalul totuși izbucni.

Tenorul Vovocika era un bărbat țigănos, pieptos, iar atunci cînd cînta nările i se dilatau pătimaș. Avea o voce frumoasă care îl ajutase să

rămînă în spatele frontului. Într-adevăr, ar fi fost păcat să omoare nemții un om atît de talentat ca el. Dar tatii nu-i plăcea de fel faptul că Vovocika își folosise vocea tocmai în acest scop, și de prima dată cînd îl văzu rosti cu dispreț: „O lepădătură!“ Asta era o profanare, fiindcă în afară de Gleb, care avea o atitudine ironică față de tenor, toată casa, realmente, îl venera.

Închiriase la noi cea mai bună cameră și am impresia că nu plătea un ban. Dădaca bodogănea că el „crapă prea mult“ și nu după vreo învoială anume, mai cu seamă că nu se angajase nimeni să-l hrănească. Într-adevăr, în timp ce discuta despre artă, înfuleca două farfurii de supă și cîte cinci pîrjoale. Pașka afirma că are „adefagie“, adică o foame nepotolită și că, din punct de vedere științific, nu interesează vocea, ci tocmai pofta lui Vovocika. În orice caz era o afacere costisitoare.

Tenorul cînta cu plăcere și, nu știu de ce, prefera romanța *Liniște*. Îmi aduc aminte că Gleb, intrînd cu un tovarăș al său în sufragerie, i-a spus acestuia, desfăcîndu-și neputincios brațele: „O astfel de «liniște», după cum vezi, domnește la noi dis-de-dimineață!“ Dar femeile, mai ales mama, îl ascultau pe Vovocika aproape cu o expresie de evlavie, atît de mare era impresia produsă asupra lor de vocea sa de tenor.

Se pare că tata ceruse ca Vovocika să fie imediat dat afară din casă, dar mama i-a explicat că nădăjduiește să o mărite pe soră-sa Lealia cu el, or aci nu se putea obiecta nimic, fiindcă ar fi fost într-adevăr o faptă bună. Lui Vovocika îi cam plăcea de ea și, după părerea

mamei, el îi acordase chiar oarecare atenție. Lui Pașka și mie ni se părea că ei își acordaseră de mult atenție și că tocmai de aceea erau puține speranțe că Lealia va reuși să se mărite cu el. Dar pe tata îl mulțumi explicația mamei.

La masă, el tăcea și căuta să nu se uite la tenor, deși nu s-a putut abține să nu spună că acesta se îndreptase de minune, lucru oarecum ciudat, deoarece tata îl văzuse pe Vovocika pentru prima dată de-abia în ajun. Iar atunci cînd, după masă, Vovocika intrase în camera mamei, tata începuse să facă fețe-fețe și să se învîrtească prin casă, privind mereu în jur. Era în papuci de casă, pantaloni militari bufanți cu supieuri, botos.

Îmi făceam tocmai lecțiile cînd se apropie de mine și mă întrebă : „Stă de mult la voi ?“ Tenorul locuia de mult, dar eu, precaut, îi răspunsei : „Nu prea“. Pe urmă începui să-i povestesc cît de frumos cîntă, aproape la fel ca Sobinov, și că dacă Vovocika ar fi dorit fără discuție că ar fi fost primit la teatrul „Mariinski“. Mi-am dat seama că-i vorbeam tatei pe un ton moralizator, ca și cum aș fi vrut să-l povățuiesc, fapt care mă scîrbi puțin și pe mine. Tata m-a ascultat, apoi a spus : „Toți ceilalți sînt niște canalii mari, iar tu ești o canalie mică“. Vedeam că arde de dorința să facă scandal și se abține numai fiindcă îi făgăduise lui Gleb.

Se retrase în camera sa și începu să-și facă toaleta ; probabil se hotărîse să iasă în oraș. Poate că totul s-ar fi sfîrșit cu bine, dacă Vovocika n-ar fi început să cînte în camera mamei : „Liniștea, liniștea...“

Mai tîrziu Pașka susținea că tata izbucnise, fiindcă tenorul cîntase fals, luînd un „si“ în loc de „la bemol“ ; desigur Pașka își permitea să glumească în felul acesta numai fiindcă nu-l văzuse pe tata în clipa aceea. Alb-vînăt la față, cu fileul transparent de presat mustățile uitat pe față, ieși din camera lui, și, pășind ușor, intră la Vovocika. Acum nu-i mai păsa de nimic și faptul că văzuse oglinda sa de bărbierit în camera tenorului i-a slujit drept pretext. Aruncă oglinda pe jos și o sfărîmă cu piciorul, apoi se răsuci deodată ca turbat, de parcă în spatele lui ar fi fost cineva. Pe urmă smulse perdelele de la ferestre și, împiedicîndu-se în ele, începu să distrugă totul, fără să mai aleagă, aruncînd la început cu mîinile, iar mai apoi, cînd și le răni, cu scaunul pe care îl azvîrli în lustră.

Dădaca dădu fuga la mama și cheia se răsuci în broască. Aceasta a fost o greșeală ; femeile, speriate pentru soarta lui Vovocika, îl blocară astfel în odaia mamei, deși mai înțelept ar fi fost să-l lase să fugă. Cu capul în jos, cu ochii pe jumătate închiși, tata ieși din cameră avînd în mînă o sfărîmătură din scaunele acelea de stejar la care ținea atît de mult. Aruncă imediat acea rămășiță și, intrînd în bucătărie, luă de pe poliță un pisălog mare de aramă.

Dădaca țipă : „A înnebunit !“ El o împinse la o parte și, învîrtind pisălogul în mînă, se apropie de ușa mamei. Mama era suferindă. De dimineață avusese o criză de inimă și ținea pe piept o turtă din argilă albă, așa cum îi recomandase vestitul profesor Ghize din Petrograd.

Vovocika intrase ca s-o vadă, deși în această situație ar fi putut să nu cînte.

Poc! Ușa pîrîi, și auzii cum în sufragerie mătușa Lealia izbucni într-un plîns isteric. Poc! Dădaca dădu fuga după portarul Pavel. Acesta veni cu niște hățuri și rămase locului, scărpinîndu-se nehotărît și schimbîndu-se de pe un picior pe altul. Poc! Ușa trosni, și mama se ivi în prag, palidă, fără *pince-nez,* într-un capot albastru.

— Vino-ți în fire, omule, ce-i cu tine?

Tata aruncă pisălogul. Stătură unul în fața celuilalt, apoi se îmbrățișară și se porniră pe plîns. Atunci începui să plîng și eu, iar dădaca spuse tare că se auzi în toată casa:

— Slavă domnului, du-te acasă, Pavel!

Vovocika s-a ofensat, și astfel n-am mai reușit s-o mărităm pe mătușa Lealia cu el. Mama, căreia îi plăcea să spună că toți bărbații sînt la fel, nici nu mai voia să audă de tenor. El locuia acum la părintele Kiupar și acolo, la fel, toate femeile se amorezaseră de el, pînă și preoteasa, bolnavă de dropică. Tenorul cînta într-una și, în drum spre liceu, auzeam uneori: „Liniștea, liniștea..."

Tata plecă la Petrograd, fiindcă se constatase că totuși avea ulcer. Acolo i-au pus o sută șaptezeci de cataplasme cu in și, întors acasă, mi-a arătat pîntecele său cafeniu și opărit.

VIOARA AMATI

Cel mai mare gramofon cu pîlnie, pe care era desenată o naiadă, se găsea în casa colonelului Cerniliovski, directorul închisorii din Pskov, un domn fin, mic de statură, strîns într-un corset și cu niște mustăți pufoase pe fața-i delicată. Un pian mecanic executa valsul de concert al lui Durant care, după cum susținea Pașka, era doar pe măsura unui Paderevski și, bineînțeles, numai dacă acesta era în formă. Dirijorul corului, angajat civil al bisericii închisorii, primea de la colonel cadouri scumpe. „Magazinul special de muzică" din colțul străzilor Velikolutkaia și Ploskaia comandase special pentru el note de la Viena.

In oraș se vorbea — fapt senzațional — că Cerniliovski ar avea o vioară lucrată chiar de renumitul meșter Nicolo Amati, pe care o păstra într-o cutie de sticlă. Cînd Bronislaw Huberman venise la Pskov, colonelul îi permisese să cînte, dar Huberman ciupi numai o singură coardă și pe urmă îl sfătui pe Cerniliovski să deschidă din cînd în cînd cutia, ca nu cumva vioara să se su-

foce. „Viorile respiră, cică ar fi spus el, iar cînd încetează să mai respire, mor ca și oamenii."

Tata își găsea mereu de lucru cu viorile, le desfăcea, le încleia, și chipul lui mustăcios de soldat devenea mai fin atunci cînd — ca un medic — asculta cutia de rezonanță care se crăpase. El nu credea că directorul închisorii ar avea un Amati autentic.

— Nu e Amati, nu e Amati, dragul meu, spunea el, nu e Amati.

Dar cînd deținuții îl omorîră pe Cerniliovski, tata începu să se frămînte neștiind dacă vioara a fost salvată. Se institui curtea marțială. Cazaci chipeși și rotofei trecură călări alene pe strada Serghievskaia și-și stabiliră tabăra dincolo de suburbia Petrovski. Sergenților de stradă li se dădură mănuși albe. Ziarul *Vocea Pskovului* era suspendat. Se părea că în cîteva zile se va dezlănțui revoluția despre care se vorbea de atîta timp.

Mama era supărată că în asemenea vremuri tatii îi mai era gîndul la vioară, fie ea chiar lucrată de Amati.

— Hei, zile mari, zile mari, încuviința tata. Dar pe urmă aducea din nou vorba despre Amati.

Vioara fusese salvată. Fiica lui Cerniliovski, o cocoșată, se ivi într-o zi în curtea noastră. Era înveșmîntată în negru. În antreu, își dădu la o parte vălul de doliu și-i apăru fața slabă, palidă, cu o gură micuță, cu colțurile lăsate în jos, ca la femeile care plîng prea mult. Dîndu-și semeț pe spate căpșorul înfundat între umeri,

stătea în antreu. Tata ieși, și fata i se adresă cu o voce cristalină, puțin batjocoritoare parcă:

— Am venit să vă propun vioara Amati.

Nopți de-a rîndul părinții mei discutară despre vioară... Chiar dacă am fi izbutit să vindem polițele de asigurare, și tot aveam prea puțini bani pentru a o cumpăra. Aveam numai 1500 ruble, bani puși deoparte pentru zestrea Lizei, și cu toate că nu era o sumă mare, fără ea ar fi devenit o fată lipsită de zestre, pe care un bărbat o ia în căsătorie nu din calcul, ci numai mînat de o iubire de nestăvilit și pătimașă.

Și totuși tata socotea că trebuie să cumpere vioara. Mama se înfuria, dar fără prea multă convingere: în adîncul sufletului, îi plăceau și ei pasiunile absurde.

Vioara a fost cumpărată. Era de culoare închisă, elegantă, nu prea mare și pusă într-o cutie obișnuită și uzată — ceea ce mă mîhni foarte. Tata umbla prin casă vesel, cu mustățile zbîrlite. Avea o figură sărbătorească. Îmi arătă în interiorul cutiei de rezonanță o inscripție aproape ștearsă și nu prea clară: „Amati fecit". Ceea ce însemna: „Făcută de Amati".

Viața tatii era în sfîrșit plină; își avea familia, armata și vioara Amati.

Cea dintîi a început să se destrame familia. El ar fi vrut ca și copiii săi să intre în armată și să cînte ca și el la aproape toate instrumentele. Pesemne așa ceva era cu neputință. Liza cînta admirabil la violoncel. Avea un tușeu rar întîlnit, dar să intre în armată bineînțeles că nu putea. Pașka, pe care el îl iubea mai puțin decît pe ceilalți, cînta la pian, însă acest instrument

nu avea nici în clin, nici în mînecă cu milităria. Gleb, din care el visase să facă un virtuos, nu numai că părăsise vioara, dar intrase la universitate, nicidecum la Academia medico-militară.

Mama știa și înțelegea întotdeauna ceea ce el nici nu știa, și nici nu înțelegea. Ei îi plăcea, de exemplu, să spună că nu poate fi de acord cu Vanecika din *Umiliți și obidiți*, iar tata era un om simplu care nu-l citise pe Dostoievski, dar în schimb avea o ureche muzicală perfectă.

— La-la-la, făcea el, cînd în liniștea serii de vară copitele tropăiau moale și sonor și apoi se auzeau încă mult timp, pînă treceau de Zastennaia, unde se termina pavajul de piatră.

Puțin cîte puțin, el începu să se simtă în familie mai rău decît la fanfara unității. Acolo totul era clar. Clarinetul cînta partea care îi revenea, și instrumentele de percuție, cărora tata le atribuia o mare importanță, intrau numai atunci cînd le făcea el semn cu bagheta.

Dimpotrivă, în familie totul era șovăielnic, confuz. Banii se topeau nu se știe unde, musafiri erau prea mulți. Copiii se interesau de politică, care în comparație cu armata și muzica i se părea tatii periculoasă și lipsită de importanță.

— Stăpînirea, stăpînirea, dragul meu, spunea el.

Asta însemna că politica era treaba autorităților.

Mama divorță de el imediat după Revoluție, cînd deveni posibil divorțul fără consimțămîntul celuilalt soț. El nu l-ar fi acceptat, fiindcă o iubea. Viața fără certurile lor permanente, fără

aroganța și mîndria ei îi părea goală și lipsită de interes.

Ea plecase de la dînsul, dar tata se ducea totuși din cînd în cînd la mama fie să-i ceară vreun sfat, fie atunci cînd îl copleșea tristețea. Iar ea îi dădea sfaturi, pe un ton la început ironic, mai apoi blînd. Nu regreta că divorțase. Spunea că dacă s-ar fi putut, ar fi divorțat chiar a doua zi după nuntă.

Copiii aveau acum și ei copii. Băieții nu se căsătoriseră și nu trăiau așa cum ar fi trebuit. Tata nu știa cum ar fi trebuit, dar pentru el era cît se poate de limpede că așa nu era bine. Dar îi iubea : deși nu avea bani le făcea totuși din cînd în cînd cadouri scumpe.

Intr-un cuvînt, cu familia se terminase. In schimb cu armata totul mergea ca pe roate.

— Armata e totul, îi plăcea lui să spună. Ești sătul, îmbrăcat, încălțat. Și ordinea, principalul — ordinea.

Inainte de primul război mondial, cînd gimnastica suedeză fu înlocuită cu instrucția militară, venea special pe cîmpul de instrucție să vadă cum mărșăluim Pașka și cu mine și o dată îmi strigă furios, cu ochii ieșiți din orbite :

— Piciorul !

In ajunul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, cu toate că avea 72 de ani, mai făcea încă serviciu. Fanfara lui era cea mai bună din toată regiunea și numai faimosul Beletki era considerat un capelmaistru cu mai multă experiență decît el. Tata compusese un marș militar, pe care îl și înregistrase pe o placă de gramofon. Marșul era teribil. Intr-un loc toba acoperea ce-

lelalte instrumente și, de fiecare dată, tata mă lămurea amănunțit cum de se întîmplase aceasta : toba fusese așezată prea aproape de microfon.

Regimentul se stabilise în Strelnea și, plecînd din Leningrad, tata își aminti că dintotdeauna visase să locuiască afară din oraș, în aer curat, să aibă în fața casei arbuști, folositori pe cît se poate, ca agrișul, zmeurul, iar prin ogradă să se foiască găinile. Dar iată că o dată comandantul regimentului veni să asiste la repetiția orchestrei și tata, dînd comanda „drepți", îi raportă situația unității sale muzicale, conform regulamentului aprobat în anul 1892 de către împăratul Alexandru al III-lea. Comandantul regimentului îl trimise sub escortă în arestul garnizoanei și tata, jignit profund, pînă la lacrimi, își înaintă demisia în ciuda încercării mele de a-l opri.

Acum îi mai rămăsese numai vioara Amati. Se căsători a doua oară — din prea mult plictis. Dar plictiseala deveni și mai apăsătoare, cu toate că soția sa era frumoasă, avea 45 de ani și niște ochi mari, ovini. Cu ea nu izbuteai să te certi — totdeauna zicea ca tine. Nu puteai să faci scandal, pentru că începea să plîngă. Își dăduse seama curînd că este imposibil de trăit cu el și totuși continua să trăiască, fiindcă nu-i rămînea altceva de făcut. Vioara Amati, după părerea ei, trebuia vîndută.

— Tontule, îi răspundea tata disprețuitor.

Asta era mai jignitor decît „toanto".

Un neam îndepărtat, un flautist, bărbat frumos, cu privirea galeșă, cu plete ondulate, sosit

din Sverdlovsk, îi spusese că vioara e bună, dar că nu e Amati. Amati făcea viori curbate, cu suport înalt. Ele sînt și acum apreciate, firește, dar nu cine știe ce, fiindcă au un ton cam înăbușit pentru sălile moderne de concert. Aceasta însă nu era Amati. Văzuse una la fel la un amator, care i-o arătase tocmai ca o imitație.

L-am găsit pe tata tras la față atunci cînd am venit la el după cîteva zile. Vioara atîrna la locul ei obișnuit, dar tata căuta să nu se uite la ea.

— Secătură, secătură, o secătură de muzicant ! spuse el supărat, cînd l-am întrebat de flautist.

Mi se plînse că la radio se transmite prea rar muzică de fanfară, și scriserăm o carte poștală la Comitetul de radiodifuziune cu rugămintea ca s-o transmită mai des.

Peste cîteva zile muri de o paralizie a cordului, cum au diagnosticat doctorii. Oglinda era acoperită, ferestrele larg deschise. Toți intrau și ieșeau. Spre seară, rămaserăm singuri. Tata zăcea întins, ascultînd parcă ceva ; era de o paloare mată, amintind figura unui ostaș antic. Intră un dricar voinic, tropăind din cizme, și își scoase metrul din tureatcă.

— Al dumitale e bătrînul ? întrebă el cu glas răsunător.

— Al meu ! răspunsei.

DOCTORUL PARVE

Înghițisem un ac de gramofon și mama m-a trimis la doctorul Parve. Era ocupat și, în timp ce așteptam, spaima mă copleșea tot mai mult. Mi-am amintit cum făceam baie la Cerneakoviți și cum în rîușor se vînzoleau „viermii de apă", iar Pașka spunea că sînt vii și pot să se înfigă în pielea omului și să pătrundă pînă la inimă. De groază eram nădușit leoarcă. Înainte mă amuza chiar să-mi închipui că mor. Intonînd marșul funebru, orchestra liceului pășește în urma sicriului meu, iar alături de dric, merg cioclii cu mutrele lor grobiane, prefăcîndu-se mîhniți. În mulțime apare Șurocika Vogau, tamponîndu-și din cînd în cînd cu batista ochii înroșiți. Eu însă stau culcat în sicriul deschis, căptușit cu brocart, și mă gîndesc cu o satisfacție răutăcioasă: „Ei, ați văzut! ? Așa vă trebuie!"

Dar în sala de așteptare a doctorului Parve, acest splendid tablou nu mă mai consola.

Acul, fără doar și poate, ajunsese pînă în stomac și încă bine ar fi fost să nu fi trecut prin

cele patru pateuri cu carne pe care le mîncasem la masă. Aceasta era slaba mea speranță.

În sfîrșit plecă și bolnavul. Doctorul îl conduse și pe urmă mă introduse pe mine în cabinet. Era un bărbat înalt, voinic, cu ciupituri mari de vărsat pe fața trandafirie și cu niște ochi luminoși, care priveau ironic. Și nasul îi era la fel de ironic și ascuțit. Nu cu mult în urmă își făcuse serviciul la spitalul militar Nikolaevski din Petersburg, fiind foarte apreciat de șefi. Dar o dată, la o adunare a ofițerilor, toastase pentru răsturnarea autocrației și, cu toate că ulterior se reușise într-o oarecare măsură să se mușamalizeze această năzbîtie, fusese mutat în provincie, la regimentul de infanterie Omsk. Acum nu mai era bine cotat în fața conducerii, dar se vede că aceasta nu avea nici o înrîurire asupra bunei lui dispoziții. O ținea tot timpul în glume, ca și acum cînd, aflînd că înghițisem un ac de gramofon, exclamă șugubăț:

— Deh, băiat muzical!

Pe urmă mă întrebă cum s-a întîmplat și eu îi răspunsei desperat că, jucîndu-mă cu acul în gură, mi-a alunecat din greșeală pe gît.

— Cu partea neascuțită?

Asta n-o mai știam, dar pentru orice eventualitate îi răspunsei:

— Neascuțită.

Mi se părea că spunînd „neascuțită", aveam totuși mai multe șanse să fi fost cu adevărat așa, chiar dacă în realitate acul alunecase cu vîrful cel ascuțit înainte.

Doctorul căzu pe gînduri. Se vede că, în practica lui de medic, acesta era primul caz. Pe

urmă, îmi turnă repede pe gît o lingură mare cu ulei de ricin, spunînd:

— Să așteptăm.

Il întrebai dacă acul ar putea să ajungă pînă la inimă și, în acest caz, dacă aș putea muri imediat? Doctorul îmi răspunse că, oricum, despre inimă nici vorbă nu poate fi, fiindcă acul se mișcă în direcția opusă ei.

Cîțiva ani nu m-am mai gîndit la doctorul Parve, cu toate că venea din cînd în cînd pe la noi și uneori îi plăcea după masă să se tolănească pe divanul din sufragerie. Dar în timpul războiului, cînd am început să dăm camere cu chirie, medicul se mută netam nesam la noi. Era considerat suspect din punct de vedere politic și din această cauză nici nu fusese trimis pe front. El rămăsese în rezerva regimentului Omsk, în timp ce regimentul plecase de mult pe front și mulți dintre ofițerii cunoscuți erau morți sau răniți.

De două ori pe săptămînă primea bolnavi și probabil că-i consulta deosebit de atent, fiindcă unii ședeau la el foarte mult, iar alții rămîneau și peste noapte. Și faptul acesta era suspect din punct de vedere politic, sau în orice caz avea ceva legătură cu revoluția. Pașka era de părere că întrucît revoluția este inevitabilă, adică oricum tot va izbucni, n-are nici un sens să fie ajutată și ca atare este inutil ca doctorul să riște. Era un paradox cu care nu puteam fi de acord.

Intr-o zi, doctorul apăru din camera sa cu un aer misterios.

— Băieți, ia veniți încoace!

Am intrat. In fotoliu, lîngă masa de scris, ședea un om cu ochii închiși. Mîinile îi erau ridicate de parcă se pregătea să zboare; fața liniștită, adormită — dormea într-adevăr.

— Ia încercați să-i îndoiți mîna.

Incercarăm.

— Mai cu curaj!

Strîngînd picioarele, ne atîrnarăm ca de o bară de mîinile omului adormit. Era îngrozitor, fiindcă aveai impresia că mîinile i se vor frînge. Insă nu i se frînseră. Omul respira normal și probabil că nici nu-i trecea prin cap că noi îi facem o asemenea figură.

Curînd am uitat de povestea aceasta, dar asupra lui Pașka ea produsese o impresie adîncă. Desenase un cerc negru pe tavan și-l privea timp îndelungat, fără să-și desprindă ochii; astfel își educa puterea privirii. Intr-o zi, el își încercă puterea privirii chiar asupra lui Ostolopov, care voia să-i pună „1" la geometrie, dar sub influența acestei puteri i-l schimbă în „2".

De la filiala institutului de științe din New York, care se găsea la Petrograd, pe bulevardul Nevski nr. 106, își cumpărase cartea *Sugestia — calea spre succes*. Această carte era interesantă. Dar drumul spre succes trebuia să treacă nu prin sugestie, ci prin autosugestie. Este de ajuns să te autosugestionezi că ești un om cu voință și energie și atunci succesul, adică bogăția îți este asigurată. Exact la fel făcuseră la timpul lor Rockefeller, Carnegie și alții. Despre hipnotism se amintea în treacăt, făcîndu-se aluzie la Rasputin, care cică ar fi ajuns la putere tocmai datorită acestei forțe de ordin spiritual.

În fiecare zi, după terminarea orelor, Pașka se străduia să mă adoarmă și cu toate că îmi era într-adevăr uneori somn, ei bine, somnul mă părăsea de îndată ce el, cu o expresie diabolică, își ațintea asupra mea ochii săi larg deschiși. Pînă la urmă, reuși să mă plictisească în așa hal, încît ca să scap de el mă hotărîi o dată să mă prefac că dorm.

Era într-o seară, în camera noastră cu podeaua strîmbă. Pașka îmi spuse că o să-mi sugereze ceva, cu alte cuvinte o să-mi transmită gîndul său de la distanță. Mergeam prin cameră, el îmi privea ceafa și, cu toate că distanța nu era prea mare, nu izbuteam de fel să-i ghicesc gîndul, poate și datorită faptului că tot timpul trebuia să mă abțin ca să nu rîd. M-am oprit lîngă fereastră, am închis ochii și am scos un grohăit. Se vede însă că Pașka îmi sugerase cu totul altceva, fiindcă am simțit îndată că vrea să mă altoiască după ceafă. Atunci mă lipii cu nasul de geam, deschisei ochii, dar sării înapoi, cît p-aci să-l răstorn pe hipnotizator. De partea cealaltă a ferestrei, lipită de geam, se zgîia la mine o mutră turtită și fioroasă.

Pașka începu să-mi demonstreze că acesta era tocmai gîndul său ; el îmi sugerase să văd acea mutră ; dar mi-am dat seama că este o minciună sfruntată, deoarece o jumătate de oră mai tîrziu întîlnirăm pe strada Gogol, la doi pași de casa noastră, pe posesorul acestei mutre. Era un domn bine îmbrăcat, cu mustăți și căciulă de blană, care se tot învîrti pe la colț, pînă ce plecă, pentru ca să se întoarcă iar, de data aceasta cu o caschetă.

O tulirăm imediat la doctor, convinși că individul era fără îndoială un „copoi", adică un agent al poliției. Doctorul însă rîse și spuse că tipul nu este un „copoi", ci amorezul dădacei și că-și schimbase căciula de blană cu cascheta pentru a-i fi pe plac. Spunînd acestea, doctorul răsfoia nu știu de ce, în pripă, hîrtiile din sertarul mesei de scris, pe urmă își scoase pantalonii militari, rămînînd în indispensabilii de flanea, de culoare crem. Se îmbrăcă apoi într-un costum civil și, scoțînd din alt sertar un revolver, îl băgă nepăsător în buzunarul hainei.

— Ei, firește, îl cunosc, ne spuse el. Un domn simpatic, cu mustăți. Precis că este amorezul dădacei și curios ce succes are ea la bărbați în ciuda vîrstei înaintate. Însă n-aș avea chef să mă întîlnesc cu el, fiindcă mă bate mereu la cap să vin la dînsul, or astăzi sînt extrem de ocupat și teamă mi-e să nu se supere dacă-l refuz. Așa că mai bine trec prin grădina părintelui Kiupar, iar voi, băieți, vă rog să rămîneți în camera mea. Da ? Hai, citiți ceva. Plimbați-vă prin cameră încoace și încolo. Lăsați storurile. Aprindeți lampa de birou, ca și cum eu aș fi aici. O, nu pentru mult timp, să zicem 10—15 minute !

Ne întinse amîndouă mîinile. Noi i le strînserăm : Pașka — stînga, eu — dreapta, și plecă.

Am lăsat storurile, am aprins lampa de birou și ne-am apucat să facem ceea ce ar fi făcut doctorul dacă rămînea acasă. Pașka își băgă sub haină o pernă și merse în vîrful picioarelor ca să pară mai înalt. Făcurăm o mulțime de năzbîtii pînă ce se auzi în antreu soneria zbîrnîind lung și strident. Venise poliția : doi vardiști de stradă,

un civil și un ofițer de jandarmi, pe care mama îl întîmpină cu capul dat semeț pe spate, deși de emoție o vinișoară i se zbătea nervos la tîmpla stîngă. Percheziția dură mult, pînă noaptea tîrziu. In casă nu dormea nimeni. Dădaca cu părul vîlvoi, într-un halat murdar, ședea în bucătărie și spunea că vinovat de toate este patriarhul Nikon și că se apropie sfîrșitul lumii, fiindcă oamenii au uitat de credința veche.

De-atunci nu l-am mai văzut pe doctorul Parve. In anul 1919 veni la noi o femeie înaltă, palidă, îmbrăcată în negru: soția lui. Adică „văduva", așa spunea ea. Voia să stea de vorbă cu noi despre el. Era tînără și cu un trup tras ca prin inel. Am stat de vorbă, pe urmă ne-a arătat o fotografie — un pruncușor gol-goluț și dolofan, leit doctorul, cu același nas ascuțit și ironic, își băgase călcîiul în guriță, cu ochii holbați de plăcere.

Doctorul fusese împușcat de estonienii albi. Cînd fu ocupat orașul Juriev, ai noștri propuseră un schimb de prizonieri. Albii căzură de acord, dar pe urmă se răzgîndiră și împușcară pe cheiul Monastîrka întregul comitet militar revoluționar al orașului Juriev.

BOICOT

Pașka avea o fire ciudată, pe care mult timp n-am putut s-o înțeleg, deoarece credeam că e o fire complicată. Cînd avea vreo neplăcere se necăjea, dar uita atît de repede, că greu putea să-și mai amintească de ea. Veșnic tindea spre un anume țel: ba să obțină în cămara sa un amestec de exploziv, ba să compună *Sonata lunii*. Spunea că Beethoven își are o „sonată a lunii", iar el, Pașka, și-o are pe a sa și încă nu se știe care din ele e mai bună.

Mai mult decît muzica îl atrăgeau însă elevele de liceu. Glumea, pălăvrăgea cu ele și la el totul mergea simplu, strună.

In ziua cînd a început povestea aceasta, îl întîlnisem pe strada Serghievskaia împreună cu Lenocika Halezova, care recunoștea cu toată sinceritatea că este o simpatizantă a lui Miliukov, adică a „cadeților" [1]. Poate că n-aș fi dat nici o importanță acestui fapt, mai cu seamă că peste

[1] *Partidul constituțional-democrat*, principalul partid al burgheziei în Rusia (1905—1917).

o oră îl puteai vedea pe Pașka pe aceeași stradă cu altă elevă de liceu, care îi simpatiza pe „eseri“ [1]. Dar grupul nostru hotărîse s-o boicoteze pe Lenocika, iar din punctul meu de vedere a-i face curte era pur și simplu o mîrșăvie.

Seara i-am expus lui Pașka punctul meu de vedere, dar el mă luă peste picior și pe urmă căută să-mi demonstreze că, în cazul de față, convingerile politice nu prezintă nici o importanță. Precum se vede, potrivit teoriei sale, nu toată lumea trebuia să aibă convingeri. Unii puteau foarte bine să se lipsească de ele, dar el nu putea. Era de părere că școlărițelor drăguțe trebuia să le faci curte, chiar dacă l-ar fi simpatizat pe Belzebut în persoană.

Era un răspuns neprincipial și, după o consfătuire cu colegii mei, am hotărît să boicotăm nu numai pe Lenocika, dar și pe Pașka. Pe cînd ne certam așa, intră Vovka Lopatin. Pornit cum eram, îi declarai și acestuia boicot, întrucît refuzase să-i declare boicot lui Pașka, iar pe urmă cînd veni Andrei Fanderflit, și lui, deoarece acesta refuzase să-i declare boicot lui Vovka. Pașka făcu o remarcă logică : anume că, în conformitate cu legile reacțiunii în lanț, eu voi fi obligat în chipul acesta să declar boicot tuturor prietenilor prietenilor lui. În consecință — plus infinitul — întregii omeniri, iar la urma urmelor, chiar mie însumi.

Era o tipică ducere a unei idei pînă la absurd, și eu, în numele grupului nostru, am susținut

[1] *Socialiști-revoluționari*, partid al micii burghezii din Rusia ; a luat naștere în 1902 în urma unirii grupurilor și cercurilor narodnice.

că, în cazul acesta, problema va trebui să fie soluționată de către judecata tovărășească.

Judecata a avut loc la Șurocika Vogau și au venit nu numai băieții noștri, ci și un oarecare praporgic Sosionkov și unchiul Șurocikăi, în persoana căruia îl recunoscui pe blondul acela scund, cu care, odată, Gleb fusese cît pe aci să se încaiere. Purta și acum cravașă și, stînd tolănit în fotoliu, surîdea ironic tot jucîndu-se cu ea. Cînd am intrat, își arăta tocmai cravașa în care se afla ascuns un stilet lung ce putea fi scos precum o spadă din teacă.

Pentru prima oară în viața mea, intram într-un apartament atît de bogat. Camere cu duiumul, iar Șurocika își avea odaia ei, cu divan și fotolii îmbrăcate în mătase liliachie, și patul acoperit cu o cuvertură vaporoasă, din dantelă. Pe măsuțe, sub cristal, era tot mătase. În salon — un pian cu coadă, iar alături de el, direct pe podea, un lampadar înalt cu un abajur frumos. Unul dintre tablouri înfățișa o femeie goală, care nu avea nimic deosebit în afară de faptul că era goală pușcă. Acest tablou mă deranja pe mine, ca acuzator, fiindcă tot timpul îmi venea să mă uit la el.

Toți vorbeau deodată, făceau haz și amuțeau doar atunci cînd praporgicul Sosionkov, care era președinte, bătea cu creionul în masă. Era roz la față, cu obrăjori ca de copil ; să tot fi avut 18 ani. Noi îi spuneam nu Sosionkov, ci Porosionkov [1].

[1] De la *porosionok* — purceluș (în lb. rusă).

Praporgicul spuse că este necesar a se stabili cauza reală a certei noastre, ceartă cu totul de prisos acum, cînd imperiul Romanovilor care ținuse 300 de ani își trăise traiul său istoric. El considera că partidele politice trebuie să fie interzise pînă la victoria deplină.

Pe urmă îi dădu cuvîntul lui Pașka, cu toate că interogatoriul martorilor nu numai că nu se terminase, dar nici nu începuse. Pașka declară că el aparține partidului independent, care nici nu există încă în Rusia, în schimb, în Europa Occidentală, joacă un rol însemnat. Ca reprezentant al acestui partid, el considera că la Pskov trebuie organizată o ligă a amorului liber. Amorul este o chestiune particulară a fiecărui cetățean și trebuie să fie garantat de o chartă, un fel de Magna Charta a libertăților, care în 1215 limita puterea regilor Angliei în folosul baronilor.

Lenocika Halezova luă cuvîntul ultima și, ascultînd-o, mă gîndeam că Pașka are dreptate: cu o mutrișoară albă și rotunjoară ca asta, cu niște ochișori atît de albaștri, și cu asemenea cîrlionți care-i acopereau urechiușele roz, puteai la urma urmei să te și lipsești de convingeri. Vorbea aprins, dar se adresa aproape exclusiv praporgicului, care se îmbujora tot mai mult, clipind din ochi și umflîndu-se în pene, așa că puțin cîte puțin deveni clar pentru toți că Pașka a dat faliment cu toată neprincipialitatea sa.

Intr-un cuvînt, judecata nu a dat nici un rezultat. Ne-au invitat la cină, iar băieții care își declaraseră boicot unul altuia se nimeriră să stea alături la masă și nimănui nu-i mai veni cheful să se certe din cauza lui Pașka.

Masa era lungă, și nu alcătuită din cîteva mese, așa cum se obișnuia la noi cînd aveam mai mulți musafiri. Lîngă fiecare tacîm erau cîteva furculițe și un cuțit frumos, oval, cu care eu nu știam ce să fac. Liceanca înaltă care ședea lîngă mine nu știa nici ea. Era serioasă, domoală, cu gesturi armonioase și cu tenul bronzat, cu toate că vara era încă departe. O chema Galia.

ÎN GRĂDINA DE VARĂ

Adunarea generală a elevilor din școlile medii a fost deschisă de către directorul nostru, Otto Franțevici Golț. Era un bărbat maiestuos, cu părul cenușiu ca oțelul, pieptănat spre spate. Se spunea în oraș că era un carierist, fiindcă în timpul războiului își schimbase numele în Golțev. Dar, drept să spun, mie îmi plăcea. Mi se părea că un adevărat director tocmai așa trebuie să fie: cu mersul greoi, domol, cu ochii mijiți protector și puțin bîlbîit. Buza inferioară îi era mare și atîrna un pic, dar și ea avea un aspect impunător. Elevii îl porecliseră „Buzilă". Discursul de acum al directorului semăna cu cel pe care-l rostise atunci cînd părinții noștri obținuseră să avem micul dejun cald dimineața, în recreația cea mare. Mamele, în șorțuri albe, umblau printre mese, veghind la menținerea ordinii ; nu aveai voie să pătezi masa și în general domnea o plictiseală exact ca la lecții. Micul dejun era foarte gustos, dar scump, și trebui să fie desființat destul de curînd, cu toate că negus-

torul Iacimenev, al cărui fiu era coleg de clasă cu noi, donase o jumătate pud de cacao.

Și acum veniseră părinții îmbrăcați frumos, unii solemni, alții triști și rezervați : regretau probabil că Revoluția nu poate fi desființată ca micul dejun de la școală.

Directorul spuse că noi îi amintim de versurile lui Nekrasov :

> Se aude freamătul verde
> Freamătul tînăr, freamătul primăverii...

și că la Petrograd liceenii ajutaseră Guvernul Provizoriu să sorteze mai repede corespondența care stătuse mult timp la oficiile poștale.

— În timpul revoluțiilor, spuse el cu o nuanță de repros, poșta, de regulă, se distribuie prost.

Totodată directorul se împotrivi cu hotărîre ca elevii de liceu să ia parte pe viitor la mișcarea populară. Ceea ce era admisibil în primele zile fericite nu mai este de dorit acum, cînd elevii trebuie să n-aibă altă grijă decît aceea de a-și termina cu succes anul școlar. El propuse să se aleagă un președinte. Cei de dreapta îl indicară imediat pe contele Tarhanov, despre care se vorbea la școala de cadeți că elev deștept și cult ca el n-a mai fost de cîteva sute de ani. Se vede treaba însă că pe cei de stînga îi lăsa complet rece faptul că este atît de deștept. Seminariștii, care erau toți eseri, strigară în cor :

— Ne trebuie un democrat, și nu un conte !

Chipeșul Tarhan-Mouravov, cu o mustăcioară neagră, se sculă imediat și obiectă demn că

Kropotkin a fost și el conte și cu toate acestea, precum se știe, asta nu l-a împiedicat să devină anarhist. Părinții aplaudară: într-adevăr vorbise tare. Dar seminariștii strigară:

— Păi, ăla era Kropotkin!

Și din nou se stîrni o larmă asurzitoare.

Pe urmă „Buzilă" dădu cuvîntul reprezentantului O.S.U.Z. (Asociația elevilor din școlile medii), sosit de la Petrograd, și la catedră se înfățișă un licean uriaș, gras, cu un zîmbet blajin pe buze. Ne povesti și el cum elevii din Petrograd au ajutat energic și operativ la sortarea poștei. Se vede treaba că, în activitatea O.S.U.Z.-ului, acesta era cel mai important pas pe tărîm obștesc. Pe urmă, propuse să se înființeze O.S.U.Z.-ul și la Pskov, sub conducerea unui comitet provizoriu, din care urma să facă și el parte, în calitate de reprezentant al capitalei.

— La vot, strigară seminariștii.

Țipă și Alka, țipai și eu, dar deodată răsări ca din pămînt Iemoție, adresîndu-ni-se viclean:

— Dar ce faceți aici, domnilor?

Semăna cu un țăndărică de lemn, cu falca lui atîrnînd în jos, anume parcă pentru spartul nucilor. Cînd vorbea, gura i se deschidea mecanic, ca și cum în spatele lui cineva mișca un băț de care era fixat maxilarul.

— Aici are loc adunarea aprobată de autorități pentru clasele superioare, ori clasa a cincea nu aparține acestei categorii.

Îi explicai că nu putea fi înlăturată de la viața obștească clasa a cincea, dar el șuieră: „Binevoiți să vă retrageți", și am fost nevoiți să plecăm în clipa cea mai interesantă.

Pe scară m-am luat la harță cu Alka: eu i-am spus că era cît pe aci să-l omor pe Iemoție, iar el îmi obiectă că nu-i vorba de Iemoție, ci de Galia, care stătuse aproape și văzuse cum ne-a dat afară.

— Ce, nu te țin curelele să te întorci? mă întrebă Alka.

Nu prea înalt, dar bine legat, cu fața năpădită de un puf blond și presărată cu coșuri roșii, stătea cu picioarele-i vînjoase răschirate și rîdea batjocoritor. Cu trei zile în urmă, pe strada Serghievskaia, o sărutase pe Verocika Stamboli, cea mai frumoasă liceană din oraș, pentru care se împușcase un ofițer mai în vîrstă. Alka cîștigase pariul, încasînd de la ea numai o singură palmă.

Ar fi fost o neghiobie să mă îndrept direct spre locul de sub loja guvernatorului, unde stătea Galia, dat fiind că inspectorul se plimba, ca și pînă atunci, la doi pași de ea. Reprezentantul O.S.U.Z.-ului, care semăna cu un bărbat în toată firea travestit în uniformă de licean, tot mai vorbea. Toți îl ascultau atenți, inclusiv Galia, cu aceeași expresie serioasă și credulă, care îmi atrăsese atenția încă de cînd fusesem la familia Vogau. Ea rîse văzîndu-mă și arătă cu ochii spre inspector. O privire speriată, dar poate și admirativă, ținînd seama că această privire mi-era într-o oarecare măsură adresată și mie.

Mă apropiai și intrarăm în vorbă. Caraghios mai e și acest reprezentant al O.S.U.Z.-ului! Nu-i

așa ? Foarte ! Vorbește bine ? Foarte ! În general la Petrograd nimeni nu consideră clasa a cincea o clasă inferioară. Din conducerea O.S.U.Z.-ului face parte chiar unul dintr-a cincea.

— Douăsprezece ore duminică, rosti inspectorul aproape cu gura închisă, cînd trecurăm înadins, alene, pe lîngă el. Asta însemna că duminică trebuia să stau 12 ore la liceu, într-o clasă goală, de la 8 dimineața la 8 seara.

O așteptam pe Galia pe scara de serviciu a teatrului de vară, o clădire rece, ridicată din lemn. Prin ferăstruica strîmbă pătrundeau razele lunii. Decorurile ușoare erau rezemate de-a lungul pereților de parcă ar fi coborît treptele scării spre grădină. Galia veni și, dintr-o dată, grădina în care Pașka și cu mine ne jucam cîndva de-a cazacii și bandiții, iar tata dirija duminica fanfara — grădina în care eu crescusem — mi se păru misterioasă și necunoscută. Tufele de iasomie parcă pluteau deasupra pămîntului. Pe alei, pe estrada argintie, se profilau umbrele mărunte ale frunzelor și ramurilor. Deodată pe cărăruie se ivi paznicul și nouă ni se păru nespus de caraghios faptul că ieșise din casa de bilete, care avea ușa bătută în cuie. În grădina orașului, dincolo de zidul întărit al cetății, era beznă și liniște. Un cîine cunoscut începu să ne latre. Apoi se gudură și îi vorbirăm puțin, întrebîndu-l cum îi merg treburile și cum o duce cu sănătatea. Galia avea o jachețică aruncată pe umeri, pe care o scoase, rămînînd într-o bluziță neagră ce se încheia pînă în gît. O întrebai: „Nu ți-e frig ?" Nu răspunse nimic, clătinînd doar din cap. Asta mi-a rămas întipărit pentru vecie în minte.

Paznicul Filip mă închise la etajul trei al clădirii liceului de fete „Mariinskaia" și plecă amenințîndu-mă sfătos cu cheile. În clădirea liceului de băieți se afla statul-major al generalului Ruzski. Noi învățam după-amiază și purtam corespondență cu elevele de liceu. Într-o bancă goală din fund, găsii un bilețel al cuiva, care mă surprinse prin laconismul său: „Nu am de gînd să-ți satisfac necesitățile dumitale josnice. Katia."

Compunînd tragedia *Savonarola*, m-am plimbat somnoros multă vreme printre bănci. Timpul se oprise în loc, dar o porni din nou atunci cînd pe cealaltă parte a străzii Velikolutkaia o văzui pe Galia. Ridicîndu-și chipul drăgălaș, bronzat, mă căuta în spatele geamurilor, în care se răsfrîngeau orbitor razele soarelui. Apoi plecă și se întoarse spre seară, cînd umbra celei mai înalte case din Pskov, casa lui Wundt, cu patru caturi, căzuse pe acoperișul corpului de pompieri.

Seara ne-am întîlnit din nou în grădina de vară. Eram puțin cam amețit; înfulecasem deodată micul dejun, dejunul și cina. Nu știam încă să ne sărutăm. Totuși ne sărutarăm, apăsîndu-ne tare buzele strînse.

PLANUL DE APĂRARE

La ora de religie, în timp ce popa Kiupar ne tot îndruga cum că pacea de la Brest e o trădare, Alka trase un foc de armă în tavan, în semn de protest. Avea un revolver vechi, sistem „Lefaucheux", și după isprava asta nu ne puteam dumiri cum de a putut trage cu el, deși Alka o ținea morțiș că nu demult împușcase o stăncuță. Dar cum era imposibil să procurăm cartușe pentru o rablă ca asta, hotărîrăm să ne ducem la Comitetul revoluționar militar și să cerem să ne dea alte arme. În afară de asta, mai aveam și un plan al nostru de apărare a Pskovului pe care voiam să-l expunem în fața lui Klimanov, șeful statului-major. Stabilisem între noi să nu-i vorbim despre puști, cu toate că nici pentru ele nu aveam cartușe. Puști aveam destule, dar pînă una alta le pitisem în cămara lui Pașka, fiindcă femeile începeau să țipe de cum le vedeau, mai ales soră-mea, căreia îi sosise sorocul să nască și îi era teamă pentru viitorul ei copil. Alka desena excelent, așa că la proiectul nostru scris anexarăm și o hartă bazată pe date istorice.

Două rîuri — Pskova și Velikaia — se uneau pe sub Kremlinul[1] care apăra Pskovul. Orașul era așezat pe un mal înalt și cîndva nemții fuseseră zdrobiți sub zidurile de apărare care-l înconjoară. Faptele acestea se petrecuseră ce-i drept de mult, dar noi consideram că din punct de vedere strategic orașul se întărise și mai mult între timp, deoarece pe malul stîng, unde odinioară se întindea o pădure, era acum un loc viran care deschidea vederea pînă hăt departe în zare.

Prezentarăm legitimațiile noastre santinelei din fața casei guvernatorului. Eu eram președintele, iar Alka — secretarul clasei a 6-a „B".

— Bine, treceți, ne spuse santinela fără măcar să-și arunce ochii pe legitimații.

Ușa biroului era deschisă, iar înăuntru, lîngă fereastră, stătea Boris Klimanov pufăind din țigară. Student la facultatea de tehnologie, prietenul lui Gleb nu mai era acum îmbrăcat în uniformă militară, ci cu o tunică studențească aruncată neglijent pe umeri. Rubașka îi era descheiată la gît. La brîu îi atîrna un superb revolver sistem „Nagan", nu ca „Lefaucheux"-ul nostru în care ne opinteam să vîrîm cîte un cartuș.

I-am spus că cerem să ni se dea și nouă arme, cît mai ușoare cu putință, ca să le putem duce cu noi. Klimanov zîmbi.

— Pentru ce vă trebuie vouă arme?

Alka îi răspunse că întrebarea i se pare ciudată, de vreme ce noi nu-i cerem mitraliere, ci

[1] Cetate interioară de apărare în orașele din Rusia veche.

doar nişte banale revolvere. Planul, răsucit sul, îl ţinea înadins în sus, ca pe o lumînare, doar-doar ne-o întreba Klimanov ce avem acolo.

Klimanov întrebă, şi într-o clipită îi şi aşternurăm pe masă harta noastră. Cînd o întocmisem unele lucruri trebuise să le notăm cu aproximaţie, fiindcă ne grăbeam, dar totuşi se putea desluşi limpede că dacă nemţii vor tăbărî dinspre sud sau sud-est vor fi nevoiţi să se retragă cu pierderi mari, iar dacă vor pătrunde dinspre nord, vor trebui lăsaţi să înainteze, iar noi să organizăm o ambuscadă în dreptul cimitirului evreiesc. Din punct de vedere strategic totul era cît se poate de simplu, iar din punct de vedere tactic nespus de ingenios. Tot aşa procedase la timpul său şi Aleksandr Nevski.

Alka vorbea pe un ton hotărît, cu toate că mîinile îi cam tremurau. Tuleiele îi mijiseră cam prea de timpuriu şi acum, cînd se făcuse palid de emoţie, aduceau cu un puf albicios, ivit chiar de sub ochi. Klimanov asculta atent, dar mai mult îl atrăgea, pare-se, barba lui Alka decît planul nostru strategic.

— Foarte interesant, rosti el în sfîrşit pe un ton amabil, dar situaţia este acum de aşa natură încît planul vostru n-ar prea avea sorţi de reuşită ; ne puteţi totuşi da un ajutor, şi chiar preţios. Fiindcă veni vorba, adineaori am primit un telefon din partea lui Blum de la depozitul de cărţi.

Ne strînse viguros mîinile şi ne expedie la depozitul de cărţi, spunîndu-ne cu seriozitate :

— Acolo o să se găsească de lucru pentru voi.

Plecarăm, dar în grădină era cît pe aci să ne luăm la bătaie. Eu căutam să-l conving pe Alka să-l lase-n pace pe Aleksandr Nevski — comparaţia lui fiind un şubred argument — iar Alka, dimpotrivă, era de părere că discuţia trebuia să pornească tocmai de la hartă, ca abia mai pe urmă, aşa, pe nesimţite, să se ajungă la chestiunea armelor.

Trecurăm pe la depozitul de cărţi, însă acolo nu era nimic de lucru. Responsabila Blum împărţea cărţi şi puteai lua cîte voiai, să le duci acasă. Aş fi avut chef să aleg anumite cărţi, dar Blum nu mă lăsă, aşa încît am fost nevoiţi să luăm la întîmplare cîteva pachete voluminoase. Le-am dus, după care ne-am întors înapoi, întrucît Blum era bătrînă, bolnavă, ba o dată căzuse chiar de pe scară tot cărînd cărţile în subsolul clădirii Sovdep[1]-ului. Bătrîna se bucură văzîndu-ne şi tot timpul repeta cu duioşie : „Halal pui de marxişti, aşa mai zic şi eu !" Ne convinse să mai luăm cîteva pachete, dintre care unul enorm trebui să-l cărăm pe băţ.

Cînd m-am întors, la noi acasă era mare zarvă.

Soră-mea Liza trebuia să nască, şi mama intrînd în bucătărie spuse emoţionată : „Mi se pare că a şi început !" Dădaca cocea nişte turte din coji de cartofi, şi atunci cînd fugiră cu toţii la Liza m-am ţinut de capul ei pînă mi-a dat una. Pe a doua am şterpelit-o pentru Alka, după care ne-am dus amîndoi la mitingul de la teatrul „Puşkin".

---

[1] *Sovdep* — prescurtare la „Sovietul de deputaţi".

Mitingul începuse de dimineață. Cînd am ajuns, tocmai vorbea un trudovic [1] cu *pince-nez,* care își începu discursul spunînd că e foarte obosit. Arăta într-adevăr istovit, dar o introducere ca aceasta nu plăcu nimănui, și soldații îi strigară : „Ai obosit ? Ei, atunci, du-te-n mă-ta!“ Trudovicul nu acceptă însă invitația și își continuă discursul. Era un faimos personaj sosit acolo special din Petrograd ; totuși nimeni nu-l asculta. Se stîrnea din ce în ce mai multă larmă, și el aștepta să se potolească, obosit și răbdător.

Alka și cu mine stăteam la galerie, de unde-l ascultasem cîndva pe Huberman. Ce schimbare totală de atunci !

Pe atunci, în sală se afla „publicul“, adică oamenii care plătiseră bani ca să stea aici frumos îmbrăcați și să asculte. Cu priviri trufașe, cucoanele se măsurau una pe alta din cap pînă în picioare ; bărbații, în jachete și fracuri, și numai în primele două rînduri numărasem unsprezece chelii. Viceguvernatorul ședea în lojă, iar celebrul violonist se înclinase o dată în fața publicului și pe urmă încă o dată în fața lui.

Acum era frig și gălăgie ; soldații duhăneau și fumul plutea lin în sala abia luminată. Ușile foaierului erau date în lături și peste tot se aflau soldați în picioare și pe jos ; la galerie unii chiar dormeau sub bănci. Scena toată era pavoazată în roșu : masa lungă a prezidiului la care ședeau membrii comitetului executiv, cu brasarde

[1] Trudovici — grupare a democraților mic-burghezi în Dumele de Stat ; în componența acestei grupări intrau deputați țărani, precum și unii intelectuali cu concepții narodniciste.

la mîneci, și o altă masă de la care se rosteau discursurile. Cortina atît de bine cunoscută — înfățișîndu-l pe bărbosul Pan pe o buturugă și cîntînd din nai — și pe care înainte vreme publicul o contempla îndelung, așteptînd să răsune talgerele (așa începeau spectacolele la Pskov), era acum agățată în fundul scenei, iar Pan avea o mutră supărată și fruntea încrețită.

Trudovicul tot mai vorbea. Pălăvrăgind în gura mare, soldații ieșeau în foaier. Am auzit cum unul, tînăr, spunea rîzînd : „În ce ne privește, frate, poat' să ne ia doar caii de la bicicletă. Sîntem prelucrați și răsprelucrați.“

Deodată, mulțimea dădu buzna iarăși în sală și noi după ea, deși ni se făcuse iarăși foame și eram nevoiți să ne gîndim la ce vrei și ce nu vrei, numai ca să nu ne mai amintim de mîncare. Acum vorbea un tînăr cu ochelari, sfrijit, cu trăsături ascuțite, aducînd cu un păsăroi, care arunca priviri șugubețe prin sală. La început unul, pe urmă încă doi marinari se urcară pe scenă și, trecînd prin fața lui, își scoaseră la repezeală beretele din cap.

Întrebai pe un soldat :

— Cine-i ăsta ?

— Cum, nu-l cunoști ? Volodarski [1] !

Mai apoi, amintindu-ne de discursul lui, Alka și cu mine ne cam încurcam, de parcă Alka ar fi auzit una, iar eu — cu totul altceva. Dar amîndoi încercam o senzație ciudată ; simțeam sub picioarele noastre nu scîndurile tocite ale

[1] *Volodarski V.* (1891—1918), bolșevic, participant la Revoluția din Octombrie la Petrograd.

podelei teatrului din Pskov, ci globul pămîntesc. Pe acest glob incandescent și zburător a și avut loc — sau va avea în curînd — revoluția, iar nemții care înaintau spre Pskov ar fi fost în stare să curme acest zbor în aceeași măsură în care un automobil în plină viteză ar putea fi oprit de musculițele ce se lipesc în serile de vară de parbrizul lui. „Noul se naște în chinuri", spuse Volodarski.

— Totuși, ce păcat, fir-ar a dracului, că lui Klimanov nu i-a plăcut planul nostru, își aminti Alka oftînd.

Pe urmă ne-am dus să procurăm cartușe pentru arme. Intîlnindu-ne pe strada Ploskaia cu un cunoscut, ucenic la o tipografie, acesta ne spuse că ai noștri părăsesc orașul fără luptă. Ne mai spuse că, de bună seamă, acum cel mai important lucru este să nu ne apărăm, ci să ne retragem, mai ales că și nemții sînt aceiași soldați ca și noi, numai că pe ei îi duce de nas Antanta. Alka era însă de altă părere, susținînd că ar fi o trădare să părăsești orașul fără luptă, că ar fi de ajuns cinci mitraliere așezate pe clopotnița Kremlinului ca să-i trimitem pe nemții ăștia — duși de nas sau nu de către Antantă — la toți dracii.

Cînd m-am întors acasă, soră-mea tocmai era pe cale să nască, dar cum nu țipa prea tare, Pașka își dădu cu părerea că nașterea nu va fi nici prea grea, nici prea ușoară.

— Pariez că o să fie băiat, spuse el.

Moașa sta în sufragerie și toată lumea se gudura pe lîngă ea, pînă și dădaca, deși nu mai

departe decît adineauri, în bucătărie, tuna și fulgera că se aruncă banii pe gîrlă și că ea — slavă domnului — născuse patru copii fără doftori și fără moașe. De fapt născuse numai unul singur, pe Nikolai, un băiat mai mare cu un an decît mine, care urma la Petrograd o școală de jokei.

— Mai bine trezește-te, Natalia, îi zise mama, făcînd un gest cu mîna a lehamite.

Și mama ne povesti ce ușor îl născuse ea pe Pașka, cît pe ce să-l aducă pe lume într-o birjă, iar pe mine, ce greu, și toți se uitară la mine chiorîș.

Mi se părea ciudat că ședeau și discutau așa cu toții în sufragerie, iar cînd soră-mea țipa nimeni nu intra la ea, ci numai ascultau cu mutre solemne și apoi se întindeau iarăși la palavre. Moașa se ridică și spuse în sfîrșit:

— Ei, să mă duc să mă uit.

Cînd începu să se întunece, sosi și Gleb, și mama care pînă atunci se tot frămîntase răsuflă ușurată. Era plin tot de zăpadă — afară viscolea — și își scoase mantaua fără să se scuture. L-am auzit spunînd că ai noștri pleacă și că o să facă și el la fel. In oraș se știa cine scosese icoanele din biserica seminarului teologic și instalase acolo clubul secției județene de educație politică. Dacă nemții nu vor prelua de îndată puterea, nici urmă de îndoială că măcelarii o să-l ucidă. Se prea poate însă ca aceeași soartă să ne aștepte și pe noi toți, așa că, pentru orice eventualitate, n-ar fi rău să ne ascundem toată familia la popa Kiupar. Măcelarii erau

știuți ca făcînd parte din „sutele negre"[1]; la demonstrații purtau portretul țarului, erau îmbrăcați în *podiovka*[2] și umblau cu cuțitul la brîu.

Intrai la mama tocmai cînd Gleb își lua rămas bun de la ea. Ședeau amîndoi pe divan, și deodată mama îi cuprinse capul și i-l strînse cu putere la piept.

— Nu te necăji, mămico, murmură Gleb cu blîndețe.

Pe urmă, ne luă după umeri pe Pașka și pe mine și ne spuse că-și pune nădejdea în noi, deoarece acum rămăsesem singurii bărbați în casă. Tata cu regimentul său era cantonat pe insula Dago și cine știe dacă nu căzuse prizonier, fiindcă, după cîte se părea, nemții înaintau pe tot frontul de la Marea Baltică pînă la Marea Neagră.

Ce ghinion că Lizei i se năzărise să nască tocmai într-o zi ca asta, dar nu puteai face nimic! Umblam toți buimaci și ne astupam urechile, strîmbîndu-ne. Moașa stătea ca pe ghimpi; afară se întunecase și se pornise un schimb de focuri, iar ea locuia departe, dincolo de podul Olghinski. Văzînd-o în ce stare era, dădaca se neliniști ca nu cumva să-i facă ceva soră-mi, să nască mai repede. Însă Pașka spuse că asta este imposibil.

Dădaca ședea în bucătărie, iar broboada îi alunecase de pe capul ce începuse să-i che-

---

[1] Denumirea organizațiilor monarhiste ultrareacționare din Rusia țaristă.

[2] *Podiovka* — haină bărbătească lungă, încrețită în talie.

lească. Duhnea a hanja[1] și tot sporovăia că dacă vor veni nemții o să le spună: *„Setzen Sie sich*[2] și *„Gut Morgen"*[3].

În sfîrșit, soră-mea născu o fetiță, și astfel Pașka pierdu pariul. Alergarăm cu toții la ea. În curînd cea mai mică dintre surorile Cernenko ieși mulțumită, zdrăngănind cheile în buzunar. Fetița era slabă și lungă ca un vierme.

— Urîtă mai e, doamne! se îngrozi Cernenko.

Născuse nu demult și ea, dar fetița ei era drăgălașă și albă ca un îngeraș.

Acum nu se mai auzeau împușcături răzlețe, ci se trăgea mereu, în toată legea. Începurăm să ne cam neliniștim să nu audă Liza, ca nu cumva să-i piară laptele, care de fapt nu i se ivise încă, dar trebuia să-i apară în curînd. Ea însă nu s-a trezit nici chiar atunci cînd un obuz a nimerit drept în atelierul cizmarului mustăcios ce locuia la doi pași de noi, în colțul străzii Gogol, și l-a omorît, așa cum aflarăm a doua zi dimineața.

Pașka și cu mine stăteam lîngă fereastră și eu cam dîrdîiam, cu toate că nu-mi era frică. El mă lămuri că asta nu-i teamă, ci că, de fapt, în asemenea împrejurări, de-a lungul milioanelor de ani, omul s-a deprins să-i fie frică, iar în mine clănțănesc dinții străbunilor, cărora le pot veni de hac doar printr-un efort de voință.

---

[1] *Hanja* — rachiu chinezesc.

[2] Așezați-vă (în lb. germ.).

[3] Bună dimineața (în lb. germ.).

În stradă viscolea ; volburi de nea se năpusteau sălbatic, de parcă cineva din beznă le azvîrlea în geam.

— Stai, unde te duci, unde ? Înapoi ! strigară niște voci din stradă și auzirăm un foc de armă, urmat de un țipăt prelung ce se stinse apoi treptat.

După aceea se făcu peste tot liniște și numai fulgii de zăpadă țepoși, neștiind parcă încotro s-o ia, picau oblic, din belșug...

În noaptea aceea nu s-a culcat nimeni. Toată lumea îmi spunea „unchiule", și într-adevăr devenisem unchi, deși îmi suna cam ciudat în urechi.

Fetița stătea culcată, desfășată, răsucindu-și căpșorul ; nu semăna cîtuși de puțin cu un vierme și era destul de simpatică, mai ales pentru un om care făcuse ochi doar cu cîteva ore în urmă. Era într-adevăr uimitor faptul că nu cu mult înainte ea nici nu exista pe globul pămîntesc, pe acest scînteietor și zburător glob pămîntesc, despre care vorbise Volodarski. Fetița era nou-nouță și tuturor ni se părea un eveniment faptul că s-a născut cu un moț de păr negru și mătăsos la ceafă și că deodată s-a strîmbat și a strănutat. Rîserăm cu toții, și pe chipul palid și obosit al soră-mi miji un zîmbet fericit.

Dimineața, m-am dus să văd dacă nemții ocupaseră orașul. Lîngă prăvălia lui Gușcin am dat cu ochii de un neamț. Era tinerel, mergea strîngînd arma sub cot, și se uita senin și fără grijă în jur. Altul, un bătrîn îmbufnat, lipea afișe care anunțau că comandantul von Vogel ordonă să fie predate imediat armele.

Am citit și mi-am zis că acum putem să nu ne mai temem că măcelarii ne vor omorî din cauza lui Gleb, fiindcă nemții — fără îndoială — luaseră puterea în mîinile lor. Totuși nu am predat armele. Dădurăm la o parte cușca cîinelui și îngroparăm acolo armele unse în prealabil cu untdelemn de candelă, pe care, cu chiu cu vai, îl șterpeliserăm de la dădacă.

— Ne vor prinde bine, mormăi Pașka.

Nasul lui strîmb și ascuțit lucea plin de hotărîre. Apoi împinserăm cușca la loc. Presto, care murea de bătrînețe, se uita la noi cu ochii umezi și supuși.

MARINA

Mie îmi plăcea Șurocika Vogau. Cînd o vedeam mă simțeam în stare să intru chiar și într-o cușcă cu lei, așa cum făcuse Don Quijote. Dar cu totul alte sentimente încercam văzînd-o pe Marina, nepoata dădacei. Era o zgîtie roșcovană, cu mutra pistruiată ; tatăl ei era polonez. Marina locuia la Lodz, dar venea adeseori la Pskov, la dădacă, fiindcă în Lodz — cu toate că lăuda mult orașul acesta — nimeni nu voia s-o ia de nevastă.

Cînd mă trezeam dimineața, începeam de îndată să ciulesc urechile la zgomotul pașilor ei repezi — parcă zbura prin casă, nu alta. Întorcîndu-se din Polonia, mi-a arătat o fotografie de-a ei, ruptă. Un curtezan o fotografiase pe cînd făcea baie și pe urmă i-o arătase la o întîlnire ; ea reușise să i-o smulgă cu forța, însă nu întreagă, ci numai pînă la brîu. Curtezanul i-a spus atunci : „Nu-i nici o nenorocire, principalul a rămas". De bună seamă că asta i se părea Marinei foarte spiritual, fiindcă se hlizea, repetînd într-una : „Principalul a rămas". Eu o

priveam, dar nu toată deodată, ci oarecum pe fragmente — pieptul plin, picioarele, chipul urît, dar vioi, cu ochii zîmbitori, părul roșcovan puțin zbîrlit — și îl invidiam pe Pașka, pentru care era atît de simplu ceea ce mie îmi părea nespus de complicat.

Mîndru și trist zîmbeam în fața oglinzii și deodată îmi veni să-i scriu Șurocikăi Vogau că o rog să mă excludă din rîndul cunoștințelor ei. Era un pas interesant, enigmatic. Nimeni, desigur, nu și-ar fi închipuit că, în persoana Șurocikăi, eu le amenințam într-un fel pe toate femeile din lume — probabil pentru simplul motiv că încă nu-mi aparțineau.

Cu acest sentiment de răzbunare mă trezisem în dimineața aceea, și ciulii urechile mult timp la pașii repezi ai Marinei. Acum ea făcea serviciu la farmacia lui Ioffe și nu locuia la noi, ci venea numai s-o ajute pe dădaca, care începuse să bea cam peste măsură și să tot bolească. Uite-o pe Marina dînd fuga în sufragerie, de acolo la bucătărie, și apoi spre scara de serviciu. Mi-am apăsat mîna pe inimă. Pe urmă am sărit din pat și m-am dus la ea. Fața îmi ardea ca jăraticul.

Dădaca se văita pe laviță și deci nu se putea face nimic, cu toate că Marina care frămînta aluatul rîse șăgalnic cînd eu, cu mîna tremurîndă, îi îndreptai o șuviță de păr căzută pe fruntea ușor nădușită. Pe tîmple, tot din pricina transpirației, părul i se făcuse inele.

— Cald ! spuse ea.

Capsa de sus a bluzei i se descheiase și, în timp ce Marina tot frămînta, o fîșie de piele albă,

neatinsă de soare, se acoperea și se dezvelea mereu.

— Nu se poate, plecați !

Începu să-și adune aluatul de pe degete, pe urmă prinse cu buzele marginea bluzei și așteptă să plec. Dădaca zăcea culcată, cu fața la perete. O apucai pe Marina de umeri. Ea ridică mîna în glumă, amenințîndu-mă, pe urmă șopti numai din buze :

— Diseară, la ora zece, în Grădina Catedralei.

Ieșii în stradă cu o senzație bizară de parcă totul plutea în jurul meu și vibra ca aerul încins. Mi se părea că toată lumea se uită la mine, iar eu trebuie să vorbesc și să merg oarecum altfel decît înainte. Pankov, purtînd pe mînecă o brasardă pe care scria „miliția", stătea în colțul străzii Serghievskaia. Îl exmatriculaseră din liceu, fiindcă rămăsese repetent a treia oară în clasa a cincea. Atunci intrase în miliție și era foarte mulțumit.

— Mai deștept decît Kraevici tot n-aș fi ajuns, spuse el blajin.

În clasa a șasea învățam fizica după manualul lui Kraevici.

Tot căutînd să nu mă mai gîndesc și tot gîndindu-mă cu încăpățînare la ceea ce avea să se întîmple în seara aceea la orele zece, în Grădina Catedralei, am ieșit la rîul Velikaia, rătăcind mult timp pe malul apei. Mă cam ținea un junghi în coastă și-mi amintii că în primăvară zăcusem două săptămîni cu o pleurită. Norii se legănau lin în apă, și unul dintre ei, care aducea cu o sălbătăciune blîndă, făcîndu-mi semn parcă cu

capul său rotund și pufos, se îndepărtă spre podul Olghinski. N-ar fi trebuit să fac baie, dar îmi era cald și, după ce mă dezbrăcai, am pornit-o înot în întîmpinarea vaporașului care trăgea un șlep cu lemne. Valurile mă acopereau, iar eu, smulgîndu-mă din mrejele lor, am înotat așa mult timp pe spate, cu o senzație plăcută de răcoare ce-mi pătrundea pînă la inimă.

Băieții încercau să transforme depozitul de cărți al administrației guberniale în biblioteca Sovdep-ului. Am intrat acolo și am completat cîteva fișe de cartotecă, dar le-am încurcat pe toate. Nu știu de ce mă grăbeam și voiam ca tot ce se întîmplă în lume să se petreacă cît mai repede, însă totul era la fel ca înainte — casele, cărțile, oamenii. Un bărbat tînăr cu barbă, îmbrăcat într-un cojoc, întîlnindu-mă pe strada Ploskaia, îmi zîmbi larg. Era Karlușa Wundt, nebunul orașului, fiul bogătașului Wundt, proprietarul celei mai înalte case (cu patru etaje) din Pskov. Zîmbea tot timpul, dezvelindu-și dinții albi și frumoși, dar deodată chipul îi deveni trist, îngîndurat.

Karlușa, de asemenea, era același ca înainte.

Pașka și Vovka Lopatin făceau scrimă cînd m-am întors acasă. Tata cumpăra în fiecare an — conform regulamentului — o spadă nouă, și dădaca scormonea cu ele în sobă, în loc de vătrai. Începui să fac și eu scrimă.

Se întuneca, dar mai aveam încă destul timp, așa că m-am retras singur în camera noastră, ferestrele erau deschise și prin pasajul îngust al curții, se vedeau geamurile luminate ale casei vecine. Acolo locuiau Kiuparii. O siluetă de fe-

meie trecu încet prin dreptul unei ferestre, pe urmă prin dreptul celeilalte, subțire, de parcă ar fi fost decupată din hîrtie. Ceasul ticăia sub pernă și cred că nici nu mi-am dat seama cînd m-am culcat, fiindcă acum îl scosesem și căutam să mă uit la el pe întuneric. Nouă și jumătate. Nu mai era mult. Deodată Grădina Catedralei îmi apăru în față, mică, înconjurată de un dîmb, cu un turn pe jumătate dărîmat. Dincolo de rîul Velikaia erau multe lumini, iar pe rîu — puține. Erau pescarii care ieșiseră noaptea cu năvoadele la pescuit.

Tic-tac... încă un minut. Mă sculai și mă lăsai puțin într-o rînă, așa cum mă învățase doctorul Parve. Da, mă cam durea. N-ar fi trebuit să stau atît de mult în apă.

Oare ce o să vorbim cînd o s-o văd sub dîmb, în jachețica ei veche, cu gulerașul ridicat cochet, îndrăzneață, hlizindu-se într-una, plină de draci și atotștiutoare, fără să se sfiască cît de cît de cele ce aveau să se petreacă între noi ?

Aprinsei lumina și luai de pe poliță enciclopedia Brockhaus și Efron. Lodz era o capitală de județ din gubernia Petrakovsk. Cinci șosele îl uneau cu centrele industriale ale Poloniei. Dezvoltarea economică a orașului Lodz amintea prin ritmul ei Statele Unite ale Americii. Enciclopedia era fierbinte și, nu știu de ce, dar parcă mi se smulgea din mînă, așa că a trebuit să pun capul pe ea ca să nu fugă.

Gleb intră tocmai cînd grămădisem pe carte tot ce găsisem în odaie — greutăți, patine, ghete.

— Ce-i cu tine ? Mă luă de mînă. Ei, frățioare, dar tu ai patruzeci !

Î-am spus că n-am patruzeci, ci douăzeci și unu, și că mai deștept decît Kraevici n-ai cum să fii. Că cinci drumuri unesc orașul Lodz cu centrele industriale ale Poloniei, iar Marina Mnișek [1] mă așteaptă în Grădina Catedralei.

...Și, cu o formă gravă de pleurită, cei din casă mă vîrîră în pat.

[1] Aventurieră politică (anul nașterii necunoscut, a murit în 1614), fiica lui Ioji Mnișek, voievod polonez, unul dintre cei mai activi organizatori ai intervenției poloneze împotriva statului rus la începutul sec. al XVII-lea.

EXMATRICULAȚI DIN TOATE ȘCOLILE

O dată cu intrarea nemților, peste tot se statornicise o tăcere mohorîtă. Străzile căpătară nume nemțești, ba una fu chiar botezată Unter den Linden, ca la Berlin. Înainte erau mulți bani și puține alimente; acum toate se petreceau de-a-ndoaselea. De altfel, tot nu se putea cumpăra mai nimic, fiindcă rămăseseră toți fără lucru.

La ședința consiliului municipal, negustorul din *ghildia*[1] întîi Iacimenev aminti că Pskovul fusese cîndva oraș liber, condus pînă la Ivan cel Groaznic de un *posadnic* a cărui putere era limitată numai de către *vece*[2]. Nu aleseră nici un posadnic, dar se formă un guvern în care intră printre alții și inspectorul nostru Iemoție, în calitate de ministru al Educației Naționale. Se pare însă că Iemoție nu era convins de trăinicia noii orînduiri de stat, fiindcă atunci cînd guvernul a

[1] Ghildii — categorii în care era împărțită negustorimea în Rusia țaristă, după venituri.
[2] Adunarea populației orășenești în vechea Rusie, precum și locul unde se ținea această adunare.

fost fotografiat, Iemoție și-a ascuns fața cu pălăria, pentru ca mai tîrziu să susțină că n-a fost el.

Fix la ora douăsprezece, în grădina Gubernatorski începea să cînte fanfara militară, și ofițeri nemți, țanțoși și cu umerii dați înapoi, ieșeau la promenadă, salutîndu-se unii pe alții cu un scurt „Moen“ [1], un fel de răget plin de demnitate.

Duminica, slujba se ținea acum la catedrală, și cucoanele veneau cu etole din pene de struț și pălării cu păsări, de parcă etolele și pălăriile acelea fuseseră la modă nu cu doi ani în urmă, ci cu vreo două sute de ani. Deodată s-a putut constata că în Pskov există o puzderie de generali, ba chiar și un senator, care venise cu un tricorn pe cap, leit Bonaparte.

Duminica se organizau plimbări călare, și o dată am văzut o fată călărind nu ca bărbații, ci într-o rînă, lăsînd să-i atîrne piciorușele. Unchiul Șurocikăi, rotmistrul[2] Vogau, mergea călare în urma ei, jucîndu-și cravașa în care era ascuns stiletul.

Comandatura nemțească eliberase tuturor *ausweise*[3] cu amprenta degetului mare și cu descrierea semnalmentelor. În ziua aceea, s-au încins la liceu multe bătăi, fiindcă se găsiseră cîțiva netoți care afirmau că de acum încolo vom fi supuși germani. Dar încăierările aveau loc în

[1] Prescurtare de la „Gut Morgen“ — bună dimineața (în lb. germ.).
[2] Grad ofițeresc în cavalerie și jandarmerie, care corespundea, înainte de revoluție, gradului de căpitan.
[3] *Ausweis* — bilet de liberă circulație, autorizație (în lb. germ.).

secret, la closet sau în curte, deoarece în liceu se introdusese o disciplină cazonă.

— Ca în timpurile lui Kasso ! se înfurie Pașka.

Kasso era fostul ministru al Educației Naționale, care murise pe vremea cînd Pașka era în clasa preparatoare.

Acum ne duceam iarăși la rugăciunea de dimineață, și popa Kiupar nu mai avea o mutră mieroasă-blajină, ci mieroasă-răzbunătoare. Nu trecuse o lună de cînd la adunarea generală se hotărîse ca limba latină să fie scoasă din program, și iată că acum toceam de cinci ori pe săptămînă la Ovidiu, iar Boroda — aceasta era porecla profesorului de latină — nu punea nimănui, nici măcar polonezilor, mai mult de trei cu plus.

Toată tărășenia se porni de la o oră de latină. Boroda îl scoase la tablă pe Valka Lapotnikov, la care țineam cu toții pentru că cînta admirabil la vioară, și acesta începu să traducă după juxtă. Înainte, Boroda ar fi zis doar atît : „Păi bine, domnule !“ și i-ar fi pus unu, dar acum îl dădu afară din clasă și la consiliul pedagogic stărui și obținu ca Valka să fie eliminat pe două săptămîni. Era o mîrșăvie nemaipomenită. Juxtă aveam cu toții, deși, ce-i drept, ne era interzis s-o folosim în clasă. Erau și niște juxte „cu stagiu“, ferfenițite, pe care le întrebuințaseră și frații noștri mai mari, dar se găseau și altele noi-nouțe, bune și ele, și care se vindeau liber, la librării. Le edita un oarecare Vodicika, de bună seamă unul dintre oamenii cei mai de treabă și inimoși de pe fața pămîntului.

Altă dată întîmplarea aceasta nu ne-ar fi îndîrjit într-atît, mai cu seamă că Valka era chiar mulțumit, pentru că acum putea să scîrțîie la vioara lui de dimineață pînă seara. Dar Boroda se purtase ca un ticălos numai pentru că erau nemții în oraș. Or, tocmai lucrul acesta nu-i puteam ierta.

La ședința comitetului de clasă, Alka spuse că acum cînd, în numai un an și jumătate, istoria o luase înainte cu aproape un secol, noi n-aveam dreptul să suportăm asemenea insulte din partea unui consilier de stat.

Alka evoluase enorm de mult de la vremea cînd susținea că dușmanii noștri de clasă sînt haldeii. Era slab la învățătură și tot timpul îl mustra conștiința pentru faptul acesta, mai cu seamă că taică-său lucra într-o fierărie și cu greu putea să-i plătească taxele școlare.

Nimeni nu știa că în clasa noastră ființa mai departe comitetul — în ultimul timp aproape că nu ne mai adunam. Dar cînd Boroda stărui și obținu eliminarea lui Lapotnikov, hotărîrăm să declarăm grevă de o zi.

Ridicînd mîna, Alka întrebă : „Pe cuvînt de onoare ?“, și toată clasa îi răspunse : „Pe cuvînt !“ Acesta era de fapt un adevărat jurămînt. Dar, pentru orice eventualitate, am pus patrule pe străzile Kuznecinaia sau Schmiedenstrasse, și pe Zastennaia sau Unter den Linden. Pe Unter den Linden patrula Pankov, care se aprinsese atît de tare, încît întrebă : „Să trag ?“ Bănuiesc că avea de gînd să-l achite pe loc pe primul spărgător de grevă. El nu mai făcea slujbă în miliție, însă din precauție căra cu el

naganul soldățesc. Noi i-am spus că de tras nu-i cazul deocamdată.

Un spărgător de grevă se găsi totuși; ce-i drept, unul singur. Rotofeiul Pleskacevski, fiul mareșalului nobilimii, apăru nitam-nisam pe strada Kuznecinaia. Privea cu teamă în toate părțile, îndoindu-și picioarele ca un urs. I-am tras o mamă de bătaie, cărîndu-i pumni în obrajii bucălați, iar cărțile i le-am scos din sîn și i le-am făcut bucățele. Pleskacevski se puse pe bocit și o șterse cît ai zice pește.

Într-un cuvînt, greva reușise pe deplin, pentru că în clasă se prezentă un singur elev — și acela nepotul lui Boroda — pe care noi nu îndrăzneam să-l batem, fiindcă venea însoțit de unchiu-său. Dar, pe de altă parte, nu se putea spune că reușise, fiindcă seara Galia veni la mine într-un suflet și mă înștiință că întreaga clasă — douăzeci și șase de inși — fusese eliminată, plus cinci exmatriculați cu „bilete de lup", adică pierzînd orice drept de a mai intra în vreo școală din Rusia.

Se vede treaba că Pleskacevski ne denunțase și în consecință hotărîrăm imediat să-i facem de petrecanie. Alka spuse că a mai găsit două cartușe pentru „Lefaucheux"-ul său, și că pe Pleskacevski trebuie să-l împușcăm în grădina publică atunci cînd se va duce la vînzătoarea lui de bilete.

A doua zi ne-am prefăcut toți că nu s-a întîmplat nimic, la fel și Boroda, cu toate că duhnea a votcă de la o poștă și își mijea ochișorii, posomorît. Ne înțelesesem cu cei dintr-a opta „B" să declare și ei grevă dacă ne exmatriculează, iar la rîndul ei a opta „B" cu cele două clase a șaptea, așa că de fapt urmau să declare grevă toate clasele superioare.

Seara, postat împreună cu Alka în grădina de vară, îl pîndeam pe Pleskacevski. Vînzătoarea de bilete, o mutră destul de antipatică, plină toată de coșuri, îl aștepta și dînsa, dar, de bună seamă, în cu totul alt scop decît noi. Se plimba în sus și în jos pe o alee, lîngă casa de bilete, care aparent era țintuită în cuie, deși în realitate nu era. Acolo, cum se lăuda Pleskacevski, aveau loc întîlnirile lor în pofida gerului.

Afară era într-adevăr un ger năprasnic; înghețasem amîndoi, mai cu seamă eu. Alka se pregătea să devină campion mondial la patinaj artistic și se obișnuise să facă antrenament, îmbrăcat numai într-un veston. Întotdeauna era vînăt la față, înghețat, dar în seara aceea arăta mai prost ca de obicei. Cît timp am stat pitiți în tufiș, îmi povesti că noaptea trecută a venit la el taică-său, care visase toată viața că Alka va termina liceul. Și iată că a fost dat afară.

— E o tragedie, frățioare, murmură abătut Alka.

Pleskacevski nu mai apărea și ne era acum teamă că „Lefaucheux"-ul va prinde umezeală, cu toate că Alka îl încălzea ținîndu-l tot timpul pe burtă. Mai tîrziu aflarăm că Pleskacevski rămăsese acasă, fiindcă în afară de noi îl cîrpise peste bot și un ofițer german, așa din senin, fără nici un motiv. De altfel, cazuri din acestea se mai întîmplaseră.

Dimineața clasa noastră n-a mai fost mînată la rugăciune; se vede că Iemoție ajunsese la

concluzia că pe păcătoșii înrăiți nu-i mai ajută nici rugăciunile. Venise palid, speriat, semănînd mai mult ca oricînd cu omulețul de lemn, cu spărgătorul de nuci. Boroda, care de data aceasta trăsese zdravăn la măsea, pășea în urma lui. Ținea totuși la clasa noastră și nu-i părea bine că ne dă afară.

Iemoție dădu citire hotărîrii consiliului pedagogic. Noi ascultam în tăcere. Intr-adevăr, cinci inși: frații Cebotariov, Reizen, Alka și cu mine eram dați afară cu „bilete de lup". Tuturor celorlalți — aceasta era o nouă mîrșăvie — li se propuse să înainteze o declarație de pocăință. Ei trebuiau să se căiască pentru tot ce săvîrșiseră, iar pe viitor să se poarte ca niște elevi exemplari, supunîndu-se necondiționat hotărîrilor consiliului pedagogic. In primul trimestru, toți fără excepție, chiar și nepotul lui Boroda, căpătară nota doi la purtare.

— In decursul întregii istorii a liceului nostru, spuse Iemoție cu degetul ridicat sentențios în sus, acesta este primul și, să sperăm, ultimul caz.

Despre grevă nu suflă o vorbă. Probabil că, prin natura ei, ea nu putea intra în istoria liceului din Pskov.

— O bandă de oratori bezmetici, încheie inspectorul cu voce tremurîndă, și-a primit lecția cuvenită.

Noi am ieșit perechi-perechi și, după cum fusese stabilit, ne-am dus glonț la cei dintr-a opta. Nimeni! Clasele a șaptea A și B, la fel de pustii. Conducerea liceului se dovedise mai șireată decît

noi; imediat după rugăciunea de dimineață dăduse drumul acasă la cei din clasele superioare.

— Hai la Grădina Botanică! strigă Alka.

Și fugirăm mîncînd pămîntul spre Grădina Botanică, ca și cînd tocmai acolo, în Grădina Botanică cea pustie și troienită de zăpadă, cu fermecătoarea ei alee ce șerpuia de-a lungul malului povîrnit al unei rîpe, puteam găsi apărare împotriva nemerniciei și perfidiei.

In fundul rîpei mai era o alee, care ducea la o lespede năpădită de mușchi. Era mormîntul unui sinucigaș — loc tocmai potrivit ca să analizăm situația noastră. Ne îngrămădirăm în jurul mormîntului, înfierbîntați și indignați, iar unii cam amărîți și plouați, intenționînd probabil să înainteze declarații de pocăință.

Curînd deveni clar că vor înainta declarații aproape toți: internii, fiindcă locuiau în internatul liceului și, dacă i-ar fi dat afară, nu le mai rămînea decît un singur lucru — să cerșească; polonezii, fiindcă războiul o să se termine peste puțin timp și ei se vor întoarce la liceele lor din Petrakovsk și Censtohov, iar dacă nu vor depune declarațiile nu vor fi reprimiți.

Hakim spuse că va da declarație și el, altfel va fi vai și amar de pielea lui. N-a stat să ne explice, dar am înțeles toți că, în caz contrar, tatăl său îl va face harcea-parcea. Se porni deodată pe plîns și ne îngrozirăm cînd el, suspinînd, începu nu știu de ce să-și frămînte cu mîinile fața trasă, cu pomeții ieșiți.

Peste o jumătate de oră rămăseserăm singuri — „o bandă de oratori bezmetici" — lîngă

piatra funerară năpădită de mușchi. Sinucigașii erau înmormîntați pe vremuri la margine de drum; probabil că și pe aici trecea cîndva un drumeag abrupt. Se mai vedeau și acum două luminișuri printre tufele de soc care năpădiseră din toate părțile acest drumeag și acum, sub povara zăpezii, își aplecau trist crengile la pămînt.

Două luminișuri ce se uneau formînd un unghi ascuțit și acolo, deasupra aleii de sus, încă unul. Încă un luminiș, larg deschis, ca o poartă spre acel pămînt al făgăduinței spre care plecase Gleb și unde plecau și alții, mituind santinelele nemțești de la graniță cu o cutie de țigări „Sir" sau cu o bucată de săpun.

CLAVIATURA MUTA

Pentru tatăl meu muzica însemna regimentul, ofițerii, parăzile, „repetițiile" — la care cu o răbdare feroce își tiraniza fanfara — în fine notele pe care le scria atît de repede și de exact, încît cu greu le puteai deosebi de cele tipărite. Tata cînta aproape la toate instrumentele, dar cînta numai muzică militară, în ritm de marș, ce izbucnea plină de bărbăție din alămurile strălucind în soare. Nu degeaba dădea el o importanță deosebită instrumentelor de percuție — tobelor, trianglelor și talgerelor. Chiar atunci cînd fanfara lui intona un marș funebru, melodia avea în ea ceva cadențat, marțial, care parcă îi sugera răposatului că, deși a murit o dată pentru totdeauna, poate fi liniștit că și după moartea lui totul pe lume, tam-ta-ra-ram-tam-tam, își va urma cursul firesc.

Tatei îi plăcea mai cu seamă o bucată muzicală care imita ecoul, și atunci cînd fanfara lui cînta duminica, în grădina de vară, își trimitea trompetistul pe un delușor din apropiere. Trompetistul răspundea cînd nu te așteptai, publicul

asculta cu luare-aminte și nu-i venea să-și creadă urechilor. Scepticii se duceau să-l caute pe trompetist, dar el, șiret, se pitea în vreun tufiș, și... ia-l de unde nu-i !

Pentru Pașka muzica însemna cu totul altceva. Lui îi plăcea să „schițeze" la pian diferite portrete și tot ce cînta ieșea fermecător.

— Mama, spunea el, și într-adevăr cînta ceva sincer, concis, semeț, ceva ce în linii mari aducea cu mama.

— Dădaca.

Și motivul se repeta monoton și îmbufnat pînă ce începeam toți să rîdem.

— Presto.

Și se pornea un lătrat răgușit de cîine bătrîn, care amuțea brusc pe o notă scurtă, scheunată.

Intr-un cuvînt, Pașka avea talent, dar lui nu-i prea păsa de talentul său, deoarece nu era încă hotărît ce să se facă — chimist celebru sau muzician. Unchiul Leonid considera că lui Pașka ar trebui să i se „formeze" mîna, dar Pașka nu avea chef de așa ceva, fiindcă după părerea lui aceasta trebuia să-i răpească pe puțin cinci ani. El spunea că pentru un compozitor prea puțin contează dacă știe ori ba să cînte bine — Ceaikovski însuși cînta destul de mediocru. In schimb Pașka descifra la perfecție orice partitură. Intotdeauna se afla pe pian un teanc de note vechi pe care le parcurgea repede.

Unchiul Leonid fusese cîndva un pianist cunoscut, care făcuse în viața lui multe turnee. Pe pereții camerei sale atîrnau cîteva fotografii care îl înfățișau într-o haină scurtă cu poalele rotunjite și cu lavalieră. Așa se îmbrăcau pictorii și artiștii. Dar fusese de mult, de mult de tot, căci pe urmă i-au paralizat picioarele, și eu nici nu l-am văzut altfel decît în cîrje. Locuia la noi și în primii ani mai venea la masă, rîdea, glumea, dar pe urmă n-a mai fost în stare.

Unchiul era un bărbat frumos cu o coamă de păr ondulat și în tinerețe avusese un șir întreg de „aventuri". Viceguvernatoarea din Grodno, o femeiușcă tînără și nurlie, se amorezase de el, părăsindu-și soțul. Dar unchiul o convinsese să se întoarcă.

Fotografiile unchiului îl arătau ba cu mustăți, ba fără de ele. Acum le purta însă tot timpul. Totuși într-o zi mama intră în camera mea și a lui Pașka și ne spuse cam jenată că unchiul și-a ras mustățile.

— Iî stă prost, adăugă ea, dar să nu i-o spuneți.

Și într-adevăr unchiul arăta rău. Buza de sus îi era căzută și în ziua aceea nu-ți venea să crezi că viceguvernatoarea din Grodno a fost gata să fugă cu el pînă la capătul lumii.

In camera unchiului se afla o pianină, la care el cînta într-una căci se pregătea pentru un concert.

In familie se considera că acest concert o să-l ridice deodată pe aceeași treaptă cu Paderevski, mai cu seamă că unchiul își exersase într-atîta mîna, încît putea lua o octavă și jumătate. Numai Paderevski avea o astfel de mînă.

Își alesese un repertoriu greu — Scriabin, Liszt și pentru „bis" o mazurcă de Chopin. Iar dacă se va bisa de două ori — un vals, tot de Chopin.

Înainte nu dispusese de suficient timp ca să se pregătească cum trebuie pentru un concert. În schimb acum avea cît voia. De dimineața pînă seara făcea exerciții. Degetele îi deveniseră moi, parcă n-aveau oase, și cînd mă lua de mînă, nu știu de ce, mă trecea un fior. Cînd îl rugam să-mi cînte ceva, începea energic, fredonînd în același timp melodia, după care se oprea brusc, ca să ia „da capo" un fragment mai greu. Încă o dată... și încă... Și uitînd de mine, unchiul se apuca să-și exerseze mîna.

Ca să nu deranjeze pe nimeni cînta foarte încet, dar cum aceste exerciții monotone o iritau pe soră-mea, care avea adeseori dureri de cap, meșterul Bialîi a transformat pianina unchiului în așa fel, încît să poată cînta aproape fără zgomot; *fortissimo* totuși se auzea. Atunci unchiul spuse că, de fapt, nici n-are nevoie de sunete, deoarece surzenia nu l-a împiedicat pe Beethoven să compună simfonia a noua! Și Bialîi veni din nou: mititel și trist, cu mîinile cafenii, mirosind a lac de lustruit. Îmi recită două poezii — *Corbule negru, ce te tot rotești deasupra capului meu?* și *Furtuna înnegurează cerul,* spunîndu-mi că el le compusese în timpul liber.

Mai tîrziu, prin 1919, a trebuit să dăm pianina unchiului pe o șuncă și doi saci de pesmeți; astfel fu scoasă din cămară claviatura mută, pe care odinioară o căra cu dînsul ca să-și exerseze mîna și în timpul turneelor. Acum unchiul ar fi putut cînta fără să mai deranjeze pe nimeni! Se auzea numai zgomotul clapelor, dar dacă te uitai la unchiul meu ai fi putut crede că nimic nu s-a schimbat. Cînta emoționat, mișcîndu-și energic gura știrbă, și-mi povestea tot ce auzea: iată că a încetat ploaia; vîntul scutură ultimele picături de pe crengi; picăturile se ciocnesc între ele cu un clinchet ușor și cad zdrobindu-se de pămînt. Un băiat merge pe drum și fluieră în timp ce-și învîrtește bățul. O dimineață de iarnă. Femeile coboară la rîu, își limpezesc rufele în copcă și vorbesc între ele cu glas răsunător. Acum e noapte în palatul de gheață, și băiatul Kai[1] alcătuiește din cuburi de gheață cuvîntul „eternitate".

Uneori unchiul ieșea puțin în cerdac și stătea palid, cu picioarele înfășurate într-un șal vechi, trăgînd cu urechea la zgomotele din jur. Ce se întîmplă oare la Petrograd? E adevărat că Moscova va deveni acum capitală? Oare îl mai ține minte Goldenweiser? Concertul va avea loc la Moscova, e lucru hotărît. Poate că la „bis" o să cînte *Visuri spulberate* de Ceaikovski și totul va merge de minune, fără griji, fără frămîntări, fără umilințe...

[1] Referire la povestea *Crăiasa de zăpadă* de Andersen.

DUELUL

Mă găseam la una din acele petreceri nu prea vesele unde se făceau glume proaste și unde trebuia să mănînci cumpătat, fiindcă de cînd nemții ocupaseră Pskovul procurarea alimentelor devenise aproape imposibilă. Eu am plecat mai devreme. Rosenthal s-a oferit s-o conducă pe Lenocika Halezova, iar Leovka Sapojkov s-a luat după ei — numai așa, ca să-i facă în ciudă. Era curată infamie din partea lui, și Rosenthal spuse că astfel de chestiuni se rezolvau încă nu demult cu arma în mînă. Atunci Leovka îl provocă la duel. Urmau să se bată a doua zi la ora opt seara, în Lunca Babii.

Eu am spus că, fiind socialist, Rosenthal de fapt n-are dreptul să se bată în duel, însă el obiectă:

— Dar Lassale?

Tolka Rosenthal aducea cu un arab. Avea ochi blajini, zîmbitori, iar obrajii supți, bătînd în albăstrui. Cu elevele de liceu întreținea discuții lungi, inteligente, dar pe urmă îmi povestea rîzînd că iar nu s-a ales cu nici un rezultat. Nu știu

de ce numeam acest rezultat „lumina de la Răsărit". Tolka locuia la ai mei, fiindcă în orașul Ostrov nu exista liceu de băieți. Mama a fost de acord să-l ia în pensiune, mai cu seamă că nouă — mie și lui Pașka — nimeni nu putea să ne vină de hac, și se credea că Rosenthal va avea asupra noastră o influență binefăcătoare.

În cafeneaua de lîngă grădina de vară, care acum sub nemți se numea „Felix", mă întîlnii cu secundantul lui Leovka, un anume Kirpiciov. Acesta era un tip destul de bătrîn — avea vreo douăzeci de ani — umflat în pene, cu o expresie autoritară pe fața-i roșcovană și pătată. Toate erau noi pe el: mantaua încheiată la toți nasturii, ghetele lustruite lună. Purta o șapcă, dar nu pleoștită, cum fusese nu demult moda, ci una dreaptă, cu partea din spate ridicată în sus, așa cum purtau ofițerii nemți.

— Bună ziua!

— Bună ziua, răspunse el indiferent.

E posibil să fi ghicit că voiam să-l influențez în sensul renunțării la duel, fiindcă atunci cînd i-am spus că secundanții sînt datori înainte de toate să se gîndească la împăcare, el zîmbi ironic — probabil și-o fi zis că lui Tolka și mie ne-a intrat frica în oase.

— Firește. Prin urmare ce propuneți dumneavoastră? Scuze?

— Despre scuze nici vorbă nu poate fi, i-am răspuns eu rece.

— Prietenul dumneavoastră preferă poate să se bată cu spada, sau cu floreta?

— Felul armei îi este indiferent, zisei eu.

— Deci, pistoale?

— N-am nimic de obiectat.
— Distanța? Douăzeci pași?
— Zece! răspunsei eu furios, cu toate că dorința mea fierbinte era ca adversarii, în momentul duelului, să se afle la distanța n + infinit.
Kirpiciov se înroși puțin.
— Foarte bine, zise el. Rămîne să stabilim ordinea. În conformitate cu codul duelului există trei variante: pînă la prima apariție a sîngelui, pînă la imposibilitatea de a continua lupta și, în fine, pînă la moartea unuia dintre adversari.
Mi se făcuse părul măciucă, totuși îi spusei:
— Pînă la moarte.
Kirpiciov rămase în cafenea, eu plecai acasă și mă apucai de lecții, cu toate că numai de așa ceva nu-mi ardea mie. Nu i-aș fi spus „pînă la moarte", dacă nu s-ar fi purtat cu mine cum te porți cu un mucos. La latină învățam tocmai *Metamorfozele* lui Ovidiu; m-am apucat să citesc cu glas tare și să traduc — știam că Boroda o să mă asculte în ziua aceea. Îl dusesem la pierzanie pe Rosenthal, fiindcă un imbecil oarecare mă tratase ca pe un puști. Îmi spusese că pistoale nu se găsesc, dar că în cel mai rău caz poate să procure de la o cunoștință de-a sa, un ofițer. Dă, doamne, să nu găsească!
L-am azvîrlit pe Ovidiu într-un colț. Dacă nemții n-ar fi luat orașul în februarie, ci — să zicem — în martie, noi am fi avut timpul necesar pentru a scoate din școli limba latină. Totul fusese pregătit în direcția asta. Alka și cu mine aveam de gînd să luăm cuvîntul în consiliul pedagogic. Acum Boroda are să-mi arate el mie! Îmi număram pașii, ca să mă liniștesc.

Zece. Vai ce aproape! De la un perete la altul. Eu l-am nenorocit pe Rosenthal...
Dimineața, pe cînd mergeam spre cafeneaua „Felix", îmi mai plăcea încă să fiu secundant. Mi se părea interesant, mai cu seamă că eram convins că duelul nu va avea loc. Acum, însă, nu mai era de loc interesant. Dacă n-aș fi fost secundant, m-aș fi putut duce la Sapojkov să-i spun că, de fapt, Rosenthal nici nu poate să se bată, nu fiindcă i-ar fi frică, ci pentru că nemții o să-l bage imediat la răcoare, dacă le va atrage atenția asupra lui.
M-am dus la Lenocika Halezova și i-am spus că, în calitate de secundant, sînt obligat să țin secret locul și ora duelului, dar pentru orice eventualitate să știe că ei se vor bate seara la ora opt, în Lunca Babii. Lenocika se sperie, în tot cazul mai puțin decît mă așteptam, exclamînd mereu: „E îngrozitor!", ba o dată, fără să vrea, zise: „E grozitor!" și rîse. În vreme ce noi vorbeam, fratele ei mai mare, un tontălău, bombănea tot timpul în camera de alături. Se prea poate că și ea, cu toate buclele și ochii ei albaștri, să fi fost o toantă; pe deasupra și o încrezută, și chiar o sadică. Se vede treaba că dorea chiar ca cineva să fie ucis sau măcar rănit din pricina ei. De cînd un locotenent-colonel, om căsătorit și stimat, se împușcase din pricina frumoasei Stamboli, toate elevele de liceu din Pskov nu visau decît un lucru: ca din cauza lor să se petreacă noi drame.
„Nu, așa ceva nu se va întîmpla! gîndeam eu, turbînd de necaz. Asta nu se va întîmpla!"

Lenocika minți că se duce la ora de muzică și își luă chiar la ea mapa cu partituri, dar de fapt — o știam precis — Rosenthal trebuia să se întîlnească cu ea la Șura Vogau. Plecînd, își puse căciulița de blană și era atît de drăgălașă, încît ai fi putut într-adevăr să-ți pierzi mințile din pricina ei. M-am întors acasă cu un sentiment penibil: parcă i-aș fi cerut să-l cruțe pe Rosenthal și ea mă refuzase.

Tolka veni acasă pe la ora șase rupt de foame și, repezindu-se la bufet, se puse să înfulece pîine. Am început să-l cert, dar el rîdea mulțumit. Vînăt la față și cu obrajii supți, hăpăia ca un cîine fără să mestece. Mi-era teamă să nu se înece, dar el mă liniști:

— Acum? Pe dracu!

— Ce vrei să spui cu asta?

În loc să-mi răspundă, închise ochii cu un zîmbet stupid și, legănîndu-se, se opri puțin din mîncat, pe urmă începu să mestece din nou zorit. Aveam poftă să-l întreb cum stă cu „lumina de la Răsărit", dar în loc de asta îi spusei rezervat că din păcate n-am să-i pot fi secundant. Cauza e de natură politică: toți știau că este bolșevic și nemții îl vor aresta, dacă va atrage atenția asupra lui.

Tolka se încruntă.

— La asta ar fi trebuit să ne gîndim de ieri.

Îi răspunsei logic că, dacă nu ne-am gîndit ieri, n-ar fi rău să ne gîndim astăzi. Dacă el mă eliberează de onoarea de a-i fi secundant, m-aș putea duce la Sapojkov să-l conving să-și ceară scuze.

Rosenthal păli la față. Drept răspuns, îmi dădu un ghiont în piept și-mi spuse că el nu s-a ascuns și nu se va ascunde niciodată în spatele revoluției, chiar dacă l-ar amenința nu un duel, ci sfîșiatul în bucăți.

— În definitiv, de ce ești îngrijorat? Fii liniștit, că-l ucid eu.

— Tu, frățioare, nu ești în stare să omori o muscă.

— Vom vedea, făcu el nepăsător și se duse în camera sa, iar cînd îi bătui în ușă îmi strigă: Vreau să dorm! Și apoi: Du-te la dracu!

Era lumină ca ziua cînd luarăm o birjă și o pornirăm spre Lunca Babii. Eu tot mai trăgeam nădejde că în întunericul serii de iarnă Sapojkov nu-l va nimeri! De cînd nemții ocupaseră Pskovul, de la ora șapte seara totul era pustiu și tăcut. Numai pe strada Pușkin era, ca de obicei, coadă la casa de toleranță. La ferestrele luminate apăreau fete ciufulite și soldați care rîdeau și vorbeau cu glas tare, în timp ce alții ieșeau pe poartă, aranjîndu-și tunicile.

Mi-am adus aminte cum o dată făcusem baie cu Sapojkov și cum el, după ce ieșise din apă, făcea glume de prost gust, scuturîndu-și părul lung și lins. Avea un piept viril, plin de coșuri. În comparație cu noi, el era om în toată firea; știa de mult și chiar încercase tot ceea ce pentru noi era subiect de pălăvrăgeală. Eu, de pildă, știam precis că fusese de cîteva ori în această casă de toleranță. Nu mă puteam dumiri cum de se împrietenise Rosenthal cu Leovka, cînd spunea singur că mama lui Leovka, doctoriță, se chinuiește amarnic cu băiatul ei și că Leovka

se comportă ca un ticălos față de o fată crescută la ei, la Sapojkovi în casă ; nu-i dă pace de loc. Venisem o dată la el și tocmai vorbeam despre Schopenhauer [1] cînd deodată ea trecu prin cameră cu pași ușori. Era o fetișcană zveltă, cu o broboadă aruncată pe umeri și cu chipul obosit.

Orașul parcă se mutase mai spre stînga și în fața ochilor noștri apăru rîul limpede, scăldat de razele lunii într-o lumină viorie, și zăpada sclipitoare. Sapojkov și secundantul său o luaseră înaintea noastră la podul Olghinski, dar apoi, parcă într-adins, începură să meargă aproape în rînd cu noi. Cîntau, chiar urlau, bineînțeles tot într-adins. Rosenthal lăsase capul în jos. Înțelesei că-i era rușine pentru ei.

Ne-am întîlnit lîngă niște stîlpi scunzi ce barau drumul de cealaltă parte a rîului Velikaia. Vara era aci o luncă smălțuită de flori și ierburi înmiresmate, care începea chiar după clădirea liceului nou al lui Barsukov, deschis de curînd. Acum cîmpia pustie lucea rece sub lumina lunii.

O cotirăm de pe cărăruie și ne înfundarăm în zăpada afînată. Tăceam cu toții. Kirpiciov trase o linie și îmi spuse:

— Măsurați !

Căznindu-mă să fac pași cît mai mari cu putință, numărai pînă la zece și, fără să mă opresc, o pornii mai departe: doisprezece, treisprezece, paisprezece...

— Iertați-mă, spuse Kirpiciov.

---

[1] *Schopenhauer Artur* (1788—1860), filozof idealist german.

Mă întorsei.

Leovka stătea în dreptul liniei de demarcație și își aruncă pe zăpadă mantaua și chipiul. Era îmbrăcat civil, într-un costum nou, iar un colț al batistei îi ieșea afară din buzunar. Își scoase și haina, cu toate că era foarte frig, și rămase într-o cămașă albă cu pieptul scrobit. Rosenthal întrebă amuzat:

— Cum, să mă dezbrac ? Br-rr... Și după ce șovăi puțin își lepădă și el mantaua.

Acum pe fondul nămeților care se înălțau ca o colină în spatele lui, se profila o siluetă zveltă în tunică de licean.

Am înțeles că sosise clipa în care nimeni nu-și închipuia că vor trage unul asupra celuilalt căutînd să nimerească în plin. Nimeni, nici chiar Sapojkov, pe care atunci cînd se oprise lîngă stîlpi l-am întrebat cu vocea tremurîndă : „Cum, Leovka, vrei să omori un om ?“, iar el îmi răspunsese hotărît : „Am să-l omor !“ Acum tot ce se petrecea era oarecum independent de voința noastră. Kirpiciov întrebă pe un ton solemn : „Adversarii nu doresc să se împace ?“ și Rosenthal, aflînd că trebuie să-și ceară scuze în public, răspunse : „Ba pe dracu, dacă e așa, ne batem !“ Eu îngînai cu o voce nefirească : „Băieți, nu vă ajunge cît ați făcut-o pe nebunii ?“, dar toți se prefăcură că nu m-au auzit.

Am înțeles că nimic nu-i mai putea opri, nici schimba lucrurile atunci cînd Rosenthal, închizînd ochiul stîng, ochi, iar fața lui de obicei atît de blajină căpătă o expresie crudă, cu buza de jos ieșită în afară.

Au tras în același timp; mi-a făcut impresia că cineva lovise ușurel într-o căldare de tablă. Și nu s-a întîmplat nimic. Numai Leovka, clătinîndu-se, schimbă pistolul în mîna stîngă.

— Ești rănit? întrebă Kirpiciov.

Rănit! Uitînd de codul duelului, Tolka și cu mine alergarăm într-un suflet la el, afundîndu-ne în zăpadă și blestemînd.

Timp de două săptămîni, Leovka a purtat mîna într-un bandaj negru de mătase legat după gît, și elevele de liceu se țineau după el ca o mică turmă bălțată — la cele trei licee de fete uniforma era albastră, neagră și roșie. Leovka își scutura părul lung și lins și vorbea despre Schopenhauer, confundîndu-l cîteodată cu Spielhagen [1].

Leovka învăța la liceul comercial și acum, seara, în grădina de vară, puteai întîlni eleve de liceu cu „comercialiști", pe care înainte nu-i băgau în seamă. Pesemne că umbra gloriei lui Leovka se răsfrînse asupra întregii școli.

...Voioși și flămînzi, ne aminteam cum Tolka îl întrebase pe Kirpiciov: „Ce fel de revolver este? Schmidt-Wesson?", iar acesta-i răspunsese indignat: „Ăsta nu e revolver, ci un pistol cu țeavă". Ajunși lîngă casa noastră, sărirăm jos din birjă și o luarăm la picior. Casa era luminată; un furgon nemțesc de campanie stătea lîngă poartă, iar la intrare un soldat sprijinit în armă aștepta cu o mutră plictisită. Probabil că

[1] *Spielhagen Friedrich* (1829—1911), scriitor german; a demascat în romanele sale nobilimea, clerul și burghezia și i-a privit cu simpatie pe revoluționari.

nemții se hotărîseră totuși să-l aresteze pe Rosenthal.

Cotirăm după colț și Tolka îmi spuse că poate e mai bine așa, fiindcă tot îi spuneau de mult băieții de la tipografie că ar trebui să-și ia tălpășița. Prost era însă că dacă îl găseau la graniță fără *ausweis* ar fi putut să-l împuște, ori lui Rosenthal, precum nu demult se văzuse, nu-i plăcea să se tragă în el. „*Ausweis*"-ul rămăsese în pantalonii săi vechi, iar aceștia erau puși pe speteaza patului.

— Ți-l aduc eu.

— Te vor aresta.

— Pe dracu!

Nemții se aflau în antreu, iar în spatele ușii cu geamuri din sufragerie se profila o umbră înaltă, necunoscută. Vocile erau zgomotoase, imperioase. Trecui fără să mă uit la nimeni și, căznindu-mă să par liniștit, luai din pantalonii lui Tolka *ausweis*-ul. Ieșind din sufragerie cu aceeași ținută semeață, dar cu fața roșie de indignare, mama spuse:

— *Das ist unmöglich!* (Asta e imposibil.)

Am sărit prin fereastra bucătăriei, sub ochii uluiți ai dădacei, și traversînd curtea popii Kiupar m-am întors la Tolka.

— Te conduc.

— Nu-i nevoie.

Dar eu îl condusei, totuși, pînă în bulevardul Kohanovski. Cînd m-am întors acasă, dormeau cu toții. Numai Pașka frunzărea încă *Peștera lui Leichtweiss*.

— Unde ai dispărut, deșucheatule? La noi se petrec evenimente senzaționale. Avem un nou locatar.

— Ce fel de locatar?

— Foarte simplu. *Ober-leutenant*-ul Otto Schultz. Și fiindcă veni vorba, e un tip acceptabil, un băiat simpatic.

Nu fusese o percheziție, ci o încartiruire militară. Alergai după Tolka și l-aș fi ajuns — niciodată în viața mea n-am alergat atît de repede — dacă el n-ar fi cotit-o pe Kuznețkaia, ca să se ducă la păpușa aceea cîrlionțată, cu ochi albaștri, umplută cu rumeguș.

Ne-am întîlnit peste cincisprezece ani — cu totul alți oameni, în cu totul alte vremuri.

„PAIANJENII ȘI MUȘTELE"

Galia nu prea era înzestrată cu simțul umorului și treaba asta mă cam irita. O dată începusem să-i citesc din Kozma Prutkov[1]. Asculta atentă, ridicînd la mine ochii săi căprui și frumoși, dar începea să rîdă numai după ce-i explicam că e de rîs. Trebuia să-i explic multe, cu toate că era cu doi ani mai mare decît mine și trecuse în clasa a opta a liceului „Mariinskaia". Galia era convinsă că pentru lectură trebuie să te pregătești dinainte, motiv pentru care o carte zăcea multă vreme pe masa ei înainte să se apuce de citit. In tot timpul cît am fost amorezat de ea se „pregătea" să citească o carte groasă *Biblia și Babilonul*. Pînă la urmă o foloseam ca s-o pun sub mine cînd mă așezam jos, pe podea, la picioarele ei.

Toate acestea se petrecuseră parcă de mult, de mult de tot: și cu Iemoție care ne dăduse afară din teatrul de vară pe Alka și pe mine, și

[1] Sub acest nume scriitorul A. K. Tolstoi împreună cu frații Jemciujnikov au scris versuri satirice, cu caracter de parodie.

cu excursia noastră, făcută într-un grup mai mare, pe muntele Sneatnaia.

Întotdeauna pe Sneatnaia se pleca pentru a prinde șerpi de casă, dar nu ajungeai niciodată pînă acolo și coborai în vreun cătun de pe versantul sting, ce se înălța lin. N-am ajuns nici noi. Într-o casă țărănească se ținea o șezătoare ; ne-am apropiat și am stat mult timp în pragul ușii deschise. Acordeonistul cînta fără contenire : bărbații ședeau drepți, neclintiți, pe bănci, iar fetele se înghesuiau și rîdeau înfundat pe la colțuri. Deodată, Galia țîșni îndrăzneață și începu să danseze cu batista în mînă în cercul acela strîns.

Pe urmă am plecat, am coborît spre apă și ne-am așezat într-o luntre goală. Am pocnit din portțigaretul pe care-l primisem în ajun cadou de la mama, o dată cu permisiunea de a fuma.

— De ce fumezi ? Ca să pari mai mare ?

— Dumneata nu vrei să fumez ?

— Da, nu vreau.

Atunci îi făcui vînt portțigaretului și-l aruncai în apă...

În fiecare zi hoinăream prin oraș, dar nu pe străzile principale, ci pe lîngă zidul cetății, pe malurile rîului Velikaia. Aici era orașul vechi, cu lespezile tocite de vînt și timp, cu turnul prăbușit, din care se mai păstraseră doar meterezele, și cu Grădina Catedralei, a cărei toacă semăna cu o cobiliță uriașă. Nouă ni se părea că ceea ce avea să se petreacă între noi trebuie să aibă loc numai în orașul acesta vechi, durat la îngemănarea a două rîuri repezi, cristaline, și nu în Pskovul acela mohorît, unde la fiece pas

se deschisese acum cîte o „Bierhalle", iar după ora șapte seara nimeni nu mai ieșea din casă.

Vorbeam despre dragoste, și Galia susținea că iubirea fără copii este imorală. Mă declarasem de acord cu ea, dar cam fără chef. Ea era de părere că trebuie să mă dezbăr de înfumurare, care îmi strică foarte mult. Era adevărat. Dar cum ? Și ajunserăm la concluzia că numai o severă autodisciplină spirituală m-ar putea ajuta. În fiecare dimineață trebuia să-mi spun mie însumi :

„Nu te deosebești cu nimic de ceilalți ; ești un om ca toți oamenii. Dacă n-ai exista nu s-ar schimba nimic."

Dar disciplina spirituală mă ținea numai două-trei zile, după care îmi zbura din cap gîndul cum că nu m-aș deosebi cu nimic de ceilalți oameni și începea să mi se pară că totuși mă deosebesc întrucîtva.

— De fapt, mie îmi ajunge perfect mintea tovarășului meu de drum, îmi spuse o dată Galia.

Era oacheșă, gravă și devenea și mai gravă atunci cînd ne sărutam. Acum, cînd vorbea, pielea ei bronzată se rumenea ușor, și Galia se uita la mine pieziș, în timp ce ochii îi rîdeau.

Discutarăm apoi despre politică ; pachetele groase pe care bătrîna Blum ni le dăduse din depozitul de cărți fuseseră de mult desfăcute și constatasem că tot conținutul lor era una și aceeași cărticică subțire — *Păianjenii și muștele* de Liebknecht, în limba germană.

Autorul arăta aici cum capitaliștii sînt păianjeni, iar muncitorii niște muște. Galia a fost cu

ideea că n-ar fi rău să răspîndim această cărticică printre soldații nemți.

M-am sfătuit cu Alka. El s-a arătat de acord.

— Da, dar nu pe gratis, adăugă prietenul meu.

Și hotărîrăm să schimbăm *Păianjenii și muștele* pe țigări, fiindcă din punctul de vedere al soldaților nemți asta părea mai firesc.

Schimbul se făcea în felul următor: noi îl întrebam pe cîte un soldat dacă n-are cumva țigări. El scotea un pachet; noi ne scotoceam prin buzunare și, negăsind nimic altceva, îi ofeream cărticica *Păianjenii și muștele*. Retragerea trebuia să aibă loc fără grabă, or acesta era lucrul cel mai greu, fiindcă mai întotdeauna îți venea să fugi mîncînd pămîntul.

Cînd am fost exmatriculați, pentru prima oară în viață ne apucarăm să învățăm vîrtos și, în numai două luni, „grupul de oratori bezmetici", cum ne numeam noi înșine acum, întrecu pe colegii de clasă cu cel puțin jumătate din materia anului. Unii profesori ne ajutau — bineînțeles pe ascuns — fără să știe direcția liceului. Și iată că o dată, cînd Ostolopov venise la mine și tocmai rezolvam cu ajutorul lui niște probleme de geometrie destul de complicate, cineva bătu în fereastră și se auzi apoi o voce tărăgănată:

— Soarele meu!

Ostolopov se încruntă, iar băieții izbucniră în rîs, și pe bună dreptate, deoarece între paralelipipede și piramide cuvintele acestea sunau oarecum ciudat.

Sub fereastra mea se afla Galia. Se poate să fi avut uneori motive să mă numească așa, dar, mă rog, trebuia mai întîi să se gîndească, să controleze dacă sînt singur, mai cu seamă că parcă behăise aceste cuvinte.

Mă repezii afară furios la culme. Galia îmi întoarse spatele și făcu cale întoarsă.

Aceasta a fost prima noastră ceartă. Cînd plecară băieții, am deschis fereastra și m-am uitat afară, de parcă s-ar fi putut să mai fie acolo, drăgălașă și gravă, cu paltonul descheiat, cu fața ei oacheșă, stropită de fulgi de nea. Cît de atent mă ascultase cînd clocoteam de furie! Mă hotărîi să mă duc la ea și să-i spun că totuși m-am purtat urît.

Kareevii locuiau pe strada Zastennaia într-o căsuță luminoasă, cu niște poclade brodate pe pernele înalte, cu covorașe în fața canapelei și milieuri pe mese. Toate acestea erau lucrate de mama Galiei. Tatăl ei avea o slujbă la tipografia orășenească. Era un bărbat uscățiv, cu o bărbuță blondă, un tip șters care întotdeauna fredona ceva, încetișor, ca pentru el. O dată intrase în cameră cînd noi ne sărutam, dar spusese numai atît: „A, Galia, erai aici?" și ieșise mai fîstîcit chiar decît noi.

Însă de data aceasta, tocmai cînd ne sărutam, intră nu tatăl Galiei, ci domnul acela bine îmbrăcat, cu mustăți, care dorise cîndva atît de mult să-l invite pe doctorul Parve la dînsul. Scoase revolverul, mă percheziționă repede și cu îndemînare, apoi îmi spuse:

— Poți pleca!

Îmi mai rămăseseră cîteva exemplare din *Păianjenii și muștele,* dar am alergat imediat la Alka, deoarece cu cîteva zile înainte un băiat de la tipografie îi adusese niște manifeste adevărate, care glăsuiau așa : „Știi ce se petrece în Germania ?“ și pe care nu le mai puteai schimba pe țigarete. Trebuiau lăsate în grădina publică unde soldații germani se plimbau cu domnișoarele.

Arserăm manifestele și pe urmă fugirăm la noi acasă. Simțeam un tremur lăuntric, care nu-mi trecu decît atunci cînd Alka mă întrebă disprețuitor :

— Ce, te-ai speriat ?

Soră-mea tocmai făcea foc la plită și cel mai nimerit ar fi fost să ardem în bucătărie restul din *Păianjenii și muștele,* dar mi-era frică să nu-i piară Lizei laptele din pricina emoției, așa că am fost nevoiți să le ardem pe furiș, în camera mea. Ar fi fost bună să fi venit acum peste noi ! Dar n-a venit nimeni. Le-am ars singur, fiindcă Alka o distra pe fetița soră-mi, arătîndu-i un deget. Copilul urla de mama focului și se oprea numai cînd Alka îi arăta degetul.

Spre seară veni și Galia, trasă la față, și ne spuse că tatăl ei a fost arestat. La tipografia orașului fuseseră arestați o mulțime de oameni, printre care și tînărul acela care-i adusese manifestele lui Alka.

...În oraș parcă nimic nu se schimbase o dată cu sosirea iernii. Ca și mai înainte, soldații făceau gălăgie în „Bierhalle“, ofițerii cu monoclu

se plimbau prin grădina Gubernatorski, salutîndu-se țanțoși. Totuși se schimbase ceva.

Pe o alee dosnică, întunecoasă, din grădina publică, cîțiva liceeni bătuseră măr un ofițer german, după care plecaseră ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

În curtea liceului militar, soldații mărșăluiau în pas de gîscă, cînd deodată unul lăsă arma jos și se îndepărtă alene.

Mi-am zis că acestea trebuie să fie roadele muncii noastre, mai cu seamă că soldatul acela era unul din cei căruia îi strecurasem *Păianjenii și muștele,* dar pe urmă am aflat că în Germania se făcuse revoluție, ceea ce probabil că avusese asupra soldatului o influență tot atît de mare ca și broșura noastră.

Îți făcea impresia că nemților nu le mai păsa de cele ce se petreceau la noi, în Pskov, și își vedeau de trebușoarele lor. În schimb de ale noastre începu să se ocupe acum guvernul, în frunte cu Iacimenev, negustor de ghildia întîi. Guvernul trecu la formarea unităților militare.

...Fusese o zi zbuciumată, cu multe peripeții. Dimineața plecase Pașka : primise ordin de chemare, cu toate că abia de curînd împlinise șaptesprezece ani. La început voia să se ascundă undeva prin oraș, dar pînă la urmă se hotărîse să plece fiindcă era ușor de recunoscut după nasul său lung și strîmb. În casă rămăseseră cinci femei plus copilul soră-mi și un singur bărbat — eu. Luînd în considerație acest fapt, dădaca îmi rezervă la micul dejun o porție dublă de casa.

Către prînz se zvoni peste tot că nemții pleacă. Cu capul plecat, rotmistrul Vogau trecu ca vîntul călare prin oraș, în manta de ploaie, cu nelipsita-i cravașă. Voluntarii pe care-i comanda mărșăluiau cîntînd pe lîngă delușorul Lapin.

Se vede că și nouă, lui Alka și mie, ne sunase ceasul plecării. Ceea ce era cu neputință, cel puțin în ce mă privea, fiindcă primisem pe neașteptate un bilețel de la Galia în care mă ruga s-o aștept pînă la ora douăsprezece noaptea. Bilețelul mi-l adusese o fetiță din aceeași curte cu ea, o fetiță de vreo opt anișori, cu pîslari, cu codițe și tare dezghețată. Zicea că „ai noștri i-au zdrobit pe tovarăși, și Garda Roșie a tulit-o pînă la Petrograd".

Alka dormi peste noapte la mine, cu toate că se lăuda că el este în stare să nu doarmă chiar patru nopți la rînd. Pe la miezul nopții, bătu cineva în fereastră. Sărirăm să vedem cine e. În curte stătea tremurînd Galia, înfofolită în șalul aruncat peste palton. Din întuneric apăru tatăl ei și ne spuse în șoaptă :

— Bună seara.

Înțeleserăm că fugise din închisoare. El ne înștiință că muncitorii de la uzinele „Stassen" se adună în suburbia Petrovsk.

Cușca lui Presto fusese spartă pentru lemne de foc, dar eu cunoșteam bine locul în care se aflase, fiindcă nu o dată șezusem cu Presto în cotețul acela. Pămîntul nu înghețase încă ; scormonirăm cu degetele și curînd ieșiră la iveală armele, trei de-ale noastre și una austriacă, ușoară, cu bandulieră. Pielea se mucegăise, dar era încă tare.

— Asta e tot ?

Alka adăugă că el mai are și un „Lefaucheux", foarte bun, dar puțin ruginit, din care cauză se întîmplă cîteodată să nu ia foc. Cartușe sînt puține, doar două, în schimb bat admirabil.

Eu îi dădui un ghiont ușor :

— Gata !

Și ieșirăm pe poartă.

În colțul străzii Serghievskaia, întorsei capul. Toate ferestrele erau întunecate, numai la unchiul Leonid pîlpîia lumina slabă a unei lămpițe. El cînta la claviatura mută, în tăcere, în semiobscuritate, într-o cameră înghețată, cu picioarele învelite într-un șal vechi. Cînta de bună seamă despre ploaia care trece, și vîntul ce scutură ultimele picături de pe crengi ; despre diminețile de iarnă, cînd femeile limpezesc rufele în copcile rîului și despre gheața subțire ce se sparge cu un clinchet sonor. Mai cînta despre palatul de gheață, în care băiatul Kai construia din cuburi înghețate cuvîntul „eternitate".

Începurăm să coborîm spre rîu. Era o noapte fără lună, întunecoasă. Zăpada proaspăt căzută se topise. Îmi amorțise mîna tot ținînd-o încleștată pe armă și regretam că n-o prinsesem cu cureaua de licean, așa cum făcuse Alka.

VIRCOLACUL

Da, acum nu mai eram la Pskov! În ajunul plecării la Moscova, cînd m-am lăudat că pot să procur bilete, Gleb îmi zise:

— Poftim, dacă ești aici o *persona grata*[1]!

În Pskov eram „persona“, chiar dacă nu atît de „grata“. Cu cît se îndepărta însă trenul de Pskov, cu atît se micșora și persoana mea. Într-un vagon arhiplin, cu aer înăbușitor, luminat slab cu un muc de lumînare, unde, ca să ajungi la toaletă, trebuia să calci cu inima strînsă printre capete omenești, nimănui nu-i păsa că, în urmă cu o săptămînă, fusesem ales aproape în unanimitate președintele comitetului de elevi ai liceului din Pskov. Fapt interesant: cam același lucru se petrecea și cu persoana atît de reprezentativă a fratelui meu mai mare. Adormind, își pierduse șapca, și după aceea, pe cînd noi o căutam, spuse de cîteva ori cu vocea stinsă: „Și ce bună era!“ Șapca fu găsită. La gară, în

[1] Persoană dorită (în lb. latină), persoană care se bucură de trecere.

timp ce ni se verificau actele, el declară nu știu de ce unui ostaș roșu, scund și posac, îmbrăcat într-o manta fără curea, cum că este președinte al „Sovstarmed“-ului, adică al consiliului starostilor facultății de medicină.

Am sosit noaptea și am tras la clinica doctorului Roznatovski, unde Gleb consulta bolnavii, cu toate că era doar student în anul cinci. Clinica era mică; aici totul era rece, din metal și sticlă: dulăpiorul de instrumente, fotoliul cu picioarele dinainte scurte și cele din spate mai lungi, masa care semăna cu un om așezat în patru labe. Gleb scoase de undeva un balon de oxigen și, îngîndurat, îl învîrti mai întîi în mînă, pe urmă îl umflă și îl puse la capul unei canapele tapisate cu mușama albă.

— Culcă-te!

Dar n-am putut să adorm. Capul îmi aluneca de pe perna elastică; mi-era și o foame cumplită — ei, să fi fost noi la Pskov, i-aș fi spus-o lui Gleb de la obraz.

Dimineața, fratele meu luă cartea de telefon și începu să caute pentru mine o școală corespunzătoare. Îi plăcu școala reală a lui Aleabiev, asta probabil fiindcă la seratele de la liceu el executa uneori cu succes la vioară *Privighetoarea* de Aleabiev. Bineînțeles aci era vorba de un alt Aleabiev. În afară de aceasta, școala era aproape de locuința în care frate-meu spera să se mute în curînd.

La Aleabiev mie însă nu mi-a plăcut. În primul rînd pentru că era o școală reală, iar pe realiști, pe care la Pskov noi îi numeam „roșcovanii“, eu ca modernist nu-i prea aveam la

stomac. În al doilea rînd, pentru că administratorul, un tip cu mustățile pleoștite, i se adresase lui Gleb cu un zîmbet vinovat:

— Noi, la drept vorbind, mai puțin învățăm, și mai mult ne hrănim.

Într-adevăr, în curînd fu adus pe săniuță cașa, și un individ începu s-o împartă, iar mie, ca proaspăt sosit, nu-mi dădură porția. În fond procedase just, de vreme ce nu fusesem încă trecut în catastife. Am stat puțin la o parte, cu un aer mîndru, și apoi am plecat. În apropiere mai erau cîteva școli. Am intrat la nimereală la școala unită muncitorească nr. 144 de pe strada Sadovaia-Tiumfalnaia — o școală foarte bună, judecînd după administratorul care-mi plăcu de la prima vedere. Era micuț, cu o bărbuță ca inul și cu ochi străvezii. Care mai de care, fetele îl strigau: „Kiril Andreici! Kiril Andreici!" Glumea cu ele, iar pe mine, la fel, mă ascultă prietenos: se vede că persoana mea îi trezise interesul.

Intrînd în această școală, mă evidențiai curînd, ceea ce și doream mult. Mă evidențiai în primul rînd ca orator apărînd cu cerbicie concepția autoadministrării, potrivit căreia școala trebuia condusă nemijlocit de către elevi, chit că într-o oarecare măsură și cu participarea personalului pedagogic. Era o concepție revoluționară, fiindcă în timp ce majoritatea elevilor erau pentru revoluție, unii dintre pedagogi erau pare-se contra. Dintre pedagogi concepția autoadministrării o susținea în esență numai Kiril Andreici. Public nu se manifesta, dar noi ne duceam adeseori la

el acasă și discutam ce bine va fi cînd ne vom administra singuri școala.

Cu greu puteai să-ți închipui om mai modest și totodată impunător. Obținuse sub formă de hrană rece o parte din alimentele alocate școlii noastre; asta pentru că unora dintre băieți le era mai la îndemînă să-și gătească acasă. Căpătase — cu mare greutate — untură de pește și o împărțea singur — cîte o lingură pe zi, iar celor mai debili, cîteodată și două. Se zvonea despre el că era un ilegalist de seamă, care activase sub numele conspirativ de „Pahom" și fugise din ocnă într-un sicriu, făcîndu-l pe mortul.

...Profesorul de desen Fonvizin se tot lega de o elevă și atunci noi, împreună cu Kiril Andreici, pregătirăm un mare discurs, pe care l-am ținut eu la adunarea colectivului. Discursul se bucură de succes, fiindcă adoptasem o atitudine obiectivă. La rîndul său, Kiril Andreici îmi făcu o scurtă dar convingătoare caracterizare, și în consecință am fost ales aproape în unanimitate președintele colectivului școlar. E drept că unii pomeniră și de un oarecare Vanka Pestikov, în sensul că el ar fi trebuit să fie ales, deoarece eu picasem din senin în școală, nu se știe de unde. Dar Vanka era bolnav.

În linii generale concepția autoadministrării își justifică cu prisosință așteptările. De pildă, înainte, la lecții nu venea aproape nimeni, mai ales la matematică, unde profesorul cerea să i se răspundă la întrebările ce le punea. Am venit cu propunerea ca în fiecare dimineață să stabilim cîți elevi vor merge și la ce lecții anume,

aproximativ în număr egal, pentru ca nici unul din profesori să nu se simtă jignit. Și băieții începură să vină la lecții, fiindcă înțeleseră că așa e bine. Înainte, fetele organizau serate dansante de trei ori pe săptămînă, iar acum, luînd această problemă în mîinile mele, le redusesem la două etc.

Într-un cuvînt, la școală treburile mergeau bine — în orice caz, mai bine decît acasă. Din clinică ne mutasem într-o mică locuință de pe strada Vtoraia Tverskaia-Iamskaia. Gleb susținea că o cîștigase la cărți. Venit din Pskov, Pașka se înscrisese și el la universitate. Începu o viață groaznică, în frig, murdărie și polemici zilnice cu istoricul literar Belcinski care locuia deasupra noastră și susținea că ne eschivăm să participăm la curățitul zăpezii, ceea ce nu era prea departe de adevăr. Pe urmă Pașka, considerat în familia noastră ca un viitor chimist celebru, căzu la examenul de chimie, la profesorul Kablukov, ceea ce-l impresionă profund pe Gleb.

— Uită-te la fratele tău, i se adresă el cu amărăciune. E de pe acum o personalitate, cel puțin în școala lui. Pe cînd tu?

Îmi făcea o deosebită plăcere convingerea lui Gleb că eu și la Moscova aș fi ajuns o personalitate. Într-o oarecare măsură, așa și era. Școala noastră intrase în a treisprezecea uniune, și Kiril Andreici îmi spuse o dată că acolo sînt privit ca unul dintre cei mai remarcabili președinți de colective școlare.

Vanka Pestikov se însănătoșise și venise la școală, dar nu la lecții, care în ultima vreme, nu se știe de ce, începuseră să se rezume iarăși la împărțirea casei, ci la o serată.

Mic de statură și cu un aer blazat, străbătu sala întunecoasă, unde, în dosul teancurilor de materiale didactice și de cărți, se sărutau perechile și declară sus și tare că eu și Kiril Andreici am dezorganizat școala. M-am dus la el să ne explicăm și ne-am împrietenit... Era un băiat roșcovan, hotărît, și nu știu cum, dar îți impunea să-l asculți.

— Tu nu ești prost, spuse el, dar nu cunoști omul.

— Care om?

— Omul, în general, ca ființă.

Pestikov considera că omenirea se împarte în oameni naivi și în vîrcolaci — teorie care-mi amintea de *Păianjenii și muștele,* broșura pe care o împărțisem la Pskov soldaților germani. Interesant era că în rîndul vîrcolacilor, și încă al celor mai periculoși, el îl trecea și pe Kiril Andreici. Aceasta era, bineînțeles, o prostie.

În ziua aceea mă dusesem la școală ca să asist puțin la lecția de trigonometrie. Pentru ceilalți băieți putea servi drept exemplu faptul că tocmai eu, președintele, i-am venit în ajutor profesorului de matematici, care avea perfectă dreptate să ceară elevilor să-i răspundă la lecții. Dar în clasă nu era picior de om, cu toate că și eu întîrziasem puțin. Erau adunați cu toții în sala de la etajul întîi, unde îl ascultau pe Vanka Pestikov. Luase cuvîntul, după cît se pare, în legătură cu mine, fiindcă intrînd îmi auzii numele rostit.

Era revoltător că se convocase adunarea colectivului cum ar fi în spatele președintelui, de aceea, înainte de toate, l-am întrerupt pe Vanka, protestînd cu vehemență. Dar ceilalți mă ascultară cu niște mutre pe care nu puteai citi nimic, după care își continuară ședința. În esență, problema consta în aceea că jumătate din rația de hrană rece alocată nouă se vindea la Suhareovka — așa cel puțin afirma miliția judiciară. În fiecare dimineață, rațiile soseau la dispoziția lui Kiril Andreevici, iar de aici plecau direct pe piață. Acesta nu activase sub numele conspirativ de „Pahom" și nici nu fugise din ocnă într-un sicriu, ci avusese slujbă la o pepinieră de nobile vlăstare de sub auspiciile împărătesei Maria.

— Dar ce, ale noastre, care va să zică, nu sînt nobile? zise cu amărăciune un membru al comitetului de imobil, care luase cuvîntul în calitate de acuzator public.

Toată tărășenia asta îi interesa la culme pe toți, și pe Vanka, așa cum declarase chiar el, și pe tînărul cel oacheș de la miliția judiciară, și pe martorii care duhneau a untură de pește și probabil chiar și pe Kiril Andreevici, care ședea în rîndul întîi, suspect de trandafiriu, barba și mustățile părînd acum că-i sînt lipite.

— Da, foarte interesant, rosti acesta din urmă ironic.

Ceru cuvîntul și începu cu povestea copilăriei sale, care cică ar fi decurs în condițiile unei lupte grele pentru existență. Apoi, omul își duse mîna la inimă și se întinse cît era de lung pe jos. Poate că era un atac de cord, poate că nu,

fiindcă întîi se uită împrejur, după care începu să cadă. Fetele s-au repezit spre el, dar Vanka, poruncitor, le opri, și Kiril, după ce stătu puțin culcat, se ridică. Bărbuța îi tremura, ochii i se întunecaseră. Ieși clătinîndu-se, iar oacheșul cu scurta de piele se ridică imediat și ieși după el.

Pe urmă, fără să-l fi rugat careva, Vanka propuse realegerea președintelui colectivului și obținu un vot mai mult ca mine. Eu cerui să se voteze a doua oară, și ne-am dus amîndoi afară. Dar și de data aceasta Vanka obținu mai mult decît mine, însă nu un singur vot, ci, nu pot înțelege cum, optsprezece în cap.

Cînd m-am întors acasă era întuneric și pustiu. Îmi era foame, însă pe urmă m-a lăsat foamea și, după ce am mai stat un timp la fereastră privind stradela Orujeinîi, cufundată în nămeți și scăldată în lumina lunii, m-am culcat, acoperindu-mă peste cap cu mantaua.

Ceva mai tîrziu, Pașka aduse cu el un băiat mărunțel, înfofolit, aproape un prichindel, încălțat cu pîslari, care-și scoase de pe nasul roșu ca o pătlăgică apărătoarea de frig confecționată de el din vată. Pașka îmi spuse că acesta este un genial constructor de mori, care de pe acum l-a depășit pe Tolstikov, iar în viitor probabil că o să-l ajungă și pe Bunghe. Habar n-aveam cine sînt Bunghe și Tolstikov, dar, ce-i drept, prichindelul acela mi-a trezit interesul.

— Zilele acestea, spuse Pașka, ne apucăm de construcția unei mori electrice fără aripi, care va spori de trei-patru ori ritmul de măcinare a secarei.

Toată iarna mîncasem chiftele din cartofi înghețați. Cu cîteva zile în urmă văzusem chiar eu cum la cantină erau cît pe-aci să omoare un soldat, care aruncase o coajă de pîine unui cîine. Îmi veni chef să-l întreb pe Pașka de unde-și va procura secara, ca s-o macine de trei ori mai repede decît înainte, dar mă răzgîndii și mă băgai din nou cu capul sub manta, lingîndu-mi buzele pe care mi le mușcam ca să nu plîng. Mă chinuia disprețul față de mine însumi. Vîrcolacul cu fața prelungă, trandafirie, cu bărbuța moale și cu mustățile năclăite de sînge mă privea țintă din întuneric, iar eu simțeam cum propria-mi neputință mă apasă pe inimă, fără nădejde de scăpare, ca o pernă moale.

DE CE N-AM AJUNS POET

Primele versuri scrise de mine au produs asupra lui Pașka o impresie profundă. El era în clasa a doua a liceului din Pskov, iar eu mă pregăteam pentru clasa întîi. Iată și versurile cu pricina :

În clasă e linişte. Catedra. Domnul profesor
Considerat de noi ca un satrap îngrozitor.

Pașka îmi declară că e fenomenal : „Nici n-ai intrat în liceu, n-ai fost la nici o lecție și totuși ai zugrăvit cu atîta forță atmosfera din liceu !“ În orice caz, după părerea sa, clasa a doua „B“ era zugrăvită extraordinar de fidel.

A doua poezie am compus-o noaptea, din senin, cît ai zice pește. Asta nu numai că m-a uluit, dar mi-a inspirat și un profund sentiment de respect față de mine însumi. Poezia era tot atît de scurtă :

Beznă. Pe-o stradă din Damasc întunecoasă
Se furișează încet o mască misterioasă.

Pașka a rămas rece. Cu acest prilej, mi-am dat seama că nu va fi niciodată un cunoscător în materie de poezie. În schimb mama a fost încîntată.

— Uite, parcă se și vede strada aceea întunecoasă, spuse ea, pe care se furișează masca neagră.

Mă sili să recit aceste versuri și în fața musafirilor. Musafirii mă lăudară, dar mărturisiră că ar dori să știe totuși cine era persoana misterioasă și pentru ce acțiunea se petrece la Damasc și nu în alt oraș — la Londra sau Paris, de pildă. Eu răspunsei, mîndru, că altfel nu-mi ieșea rima, ceea ce făcu impresie.

În toamnă am fost primit în clasa pregătitoare. Pentru asta nu era cazul să te mîndrești cine știe ce, dar eu mă mîndream. Îmi puneam șapca de licean cu o emblemă uriașă, ieșeam în balconul care dădea spre strada principală a Pskovului și rămîneam acolo mult, ore întregi, pentru ca toți trecătorii să se poată convinge că, în fine, am intrat la liceu. Din cînd în cînd declamam, nu prea tare, dar cu intonație:

> Beznă. Pe-o stradă din Damasc întunecoasă
> Se furișează încet o mască misterioasă.

Pînă la urmă, ceea ce era lucrul cel mai curios, am ajuns să văd înaintea ochilor Damascul, cu străduțele sale strîmte și întortocheate, șerpuind de-a lungul zidurilor masive, fără ferestre, și moscheea deasupra căreia parcă înghețase, inertă, luna.

Pe vremea aceea scriam versuri în fiecare zi, și zi de zi ele mi se păreau tot mai bune. Mama se abonase pentru mine la revista *În jurul lumii*, care nu prea mă interesa. În schimb, din pricina suplimentului revistei în care se publica opera lui Victor Hugo, mă lua cînd cu frig, cînd cu cald. Nu-mi puteam închipui că se poate scrie mai bine. Un singur necaz aveam: fascicolele subțiri ale acestor suplimente se întrerupeau în fiecare lună la jumătatea cuvîntului. Domnul Madeleine, una și aceeași persoană cu ocnașul Jean Valjean, după ce o vizitase pe Fantine care era bolnavă, pregătindu-se să plece, își tot căuta pălăria.[1]

„— Nu o doriți pe a mea ? se auzi vocea ironică a cuiva."

Dar a cui ? Aceasta puteai s-o afli de-abia peste o lună. Și toată luna mă perpeleam compunînd în gînd continuarea acestei scene dramatice.

Primul poet în carne și oase văzut de mine fusese actorul Barsukov, amantul dădacii. Povestea lui era tragică. Barsukov se amorezase de dădaca mea cînd ea avea în jur de patruzeci de ani, iar el — douăzeci și trei. Părăsind trupa cu care venise la Pskov, intrase funcționar la consistoriu, după care căzuse în patima beției. Era palid, cu fața plină de coșuri, mereu agitat, sfios și cu o mutră vrednică de milă, alături de dădaca bine clădită, oacheșă, cu ochi negri.

[1] Este vorba de romanul *Mizerabilii* de Victor Hugo.

Din versurile mele, care pe timpul acela se adunaseră destul de multe, el alese o poezie — *La moartea lui Kolea Bradis*. Era vorba acolo de tovarășul lui Gleb (cel mai mare dintre frații mei) care căzuse pe front la începutul primului război mondial. Versurile începeau așa:

O tu, măreț erou, fără de margini,
Al întristării mohorîte precum un cer de toamnă...

Barsukov spuse că aceste versuri sînt bune, și atunci m-am hotărît să le mai citesc și altcuiva, de data aceasta unui poet autentic a cărui sosire o așteptam cu nerăbdare.

Dmitri Țenzor era un lungan sfrijit, îmbrăcat într-o tunică militară, și semăna leit cu proprietarul magazinului de jucării „Evrica". Nu știu de ce, dar asta m-a mîhnit peste poate. L-am găsit la teatrul de vară, în culise. Nu mă recomandase nimeni și nimeni nu-l rugase să stea de vorbă cu mine. Luîndu-mi inima în dinți, mă apropiai de Țenzor și îi spusei timid, dar cam grosolan:

— Permiteți? Aș vrea să vă citesc niște versuri.

Cele ce urmează s-au întipărit adînc și pentru totdeauna în mintea mea: actorii care treceau în fugă, atmosfera îmbîcsită de praf și însuflețită a culiselor, sentimentul straniu că esențialul nu se desfășoară aici, ci pe scenă, și în sfîrșit, versurile, versurile pe care eu dîrdîind, cu sufletul la buze, le tot suflam în urechea uriașă a poetului.

Mă ascultă cu atenție și îmi spuse apoi că ar mai trebui să învăț și de-abia atunci am să ajung poet.

Beat de fericire, m-am despărțit de el și am pornit-o agale direct către scenă. Niște oameni nepoliticoși m-au oprit și m-au împins ușurel spre scara care cobora în grădină. Ei nu știau că eu voi deveni poet.

După această întîlnire, am ajuns la concluzia că nu mai am dreptul să ascund omenirii roadele chinurilor mele. Scriam cîte două-trei poezii zilnic și toate îmi păreau minunate, așa încît îmi venea greu, aproape cu neputință, să aleg pe cele mai bune pentru revista *Ogoniok*. Le-am ales totuși și le-am trimis cu ferma convingere că le voi vedea tipărite într-unul din numerele următoare.

Trecu o lună. Răsfoiam revista număr după număr și nu mă puteam dumiri de ce dracu redacția tipărea poezii mult mai proaste decît ale mele. Sub una se afla semnătura lui Bunin, sub alta, Sologub. *Ogoniok* nu numai că nu-mi tipărea poeziile, dar nici măcar la „poșta redacției" nu apăru răspunsul la scrisoarea neglijent indulgentă cu care însoțisem poezia.

Aceasta fu cea dintîi lovitură. A doua mi-o dădu fără să vrea Iuri Tîneanov.

Era pe atunci student în anul doi sau trei la Universitatea din Petrograd. Il cunoșteam din copilărie: era prieten cu fratele meu mai mare. I-am citit o poezie, pe urmă pe a doua și el tot dădea aprobativ din cap. Asta mă încurajă și începui să-i citesc pe a treia, mă încurcai și, spre marea mea mirare, Iuri continuă aproape cuvînt

cu cuvînt. Citi strofa a treia, iar apoi, pornindu-se pe un rîs cu hohote, molipsitor, și pe a patra. Mă pierdusem cu totul.

— Dar ce, ți-am mai citit vreodată aceste versuri ?

— Bineînțeles că nu. Dar, vezi tu... Cîți ani ai ?

— Treisprezece.

— La vîrsta ta toți scriu asemenea versuri.

Ca să mă consoleze, îmi citi cîteva poezii de Blok și un orizont nou se deschise în fața mea. Mă îndrăgostii de Blok. Cred că toți oamenii din generația mea au încercat acest sentiment înflăcărat față de Blok. Cel puțin asupra poeților tineri exercita o extraordinară, atotputernică înrîurire. Versurile lui se deosebeau într-atît de tot ce se făcuse pînă atunci în poezia rusă, și în același timp ți se părea că sînt scrise cu o nespusă ușurință, încît era cu neputință să nu te molipsești de acest farmec, această magie, care cuprinsese întreaga generație.

Și iată că într-o bună zi m-am întors de la anticariat cu o culegere de poeme futuriste *Streleț* în care — tot pentru prima dată — i-am citit pe Maiakovski și Burliuk. Am rămas uimit nu de versuri — care nu-mi plăcură de fel — ci de faptul că pentru acești poeți Blok parcă nici nu exista. Trăiau și scriau, după cum se vede, fără să se gîndească că alături de ei trăiește și scrie Alexandr Blok. Pentru mine a fost o adevărată revelație.

În iarna anului o mie nouă sute nouăsprezece, am plecat la Moscova, și am început o viață nouă, tot așa de neobișnuită ca însăși Moscova

acelui an. Cum am fost bibliotecar al circumscripției militare Moscova, iar mai apoi colaboratorul subsecției artistice a Sovietului din Moscova voi povesti altădată. Dar acum să ne întoarcem la oile noastre, adică de ce n-am devenit poet.

Toate convergeau spre aceasta. În primul rînd, la Moscova erau așa de mulți poeți, încît în curînd începu să-mi pară că tocmai această neastîmpărată tagmă formează baza populației noii noastre capitale. Ai fi zis că Moscova toată — Moscova flămîndă, troienită, Moscova cu burlanele sobițelor de fier ieșite prin geamuri, cu Ohotnîi Read [1] zugrăvit de futuriști, cu hărțile referitoare la situația de pe fronturi atîrnate în piețe, cu „Vitrinele Rosta“ [2] în care zilnic apăreau afișe noi — că tot acest oraș scrie versuri și se gîndește numai la poezie.

Nu mai țin minte unde am făcut cunoștință cu Jenea Klauzeviț. Un tînăr mic de stat și îndesat, o pocitanie cu picioarele scurte care făcea parte, după cît se părea, din cercul acela de tineri îmbuibați din Moscova, de care eu, provenit dintr-o modestă familie provincială, habar n-aveam și asupra căruia puteam doar să-mi

[1] *Ohotnîi Read*, fostă piață din Moscova; a luat ființă în 1793 și a dăinuit pînă în 1840. Numele de *ohotnîi* (vînătoresc) vine de la șirurile de prăvălii din această piață, unde se vindeau păsări cîntătoare, vînat etc.

[2] Pancarte de agitație politică, întocmite din septembrie 1919 pînă în martie 1922 de pictori și poeți sovietici, care lucrau la ROSTA (Agenția telegrafică din Rusia). Foarte actuale, laconice și accesibile maselor, au reprezentat o nouă metodă de agitație combativă și de satirizare în perioada războiului civil.

fac o idee, nimerind în locuințele ticsite cu lucruri scumpe, dar fără gust ce tronau sumbre în camerele neîncălzite, încăpățînîndu-se parcă să-și dovedească utilitatea. Jenea era, cum se zice, un cap luminat. Originea sa burgheză nu-l împiedica să lucreze la miliția judiciară a Moscovei unde era apreciat pentru ideile sale îndrăznețe și originale, privind de pildă o nouă metodă de prindere a dezertorilor, sau combaterea hoțiilor din gări — în acest domeniu Klauzeviț fiind considerat un specialist de neînlocuit.

Dar toate acestea le făcea printre altele: principalul erau versurile sale. Scria mult mai bine decît mine și așa se face că am căzut imediat sub influența lui, fără să-mi dau seama de la bun început că dracii, infanții, cerșetorii din evul mediu, scamatorii, vrăjitorii și celelalte accesorii ale poeziei sale erau împrumutate de la poetul Antokolski, pe care — printre alții — Jenea îl venera și cu care îmi făcu în curînd cunoștință și mie.

Seara aceea mi-a rămas adînc întipărită în minte. Diafanul Antokolski vorbea despre poezie cu atîta ardoare, încît ți se părea că încă puțin și se va desprinde de podea, va zbura prin fereastră și va începe să se rotească deasupra Moscovei, în timp ce pe perete, celălalt Antokolski, cu cilindru și pelerină, începuse parcă și el să zboare. Unul din ei citea versuri — mi se părea că cel zugrăvit în portret — eu îl ascultam, și simțămîntul inaccesibilității poeziei lui mă tortura și mă înflăcăra în același timp.

În curînd făcui cunoștință și cu alți tineri poeți. Printre ei era și o fată, tristă, cocoșată, cu niște ochi extraordinar de mari, despre care se vorbea că ar fi o fostă prințesă — o poetă autentică, după cîte pot să judec după amintirile acelor ani. Mai era și o altă fată care umbla — nu se știe de ce — atît vara, cît și iarna cu ciorapi albi și scria mai bine decît noi toți, cel puțin așa mi se părea atunci. Era și Teodor Levit, un tînăr neobișnuit de talentat, posedînd cunoștințe cu totul ieșite din comun. Într-un cuvînt, dintre poeții care frecventau „Inelul verde" — unul din nenumăratele cenacluri poetice din timpurile acelea — mă simțeam cel mai slab și mai neputincios.

La Pskov eram omul despre care se spunea: „Știți, acela care scrie versuri". La seratele organizate la liceu, ieșeam pe scenă și, refuzînd să răspund la „bis", recitam de exemplu:

Peste oraș răsare-un chip întunecat
Atît de trist și desperat!
Sînt obosit de acest trai ciudat
Pentru vecie, poate, capul mi-am plecat!

Aici la Moscova, nimănui nu-i păsa din ce motiv traiul mi se părea ciudat, și dacă am plecat capul pentru vecie, ori numai pentru cîtva timp. Eram unul din nenumărații poetaștri mărunți care frecventau Palatul artelor, audiau prelegerile poetului S. Bobrov, se minunau de felul cum acesta știa să întocmească o poezie în mod anatomic și, cu un respect sfielnic, se uitau la poeții imagiști care, în timpurile acelea,

constituiau cel mai de seamă curent literar din Moscova. Imagiștii purtau cilindru și-și vopseau buzele; erau băieți frumoși, mai ales Vadim Șerșenevici, în jurul căruia roiau tot timpul femei amorezate; era plin de sine și-și bătea joc de poeții mărunți. Printre ei era și Kusikov, despre care se spunea cu o stimă profundă: „El lucrează“, și cînd le întrebam pe adeptele imagismului în ce constă acest lucru și prin ce se deosebește de munca altor poeți, ele răspundeau cu vocea înecată de atîta venerație: „El scrie *Corevanghelieran*. Era lesne de ghicit că acest titlu se compunea din cuvîntul „Evanghelie“ intercalat în cuvîntul „Coran“. Cu toate că ambele cărți — fapt bine cunoscut — fuseseră cam de multișor scrise și se bucuraseră de succes, intenția lui Kusikov îmi inspira și mie stimă.

De pe atunci încă începusem să mă îndoiesc că, oricît de neobișnuite ar fi evenimentele ce se petrec în lume — ori în lume și mai ales în Țara Sovietelor se petreceau într-adevăr asemenea evenimente epocale — se pot scrie versuri care să nu aibă nici o legătură cu aceste evenimente. Dar alungam asemenea gînduri și, metodic, în fiecare zi, îmi impuneam să compun versuri: triolete, sonete, terține, tanke japoneze și chiar versuri albe, pe care nu le puteam suferi, dar cu care totuși mă ocupam considerîndu-le ca un lucru folositor. Eu le compuneam, în timp ce tăiam funtul de pîine în opt părți egale, la cantina studențească, sau hurducat pe butoiul sacagiului, care în unele zile mă aducea de la Vtoraia Tverskaia-Iamskaia pînă la piața

Zubovskaia, unde se afla cantina. Le compuneam — îmbrăcat încă în paltonul de copil — stînd sub burlanul godinului din subsecția artistică a Sovietului din Moscova. Le compuneam, în fine, în timp ce trăgeam la ricșă în gara Alexandrovski. Acestea se petreceau în primăvara anului o mie nouă sute douăzeci cînd fusesem concediat de la subsecția artistică pentru că în orele de serviciu îmi petreceam toată vremea într-o instituție vecină, făcînd ochi dulci unei dactilografe.

Și totuși simțeam vag că poezia mea trosnește din toate încheieturile.

O dată, monologul infantei pe care-l aveam „pe șantier“ nu-mi ieșea în versuri și, în disperare, încercai să-l fac în proză. Țin minte cum Jenea Klauzevit primi aceasta cu uimire și întristare și-mi spuse pe un ton amenințător și plin de amărăciune: „Tu ai să scrii proză...“ În ochii lui aceasta era egal cu o trădare.

Cu convingerea oarecum clătinată a genialității mele, în august o mie nouă sute douăzeci m-am mutat la Petrograd și de atunci a început o cu totul altă viață, în esență cea care mai dăinuiește și astăzi.

Mai tîrziu, voi povesti cum m-am întîlnit cu Gorki și m-am apucat serios de proză. Aceasta nu a însemnat însă numai proză, ci universitate, istoria literaturii, gînduri despre vocație, alt cerc de prieteni care mi-au rămas prieteni pentru mulți ani. Dar socotelile cu poezia erau departe de a fi încheiate. Țin minte cum, alegînd cele mai bune versuri după părerea mea, m-am dus cu ele la Șklovski, scriitor și ziarist cunoscut.

Cele mai bune, în accepția mea de atunci, însemnau cele mai complicate, adică poeziile pe care aproape nici eu nu le înțelegeam, lăsînd aceasta pe seama publicului meu. Unii dintre ei se prefăceau, totuși, că înțeleg cîte ceva. Dar vai, mi-am dat seama că Șklovski nu făcea parte din tagma lor. Ascultînd pînă la capăt versurile mele, el hotărî repede: „Nu au haz", parcă eu urmăream doar să-l fac să rîdă ?! Și după ce stătu pe gînduri, adăugă: „Elementar". Eram pur și simplu distrus. Cum vine asta ? Este „elementar", adică extrem de accesibil tuturor ? Nu mi se putea da o lovitură mai „în plin" !

Deosebit de pregnant mi s-a întipărit clipa aceasta în minte. Șklovski locuia într-o încăpere mare din Palatul artelor, cunoscută la Leningrad sub numele de vila Eliseev. Încăperea servise cîndva drept sală de gimnastică fostului proprietar al vilei, fugit acum peste graniță. În ea se găseau diferite „capre", inele care atîrnau, iar de podea era fixată o bicicletă. Dovedindu-mi că eu reprezint un fenomen elementar din toate punctele de vedere, Șklovski se așeză pe această bicicletă și începu să pedaleze, în timp ce își dezvolta în chip strălucit afirmațiile. Țin minte și acum cerculețele lăsate de fundul paharelor pe masa de marmură, căci am băut ceai. Soția lui Șklovski, observînd cît de amărît sînt din pricina sentinței lui necruțătoare, îmi puse ceva mai multă zaharină decît se cuvenea după normele anului o mie nouă sute douăzeci...

Și totuși, neputîndu-mă împăca cu ideea aceasta, m-am dus cu poeziile mele și la Osip Mandelștam. Unde, cînd s-a petrecut această

discuție ? A ținut oare mult timp ? Eram așa de frămîntat, încît mintea mea n-a mai reținut nimic în afară de ceea ce mi-a spus Mandelștam. Pare-se că era nevoie de ore, poate chiar de ani, ca să poți pătrunde în acel univers care se numea poezia lui, dar eu am parcurs această distanță în cîteva fracțiuni de secundă.

Urmărind zborul gîndurilor lui, am înțeles pentru prima dată în viața mea că poezia există nu izolată, de sine stătătoare, și că dacă ea nu tinde să exprime, să redea viața, nimeni n-are nevoie de artificialele culegeri de rînduri rimate. Mandelștam vorbea aspru, convingător, cu pasiune. Aci, ironia nu-și avea rostul. El dorea să mă facă să încetez de a mai scrie versuri. Și vorbele lui însemnau o apărare a poeziei de unul ca mine și de zecile și sutele de tineri și tinere care nu făceau decît să se joace cu cuvintele.

Mai apoi, după ce am trecut la proză, începui să transmit poeziile mele eroilor. Aproape toți studenții, scamatorii și călugării mei scriau poezii. Dar chiar versurile acelea erau proză curată. În esență, era vorba de niște povestiri fantastice rimate. Unele dintre ele le citeam prietenilor prozatori și aceștia regretau că nu m-am făcut poet.

BALADA

În iarna anului o mie nouă sute nouăsprezece, lucram la depozitul de cărți al circumscripției militare din Moscova, organizînd micile biblioteci pentru unitățile militare. Nimeni nu mă zorea. În subsolul curat și uscat al unei case vechi de pe bulevardul Novinski, se putea citi foarte bine culcat pe colecțiile zdrențuite ale *Gazetei Sankt-Petersburgului,* cu niște tomuri din *Antichitatea rusă* drept căpătîi. Îmi făcea plăcere cînd trebuia să mă duc uneori la Nadejda Konstantinovna Krupskaia. O fată zveltă, încălțată cu niște cipici, lăsa ori ba să intre în cabinet vizitatorii, după ce-i interoga. Eu mă duceam cu dări de seamă, și pe mine nu mă lăsa aproape niciodată. Krupskaia mă chemă însă, o dată, și mă rugă să-i povestesc despre bibliotecile noastre.

Era palidă și avea o mină obosită. Mi-a plăcut că nu m-a întrebat cîți ani am. În timp ce-i povesteam, îmi indică unele cărți noi și urmări cum eu, fîstîcit, le notam în caietel.

Aceasta era o muncă admirabilă, și bineînțeles că de n-ar fi fost pasiunea mea pentru poezie, n-aș fi schimbat-o pe munca de la subsecția Sovietului din Moscova, nesigură, zgomotoasă, murdară, cu sediul în perpetuă mutare. În fruntea acestei instituții se găsea cunoscutul poet simbolist Iurghis Baltrușaitis, căruia speram să reușesc a-i arăta versurile mele, nu toate bineînțeles, dar măcar balada. Ea începea așa:

Fugind, se apăra cu arma. Iar nasul coroiat,
Și fruntea-ngustă de spaimă se zbîrceau.
Privirea-i grea era posacă și piezișe.
Fugea, iar eu din urmă mă apropiam.
Picioru-i șchiopăta, scurtîndu-i pasul.
Cartușe nu mai sînt, și-n spate e dușmanul.

În strofa a doua, contele Cagliostro îmbrăcîndu-și anevoie caftanul, deoarece „îi tremurau umerii", pleca de la Paris la Moscova, probabil cu scopul de a zădărnici cercetările miliției judiciare din Moscova, întrucît în prima strofă se vorbea de un bandit. De ce neapărat Cagliostro nu prea era limpede, dar tocmai aceasta mi se părea original.

Încă nu știam cum se va desfășura întîlnirea dintre cei doi poeți — unul tînăr, plin de vitalitate, iar celălalt bătrîn, care va trebui să recunoască (citind balada mea) că al său cîntec este pe sfîrșite. Se prea poate că voi lăsa pur și simplu balada pe masa lui, sau într-o discuție de serviciu voi arunca la întîmplare un aforism poetic. El mă va întreba: „Și dumneavoastră scrieți versuri?" și lucrurile vor merge strună.

Nimerisem la serviciul de informații, condus de Kapitolina Filițianovna Tolmazianț, o femeie micuță, uscățivă, cu fire cărunte în părul negru ca pana corbului, care se mîndrea că în vinele ei curge sîngele a cel puțin douăsprezece nații. De pe nasul mare, viril, *pince-nez*-ul îi aluneca în fiece clipă. Pălăria era dată pe ceafă. Îmbrăcată într-o jachețică de pluș, încinsă cu o curea militară, purta niște botine înalte aproape pînă la genunchi, cu șireturi și cu vîrfuri ascuțite. Servieta o considera drept un lux, așa că își ținea nenumăratele hîrtiuțe în niște buzunărașe multicolore aplicate în interiorul jachetei. Armătura de fier de pe curea zăngănea amenințător cînd își făcea apariția în subsecție cu pasul ei repede și apăsat.

Ne mutam foarte des, cărînd după noi burlanele lungi ale godinelor. Burlanele acestea aveau diferite direcții purtînd legate de ele niște cutii goale de conserve în care pe la coturi picura un lichid negru. Colaboratorii erau cu paltoanele pe ei, iar eu într-o scurtă veche îmblănită, căreia într-un acces de cochetărie îi retezasem poalele. Cu toate acestea, nu semăna a veston și abia așteptam primăvara, în nădejdea că voi schimba scurta pe o pelerină cu cataramele în formă de gură de leu, cu care m-aș fi mîndrit teribil.

În fiecare dimineață, Kapitolina năvălea în subsecție ca o vijelie, și începea imediat să-mi ceară informațiile fără de care, după părerea ei, nu se putea dezvolta temeinic viața artistică a țării. Eu eram singurul ei colaborator prin care

transmitea celorlalte sectoare ordinele noastre, pline de amenințări și semne de exclamație. Era o adevărată pacoste. Nu trecuse nici o săptămînă și toți erau sătui pînă peste cap. Balada mea se oprise la strofa a treia. Pe Baltrușaitis îl întîlnisem pe scară și el, văzîndu-mă, îmi zîmbise. De ce oare?

Era un tip înalt, melancolic, cu un nas turtit și cu vinișoare roșii în obraji, cufundat probabil în niște gînduri care zburau undeva, departe.

Mie îmi plăcea „Teatrul de Cameră", iar Kapitolina mă dăscălea de dimineață pînă seara, căutînd să mă convingă de faptul că revoluția nu va avea de cîștigat nimic din tumbele saltimbancului în spectacolul *Prințesa Brambillé*. Dar se vede treaba că nici orientarea realistă din artă nu o aranja, fiindcă o dată veni la lucru cu planul de a revizui neîntîrziat activitatea „M.H.A.T."-ului.

— Dar pentru revizie sînt necesare informații, spuse ea, înmînîndu-mi mandatul și prinzîndu-și din zbor *pince-nez*-ul gata-gata să nimerească în oala cu cașa, pe care zilnic, la orele douăsprezece fix, o fierbea pe godinul subsecției.

Cum altă ieșire nu era m-am dus la „M.H.A.T."

Ajuns în vestibul cerui — modest, dar insistent — să fiu condus la Stanislavski sau, dacă e ocupat, la Nemirovici-Dancenko.

— Pe unul din ei, explicai eu rezervat, am nevoie să-l văd într-o chestiune urgentă.

Administratorul, înalt, cărunt, ironic, dar politicos, care semăna cu regele Suediei, mă rugă să aștept, iar pe urmă mă conduse undeva în

fundul teatrului. Puțin speriat mă țineam totuși tare. Nu știu de ce nu mă invită să mă dezbrac. Eram în scurta cu poalele tăiate și cu o șapcă studențească, veche și tare boțită.

Ușa se deschise și... „Scoate șapca!" răcni asurzitor un bărbat cu barbă șezînd la masa de scris și avînd o înfățișare care mi s-ar fi părut oricum plină de prestanță, chiar dacă nu aș fi recunoscut în el pe într-adevăr celebrul Nemirovici-Dancenko.

Apucasem să-mi smulg șapca cu puțin înainte de răcnetul lui, așa că el și nu eu trebuia să se simtă jenat. In orice caz revizia proiectată se apropiase de sfîrșit, chiar din clipa aceea. Nu numai că uitasem, deși o pregătisem încă la subsecție, prima frază (care mi se părea plină de tîlc), dar m-am simțit pe dată nu reprezentantul subsecției artistice, învestit cu înalte împuterniciri, ci cel care de fapt și eram: un băiețandru de șaptesprezece ani, îmbrăcat într-o scurtă cu poalele retezate.

— Bine, spuse vădit nemulțumit Nemirovici, după ce i-am expus scopul venirii mele, am să-i telefonez lui Iurghis Kazimirovici.

Am rătăcit vreo jumătate de oră pînă să pot ieși din teatru. Ura împotriva conducătoarei mele cu nasul mare, viril și cu credința propriei sale infailibilități mă strangula.

Subsecția noastră primise deodată o cantitate mare de carne de cal și a treia strofă a baladei mele am compus-o pe neașteptate, împachetînd într-un ziar o bucată de căpățînă de cal cu nările

păroase. Strofa era „tare", și întorsătura subiectului originală:

Și iată că pe poarta zăvorîtă
Se-avîntă sprinten un cupeu străvechi;
Un vizitiu pe capra ponosită,
Voios, cu gura pînă la urechi
Răcnește: „Di-i-i!" și mînă sus, spre ceruri...
La o fereastră e-un bătrîn cu părul nins...
„Veniți cu mine! Vreți? La trap întins!"

Dar de-abia mă apucasem de a patra, cînd Kapitolinei mele i se năzări o nouă idee. De data aceasta se hotărîse să închidă imediat toate teatrele de stradă și Teatrul de miniatură din Moscova. Nu se putea contesta că femeia asta lucra în stil mare!

Teatre erau multe și în decurs de două săptămîni am pribegit alene de la unul la altul, pentru a culege informații. La „Liliacul", dintr-o imprudență, am apucat să le explic cu ce scop le culeg, iar a doua zi, douăzeci și două colective de teatru — nu prea mari, dar gata oricînd să-și apere existența — se prezentară la subsecția artistică pentru a cere socoteală. Acesta a fost primul și unicul prilej din viața mea cînd am văzut la un loc atît de mulți cupletiști. Unul din ei se înfigea în mine scrîșnind din dinți, de s-ar fi putut crede că vrea să mă înghită în adevăratul sens al cuvîntului.

Mie îmi plăceau teatrele de miniatură, dar susținînd linia principială a sectorului confirmasem că, da, din păcate, va trebui să le închidem.

Le-am explicat că pe plan istoric aceasta este inevitabil și că reprezentanții genurilor minore nu se puteau plînge de lipsă de noroc, fiindcă pe vremea marii revoluții franceze, de exemplu, problema ar fi fost rezolvată mai radical. Drept răspuns, răsună un urlet pe mai multe voci și probabil că aș fi fost într-adevăr devorat, dacă nu intra în cameră Baltrușaitis, într-o haină largă, domol și cufundat în preocupările sale, care de bună seamă n-aveau nici în clin, nici în mînecă cu ceea ce voiam să facem Kapitolina și cu mine cu toate teatrele de estradă și miniatură din Moscova. Actorii se năpustiră la început și asupra lui, dar el, spre surprinderea mea, spuse că probabil sectorul de informații a dat dovadă de o inițiativă pe care el n-are de gînd s-o susțină cîtuși de puțin. „Ei, așa da!" strigară actorii și se împrăștiară într-o clipă, iar pe mine Baltrușaitis mă conduse în cabinetul său și mă rugă să-i povestesc despre ce este vorba.

Aceasta era clipa pe care o așteptasem cu atîta nerăbdare. Vorbeam cu dînsul, cu mîna în buzunarul lateral unde se afla balada mea, bătută la mașină și iscălită cu pseudonimul misterios „Van-Vezen".

Ultima strofă fusese aproape terminată în timpul nopții :

> Sub cerul Prusiei, prin ceață,
> Zboară ca vîntul dimineață.
> Ca niște păsări caii ciripesc,
> Tîlharul doarme-un somn copilăresc,
> Tra-ta-ta-ta! Se scaldă în lumini diamantine
> Parisul primitor: „Poftiți! Sînteți la mine".

Între poezie și sectorul de informații se căsca o prăpastie, însă sării peste ea cu curajul disperării. Îmi bătui joc de nicevoki [1], îl apărai pe Blok împotriva imagiștilor. Căutam să-i dovedesc — incoerent, dar cu patimă — că akmeiștii [2] cu toată „materialitatea" lor sînt confuzi și abstracți. Deodată mi-am dat seama că Baltrușaitis nu mă asculta. Fuma indiferent, observîndu-mă prin norul țigării sale. Cu măiestrie, scotea fumul în inelușe albastre care se învălătuceau unele după altele și era suficient să privești aceste inele ca să poți trage concluzia că nu este departe ziua cînd el va deveni ministrul Afacerilor externe din Lituania burgheză.

Plecînd fără a-i lăsa balada, am simțit o răceală nu față de poezie, ci față de subsecția artistică. Atitudine binevenită de altfel, fiindcă în instituția vecină lucra o dactilografă nurlie, care trata versurile mele cu mai multă atenție decît Baltrușaitis. Se prea poate că aceasta să fi avut o influență și asupra muncii mele în sector, de aceea cînd începurăm să ne mutăm pentru a zecea oară, Kapitolina îmi spuse ironic că eu, pare-se, sînt născut pentru dragoste și poezie. Or dînsa, cu părere de rău, nu vede posibilitatea de a folosi în scopul informațiilor nici una, nici alta.

De altfel, ne-am despărțit prieteni.

---

[1] Nicevoki de la *nicevo* — nimic (în lb. rusă) — curent literar reacționar, un fel de nihilism literar.

[2] Akmeism — grupare literară reacționară, decadentă; a luat naștere în a doua decadă a secolului al XX-lea.

TRĂDAREA

La cantina studențească de pe Devicie Pole strîngeam farfuriile murdare și le duceam la bucătărie, unde femeile legate cu șervete în chip de șorțuri le cufundau în hîrdaie și apoi le aruncau cu dexteritate de-a lungul unei mese rotunde și lungi. Nu știu de ce, la ele farfuriile nu se spărgeau, pe cînd la mine se făceau cioburi. Una dintre ospătărițe, Dașa, era o fetișcană înaltă, veselă, cu niște ochi cenușii, puțin bulbucați, care îți spuneau imediat încotro îi zboară gîndurile neastîmpărate. Cîteodată trecea pe la dînsa iubitul ei, un soldat oacheș și mustăcios, cu niște semne negre ca alicele pe fălci. El ședea în bucătărie zîmbind și ea începea să chicotească nervos. Apoi, cu privirea beată, Dașa făcea totul repede și îndemînatic.

Intîlnind-o de o sută de ori pe zi între sufragerie și bucătărie, eu mă fîstîceam și farfuriile îmi zburau pe jos. Administratorul, medicul Guber, considerîndu-mă incorigibil, mă mută atunci la bucătărie și îmi încredință o muncă mai puțin periculoasă. Eram obligat să tai pîinea

în opt și s-o împart celor ce mîncau, proptind de masă tava pe care era așezată pîinea în șiruri lungi și drepte.

Guber era mulțumit; pîinea nu-mi mai cădea din mîini, chiar și atunci cînd Dașei îi venea soldatul, pe care eu nu-l puteam înghiți.

Pașka făcuse rost de două bilete la *Richard al III-lea* [1], în care juca Iujin Sumbatov. Acesta nu era numai un actor vestit, dar și dramaturg: scrisese o piesă interesantă *Moda veche*. Acum însă, după cît se vede, era bătrîn și bolnav. Deseori se întorcea cu spatele la public, strîngînd și desfăcînd convulsiv degetele, ca să arate că oricum Clarence nu va scăpa de el. Cînd pătucul cu copii înjungheați în Tower plutea în aer, el începu să fornăie supărat — poate pentru că frînghia se încurcase și pătucul n-a voit mult timp să cedeze locul vedeniei următoare. Însă mai era o actriță, bătrînă și ea, care juca foarte bine. Eu mă supărai pe Pașka, fiindcă numai la actul cinci mă informă sarcastic:

— Dobitocule, păi asta-i Ermolova!

Pe urmă își aminti că Galia sosise de dimineață din Pskov, pe cînd eu eram încă la cantină. L-am părăsit deci pe *Richard al III-lea* și am rupt-o la fugă spre casă.

De la Galia primisem numai o singură scrisoare, după ce ai noștri îl zdrobiseră pe Bulak-Bulahovici și ocupaseră din nou Pskovul. Nu ne văzuserăm mai bine de un an.

Cînd m-am întors de la teatru, ea dormea. Un colțișor din rochia atît de bine cunoscută

[1] Dramă de William Shakespeare.

mie se vedea ieșit din geamantanul care stătea pe scaun în antreu — eu îi cunoșteam toate rochiile. Scoțîndu-mi ghetele, am intrat fără zgomot și m-am oprit în prag. În această cameră friguroasă și insalubră, cu două trepte mai joasă decît celelalte, soarele bătea o jumătate de oră pe zi. Tulburat, rămăsei locului această jumătate de oră, uitîndu-mă la Galia. Mi s-a părut că mai crescuse și că slăbise. Părul îi cădea de pe umeri pe pieptul care se vedea sub cunoscutul halat întredeschis. Respira calm, fericită.

La început mi s-a părut curios că de-aci înainte vom fi aproape nedespărțiți. Și la Pskov ne vedeam în fiecare zi, dar acolo era cu totul altceva: plimbări pe bicicletă în afara orașului, fiindcă Galia se jena că pe bicicletă vîntul îi flutura rochia; întîlniri în cimitirul nemțesc, în Grădina Catedralei, cînd o așteptam stînd ca pe ghimpi și închipuindu-mi de fiece dată că în ziua aceea se va întîmpla între noi ceea ce de mult trebuia să se întîmple. Dar nu se întîmpla nimic, fiindcă Galia era de părere că atunci musai trebuie să avem și copii.

...Totul se aranjase de minune: o convinsesem să rămînă la noi. Reușise să-și ia și serviciu — rația era mică, în schimb oamenii, interesanți, și aceasta din punctul ei de vedere era mai important decît orice. Mie mi se părea că oamenii aceia interesanți îi aruncau în spinare toată munca, însă Galia protesta energic și atunci cădeam și eu de acord cu ea. Seara plecam amîndoi departe, pînă la sate — pe atunci în jurul Moscovei existau sate. Îi citeam Galiei versurile mele și ea se străduia cu conștiinciozitate să le înțeleagă, deși îi era aproape imposibil. Ce însemna de exemplu:

...Vor zbura în ochi veacurile.
Și pe șine
Se va revărsa viața tînărului prozator?

De ce „prozator", de vreme ce eu nu scrisesem încă nimic în proză? Discutam în contradictoriu, eu încercînd să-i demonstrez că chiar dacă autorul nu poate să-și explice opera, asta nu înseamnă încă nimic, fiindcă este posibil ca alții să-i găsească un sens adînc, despre care el însuși habar să n-aibă. Ca dovadă, am dus-o pe Galia la „Teatrul de Cameră" să vedem *Prințesa Brambillé,* un spectacol admirabil, la care aproape tot ce se petrecea pe scenă era de neînțeles. Ea asculta, dulce, emoționată, gravă și tăcea. În schimb, la Muzeul de pictură occidentală nouă, Galia, șovăind, s-a arătat totuși de acord cu mine cînd i-am explicat confuz și înflăcărat că Rubens și Tizian luați la un loc nu fac nici doi bani pe lîngă orice pînză de a lui Van Gogh.

În primăvară, am terminat amîndoi școala și ne-am înscris la universitate, la facultatea de filozofie, deoarece consideram că fără filozofie este aproape imposibil să trăiești în mod conștient, iar ca să trăim inconștient nici nu concepeam. La lecții mă cam plictiseam, însă nu știu de ce le țineam minte, în timp ce Galia care lua tot timpul notițe și făcea chiar conspecte, curios, dar nu reținea boabă. Cantina studențească era departe de Vtoraia Tverskaia-Iamskaia, unde lo-

cuiam noi, și Galia mă conducea pînă în ulița Orujeinîi. Pe această uliță, la ora opt dimineața trecea sacagiul, cu care mă împrietenisem și care mă ducea pînă la Devicie Pole.

Apa plescăia ușor în spatele meu. Păros, cu un nas borcănat și clipind mereu din ochi, țăranul îmbrăcat într-o scurteică îmblănită răcnea sălbatic la gloaba sa ; la cantine — el căra apă pentru cantine — eram întîmpinați cu voioșie : „A, ne-ați adus apă !" Eu dădeam fetelor căldările pline care se revărsau — și pentru mine totul era numai Galia. Pîinea scotea aburi ispititori, cînd eu, muind cuțitul lat și lucios într-o căldare, o tăiam întîi în cruce, iar pe urmă în opt... Studenții tăbărau la mese ; în sufragerie era cald, vesel și gălăgie — și toate acestea așijderea se întruchipau pentru mine în Galia, în ciuda faptului că trecuseră două, trei sau chiar patru ceasuri de cînd ne despărțisem pe ulița Orujeinîi. Ba mai mult, nici nu mă mai gîndeam la Dașa, și-mi era egal dacă soldatul ei, venind de pe stradă, își încălzea deasupra ciorbei aburinde mîinile tuciurii.

Rău era numai un singur lucru : că pe zi ce trecea îmi surîdea tot mai puțin ideea că dragostea fără copii ar fi imorală. Teoretic eram în dezacord cu ea, iar practic se manifesta prin aceea că începuse iarăși să-mi cadă totul din mîini, cînd trebăluiam la cantina studențească.

Începurăm să ne certăm chiar de a doua zi după ce stabilisem că vom fi prieteni. Nu știu de ce, dar îmi venea tot timpul s-o jignesc pe Galia și chiar mă abțineam să n-o jignesc prea tare. Comic era că ea își lua notițe la lecții, făcea

conspecte, ca mai apoi să pice la examenul de psihologie, cu toate că acesta era un examen ușor, pe care eu îl luasem fără să citesc aproape de loc. Da, în *Prințesa Brambillé* sînt multe de neînțeles, dar tocmai aceasta o ridică infinit mai sus, decît, de pildă, *Unchiul Vanea* de Cehov. Șervețelele brodate, milieurile, cuverturile pe care Galia le adusese din Pskov arătau teribil de provinciale la Moscova.

Dar cu cît mă supăram mai mult pe Galia, cu atît mai puțin izbuteam să nu mă gîndesc la ea. Poate că ar fi trebuit să-i demonstrez logic că iubirea fără copii nu este cu nimic imorală, mai ales că însuși Lev Tolstoi cînd începuse să susție contrariul avea pare-mi-se optzeci și doi de ani ? Poate că n-ar fi trebuit să acord acestei probleme o importanță atît de mare, care să mă dezarmeze ?

...În ziua aceea Guber nu venise la serviciu — spre fericirea mea, căci altfel m-ar fi dat afară, cu toate că acum dăduse dispoziție să car la bucătărie numai vesela metalică, pentru că nu se spărgea. Soldatul cel oacheș ședea în bucătărie, Dașa zburătăcea prin cantină. Ea nu mă băga în seamă, dar eu nu-mi puteam lua ochii de la fața ei cu buze cărnoase și întotdeauna umede, de la pulpele zdravene ce se conturau prin rochia strîmtă.

Cînd m-am întors acasă, Galia ședea în bucătărie și, nu știu de ce, ținea în mînă niște pantofi noi. Cuprins de o poftă nebună de răzbunare, îi povestii ce se întîmplase între mine și Dașa. În realitate nu se întîmplase nimic și nici nu s-ar fi putut întîmpla, de vreme ce, zăpăcită de sol-

datul cu semne negre pe față, Dașa abia mă vedea sau mă vedea așa, ca de la o imensă depărtare. Eu i-am povestit însă cum deodată am îmbrățișat-o și ea a rîs. Da, a rîs, oricît de ciudat ar părea! Pe geamul înghețat de la bucătărie mi-a pus nota „patru". Mi-a venit poftă atunci să-i dovedesc că eu pot obține și „cinci" și — aici eu coborîi glasul — ea mi-a arătat din ochi magazia. În magazie mirosea a mesteacăn și încă a ceva: a coajă de vreascuri aruncate pe podeaua de pămînt. Am ferecat ușa cu zăvorul și pe urmă... Ce mai încoace încolo, e clar ce-a urmat!

Nu știu de ce îmi tremura tare un picior și voiam ca Galia să priceapă cît mai degrabă că totul nu fusese decît minciună, dar ea n-a înțeles. Cu pantofii în mînă — mai tîrziu am aflat că la ea, la serviciu, se organizase o loterie pentru ca să poată cîștiga pantofii — trecu încet în camera rece și se închise cu cheia, fără să scoată un cuvînt.

N-a ieșit nici la cină. I-am bătut în ușă. N-a deschis. Versurile pe care, cu o încăpățînare de maniac, le scriam în fiecare zi nu-mi mai ieșeau, cu toate că într-o strofă parcă izbutisem ceva. Începui să citesc, însă am azvîrlit cartea de la prima pagină.

Era miezul nopții cînd am băgat pe sub ușa Galiei o scrisoare, în care nu era nici a suta parte din ceea ce simțeam eu — nelămurit, dar puternic. O chemai:

— Galia!

Ea nu răspunse. Atunci m-am întors și m-am culcat.

La Pskov după vacanță, întîlnindu-mă cu Tolka Rosenthal, ne întrebam veseli unul pe celălalt: „Ei, ce mai este cu «lumina de la Răsărit»?" Noi glumeam — ne puteam permite încă să glumim despre acest lucru. Ce se întîmplase acum cu mine? Pentru ce lucrul acesta devenise inevitabil, de neînlăturat? De ce mi se părea că atunci cînd aceasta se va întîmpla, totul trebuie să devină altfel — și eu, și aceea care îmi va îngădui neobișnuita, strania apropiere?

Cu deznădejde și căință începui să mă gîndesc la Galia. Îmi amintii cum ea se jena să mănînce la noi la masă cînd nu avea serviciu, cum la Teatrul de Cameră nu-și desprindea de pe scenă privirea atentă și cum se prefăcea că înțelege versurile mele, cum asculta atent aiurelile mele despre Van Gogh... Pură, credincioasă, se minuna de tot ce vedea la Moscova, iar eu îndrăzneam să mă supăr pe ea chiar și pentru asta — cînd totul însemna că mă iubește! Cu seriozitatea ei amuzantă, cu milieurile și cuverturile ei, cu examenul la care căzuse din nou, era de o mie de ori mai bună și mai presus de mine. Ce importanță avea că am mințit sau nu? Dacă am putut să mint, însemna că puteam tot așa de bine să trec și la fapte. Iată de ce aveam să rămîn acum pentru totdeauna cu această Dașa, cu picioarele ei ce se conturau prin rochia strîmtă, cu pieptul ei și cu ochii ei beți, sau cu altă Dașa care îmi va pune un „patru plus" pe geamul înghețat de la bucătărie.

Sării și mă apropiai din nou de ușa Galiei; umbla, călcînd ușor, fără zgomot. Am chemat-o;

pașii se îndepărtară și se stinseră. Parcă o vedeam cum ascultă, cu fața ridicată, blajină și bronzată, ca și în ziua aceea cînd Iemoție mă închisese timp de douăsprezece ore și ea mă căuta la ferestrele luminate de amurg ale liceului.

Dar, vai, nu mai era așa! M-am convins cu amărăciune de aceasta, cînd, pe la ora șase dimineața, neprimind nici un răspuns de la ea, m-am urcat prin curte pe acoperișul unei dependințe și am văzut-o prin geamul murdar: umbla desculță, ușurel și repede, cu cosițele pe piept, palidă de tot, într-o rochie fără cordon. Scrisoarea mea se afla lîngă pragul ușii: nici n-o ridicase.

Colțișorul rochiei bine cunoscute nu se mai vedea din geamantanul care stătuse în antreu atunci cînd eu m-am întors de la cantină cu musacaua de cartofi curățați, ceea ce era un adevărat lux. Galia îmi mulțumi, dar refuză să mănînce. Trenul pleca la șase și patruzeci. Se grăbea. De permis nu mai era acum nevoie pentru Pskov, iar biletul — păi, și la Moscova tot fără bilet venise!

— Nu trebuie să mă conduci, îmi spuse fără să-și ridice ochii și plecă — scumpă vedenie severă, dispărută pentru totdeauna...

GRIPA SPANIOLĂ

Cum Pașka și cu mine eram lihniți de foame, Gleb ne trimise să vindem la Suhareovka costumul pe care îl luase pe bon de la magazinul universității.

Vecinii noștri, Orlovii, niște persoane profund antipatice, examinară cu ochi critic costumul hotărînd că „face“, mai cu seamă că haina era de dimensiuni normale. Pantalonii erau, ce-i drept, cam scurtuți, adică veneau ceva mai jos de genunchi, dar s-or mai găsi și oameni cu asemenea conformație.

Croitor vestit la Moscova pe vremuri, Orlov suferea de o boală ciudată: o dată îl vedeai lungindu-se pe jos. Atunci soția și fiul său, care după ce că era sfrijit se mai și strîngea în talie cu o curea și purta sub tunică piepți de vată, începeau să-l tîrască de subsuori, tot împingîndu-l și blestemînd de mama focului. De data asta, înainte să cadă, el ne sfătui să luăm cu noi săniuța, ca să aducem alimentele pe care le vom primi în schimbul costumului.

Nu vîndusem niciodată nimic și nici prin gînd nu-mi trecuse vreodată ce complicat lucru e să vinzi. Talciocul Suhareovka se întindea, uriaș și negru, deși toată Moscova era troienită de o zăpadă albă, imaculată. Oamenii aceia care se îmbulzeau, vorbind tare, scoțînd aburi pe gură, bătînd din palme și jucînd tontoroiul pe loc ca să se încălzească mă amețiseră. Tăceam și-mi tîram pașii abătut în urma lui Pașka. Dar — lucru curios — și Pașka, de obicei atît de înfipt, se intimidase și îngîna cu o voce stinsă: „Cine dorește...", deși acolo trebuia nu să vorbești, ci să răcnești, mai ales că săniuța noastră părea aproape goală. În sfîrșit, un băietan cîrlionțat, îmbrăcat într-o scurtă îmblănită, propuse un preț — patru milioane. Pașka refuză; el cerea douăsprezece și o pornirăm din nou, încet, de-a lungul șirurilor nesfîrșite, unde jos, pe pămînt, erau așezate casete de fildeș, evantaie, cărți, statuete, farfurioare din ipsos, iar deasupra lor, înfofolite în pelerine de blană, cucoane schelețice cu aspect de intelectuale. Altele cu aspect de „neintelectuale" vindeau gogoși negre, fierbinți, prăjite în untură, care răspîndeau o aromă ispititoare și amețitoare de rînced și de fum.

Pașka tot mai bolborosea: „Cine dorește"... deși era limpede că „afacerea" noastră eșuase. Cînd flăcăul cel cîrlionțat apăru iar, ne repezirăm spre el ca să-i dăm marfa, chiar și cu patru milioane. Însă el parcă se topise în mulțime și restul scurtei zile de iarnă îl petrecurăm căutîndu-l și suduindu-ne unul pe altul.

Apoi Pașka dispăru pe undeva. Am pornit-o singur, la pas, spre casă, și tocmai cînd pierdusem orice nădejde, am fost angajat, cu săniuța mea, pînă la gara Riga de niște speculanți care au rîs și au înfulecat tot drumul. Mă plătiră cu pîine, iar eu mă hotărîi să mai mă învîrtesc prin jurul gării, doar-doar va mai avea cineva nevoie de mine. Într-adevăr nu trecu nici o oră că mă angajă un militar. Era Boris Klimanov, comandantul uneia din armatele de pe Frontul de Sud și fostul coleg de liceu al lui Gleb, după cum am constatat abia cînd am ajuns acasă. Se schimbase atît de mult de cînd Alka și cu mine îl vizitasem la Comitetul militar revoluționar, aducîndu-i planul apărării Pskovului, încît cît pe-aci să nu-l mai recunosc. Avea douăzeci și șapte de ani, dar arăta mai tînăr — cu obrajii lui rumeni, cu mustăcioara subțirică și cu niște mîini fine de fată. I-am propus să rămînă peste noapte la noi, că loc aveam destul și nici prea frig nu era. Gleb se va bucura mult să-l revadă. Klimanov spuse visător „poate".

Cum înghețasem toată ziua, am ațipit, dar pe urmă mă apucai să ascult cu ochii închiși. Vocile încete ale lui Klimanov și Gleb începură parcă să se strecoare în toropeala mea, în vălmășagul gălăgios de la Suhareovka, ce se topea încet în amurg, ca un om de zăpadă murdar. Mi-am adus aminte de balul studențesc care avusese loc în timpul războiului afară din oraș, la Cazinoul din Korîtovo, și la care se strecuraseră și cîțiva elevi de liceu din clasele inferioare. La un moment dat, la galerie se stinsese lumina electrică și noi începurăm să țipăm, iar în întuneric se auziră fluierături. Cu mănușile sale albe și cu cocarda de organizator pe frumoasa-i

tunică de student la institutul tehnologic, Klimanov se apropie și întrebă poruncitor: „Ce înseamnă aceasta ?"

Ne-am speriat, după care ne-am mirat noi înșine de ce ne speriasem, cînd de fapt nu ne spusese nimic.

Avea și acum ceva impunător în atitudinea sa, în contrast cu figura lui suavă de adolescent. Aceasta o simțea chiar și Gleb, care vorbea desigur cu el pe un ton firesc, dar, nu știu cum, străduindu-se să fie cît mai degajat și fără să uite, se vede, că în fața lui se află totuși un comandant de armată. Ei își amintiră de Vsevolod Raievski, mijlocașul echipei de fotbal pe care îl cunoșteam și eu — un flăcău spătos, blajin, care vorbea cu zgîrcenie... Klimanov spuse calm că Raievski a „clacat".

— Cum adică ? întrebă Gleb zîmbind.

Raievski fusese spion. Ai noștri îl prinseseră undeva prin Kuban, și Klimanov dăduse ordin să fie împușcat.

— Nu era nimic de făcut, explică el. Adică s-ar fi putut, desigur, dacă eu aș fi vrut să-mi amintesc de faptul că stătusem cinci ani cot la cot în aceeași bancă. Însă n-am vrut.

Apoi începură să vorbească despre altceva. Pe Frontul de Sud treburile mergeau prost, și Klimanov venise pentru ședința Consiliului militar revoluționar, care trebuia să aibă loc în noaptea aceea.

Înainte de plecare, îi fixă lui Gleb o întîlnire:

— La ora șapte, sub nasul tovarășului Gogol ! spuse el în șagă.

Era ceva dîrz, inflexibil, în eleganța lui, în felul său de a vorbi, de a găsi imediat cuvîntul cel mai potrivit. Klimanov semăna cu arcul albastru de oțel al unui ceasornic care nu se destinde mai înainte decît îi permite timpul.

Rămase la noi două zile, după care se mută în Palatul Sovietelor. Gleb organiză o petrecere. Studentele de la medicină preparară niște clătite din cartofi înghețați, și Klimanov veni cu o fată foarte drăguță cu talia un pic mai lungă, așa cum o au de obicei adolescentele.

— Cerubina de Gabriak, rosti el bine dispus, sau mai exact Nina Gabrielian. Îmi permiteți să v-o prezint ! Și ea scrie, și zău că nu scrie rău !

Mai apoi am aflat că nu exista nici o Cerubina de Gabriak, și că sub acest pseudonim se ascundeau în glumă mai mulți poeți ruși cunoscuți. Versurile nu erau prea faimoase, în schimb îmi spuneam în sinea mea că nu se putea închipui om căruia să i se fi potrivit mai bine numele acesta bizar decît fetei cu care venise Klimanov.

Vorbea încet, adeseori înroșindu-se la față, și cînd Klimanov îi arunca o privire, cobora de îndată ochii în jos, supusă. Cei doi parcă erau și nu erau acolo, în larma petrecerii și a dansurilor pe care le dirija Gleb rîzînd zgomotos. El făcuse un tur de mazurcă cu o studentă grasă de la medicină, pe care o învîrtise apoi mult timp în jurul său, sărind într-un genunchi. Klimanov glumea și rîdea și el, la fel ca toți ceilalți invitați. Cînd Cerubina de Gabriak spuse ceva greșit, el o îngînă în bătaie de joc și ea se porni să rîdă, tot încetișor. Pe urmă dansară,

el drept ca lumînarea, ea lăsată pe spate în brațele lui vînjoase și superbe. Ridica spre el chipu-i suav, prelung și lăsa ochii în jos, de parcă fiind prizonieră în mîinile lui se simțea fericită că poate să i se supună. Piciorușele-i zvelte băteau repede podeaua, se lipeau unul de altul, ori parcă zburau printre volănașele rochiei ce flutura în aer.

La plecare, în timp ce Klimanov își îmbrăca mantaua, observarăm că era ciuruită de gloanțe. Gleb i-o luă atunci cu forța spunînd că o va da vecinului nostru Orlov.

— Las' că o stopează el tot atît de bine ca ăla, cum îi zicea... Ții minte, la Leskov? Stoperul acela genial? A, da! *Monsieur* Leputan!

Klimanov obiectă cum că mantaua lui nu ar merita atenția unui geniu, dar apoi amintindu-și că acasă mai are încă una plecă în paltonul cel vechi cu guler roș de blană de oaie al lui Gleb.

A doua zi dimineața am dus mantaua la Orlov, dar acesta se îmbolnăvise de gripă spaniolă — o gripă extrem de primejdioasă care bîntuia pe atunci la Moscova. Nu putea deci „să lucreze mantaua", cum spunea el, mai ales că ea aparținea unui comandant de armată, grad echivalent cu al unui general de infanterie sub vechiul regim, după cum stabilisem noi cu aproximație.

...Gleb terminase universitatea și ceruse să fie trimis pe front, în ciuda faptului că Gorzdravul [1] îi oferise o slujbă bunicică la Moscova. Tot Gleb îmi făcuse rost să tai pîinea la cantina stu-

---

[1] Serviciul orășenesc al sănătății.

dențească și s-o distribui la mese, iar Pașka intrase ca *tapeur* [1] la cinematograful „Veliki nemoi" [2] de pe bulevardul Tverdskoi. Aici se bucura de mare succes, fiindcă nu cînta după note, ci improviza și trebuie să recunosc că nu fără talent: cînd în film erau scene triste, el cînta ceva trist, cînd erau scene vesele, trecea imediat la ceva voios.

Gleb spera să plece împreună cu Klimanov, dar cum Klimanov se îmbolnăvi și el de gripă spaniolă, Gleb plecă singur.

Mă hotărîi să mă duc la Palatul Sovietelor într-o zi tare friguroasă. Birjarii, în șubele lor groase, ședeau ghemuiți pe capră, apoi deodată începeau să bată zgomotos din palme, însoțindu-și gesturile de exclamații. Acoperit de chiciură, orașul părea înveșmîntat în puf, iar zăpada scîrțîia sub picioare.

Eram nespus de emoționat. Acolo locuiau oameni celebri și n-ar fi fost de mirare să-l întîlnesc chiar pe Lenin, care, mai știi, s-ar fi putut să viziteze pe cineva la Palatul Sovietelor. Dar în coridorul cu draperii prăfuite de culoare zmeurie mi-a ieșit în cale doar un unchiaș înalt, rămas acolo pesemne de pe vremea vechiului regim. Purta pe el o livrea și era înfofolit cu un șal. Cînd îl întrebai unde locuiește Klimanov, bălmăji ceva, după care îmi arătă cu degetu-i descărnat ușa.

Bătui. Îmi răspunse o voce de femeie:

— Intră!

---

[1] Pianist (în lb. franc.).
[2] Marele mut (în lb. rusă).

În semiobscuritatea unei încăperi mari, o grămadă de lume șușotea, probabil prietenii sau rudele comandantului de armată. Cînd am intrat, se făcu tăcere. Tot aici se afla și el, întins pe patul său. Zăcea neînsuflețit, cu chipul alb și tînăr în sus. Maxilarul inferior îi era legat cu o bandă neagră, iar pe fruntea-i boltită și lucioasă pîlpîiau stins două punctulețe luminoase.

Cerubina de Gabriak, care șezuse pînă atunci într-un fotoliu de lîngă pat, se ridică si mi se adresă amabil:

— Ah, i-ați adus mantaua, vă mulțumesc, spuse ea ațintindu-și asupra mea ochii înfundați în orbite. Ce drăguț e Gleb Alexandrovici! Să umble fără palton pe geruri atît de cumplite! Sper că n-a răcit? Doamne ferește, acum în fiecare casă bîntuie gripa spaniolă!

Se îndreptă repede spre dulap și scoase paltonul. Rochia parcă era goală, așa îi flutura pe ea.

— Ca să vezi, ce treabă migăloasă! continuă femeia examinînd mantaua. Se clătina ea și înainte, dar acum, așa cum se aplecase deasupra mantalei, era cît pe-aci să cadă. Cum spunea el? *Monsieur* Leputan? Nu mai țin minte ce fel de *monsieur*. Și ce făcea ăsta? Stopa îmbrăcămintea?

Îi răspunsei că da, stopa. Evitam să privesc la comandantul de armată, dar cu coada ochiului îi vedeam umbra neagră a nasului pe fața ridicată și conturul gurii încleștate, desenat parcă cu cridă. Mai bine mi-ar fi vorbit despre el!

— Ia, uită-te, oricît ai vrea, nu poți să vezi unde a fost stopat. Ce meșter! Cred că-i unicul în Moscova, nu-i așa?

— Da, răspunsei eu cu tristețe.

Trăsăturile ei se schimbară brusc, căpătînd o expresie severă, încordată, iar buza de sus îi tremura mărunt și se lăsa în jos. Mai vorbirăm totuși puțin despre manta, anume cît de greu a fost într-adevăr de stopat, din cauză că materialul era păros, grosolan, și probabil că a trebuit stopat cu un ac subțire. După care femeia mă întrebă:

— Cît vă datorez?

— Nimic, bîiguii eu.

Acesta era și adevărul. Orlov spusese că nu vrea să ia bani de la comandantul de armată. Am strîns în brațe paltonul, mi-am luat rămas bun și am plecat.

Luînd-o înaintea birjarilor, care abia se tîrau de-a lungul povîrnișului bătătorit, o apucai pe strada Tverskaia. În localul unei librării ardea lumina, și doi băiețași cu părul cîrlionțat jucau îngîndurați șah sub falnicele drapele, așezate cruciș în dosul vitrinelor cu geamurile crăpate. Dintre troienele de o imaculată candoare, se înălța tăcută mănăstirea Strastnoi, scăldată de razele lunii, pe zidurile căreia o placardă roșie avertiza că: „Cine nu muncește nu mănîncă". Lîngă statuia lui Pușkin, pe coloanele înveștmîntate în chiciură, se afla prinsă în ace de un panou o hartă a frontului, pe care Republica apărea măruntică de tot — ca un cerculeț cam strîmb cu un fir de ață șerpuind de jur împrejur.

14—2453

DOUĂ SERI PETRECUTE ÎN „LĂCAŞUL LUI PEGAS“

I

După ce Briusov ne citi nişte rime destul de anoste, după părerea mea, se aşternu o tăcere ce s-ar fi putut numi chiar solemnă, dacă în cafeneaua din spatele peretelui despărţitor n-ar fi făcut un vacarm asurzitor nicevokii în frunte cu drăgălaşul de Riurik R., gingaş la chip ca o fetişcană.

Era o serată de *Couts rimés* — unde se compuneau versuri pe rime date. Poeţii care îşi luau întotdeauna un aer puţin conspirativ, mai ales atunci cînd, şoptindu-şi versuri la ureche, se retrăgeau în grupuri de cîte doi-trei, se apucară de lucru.

Cu ochii închişi, într-o poziţie statuară, cu braţele sale lungi încrucişate pe piept, Briusov şedea pe estradă îmbrăcat în jiletca lui neagră, iar figura-i de ţăran, cu pomeţii ieşiţi în afară, îţi inspira o neţărmurită dragoste pentru poezia rusă. Compunea şi el, dar în gînd, pe cînd noi ne mîzgăleam, care mai de care, blocnotesurile.

Eu mă poticnisem la strofa a doua, în care erau prea mulţi „deja“ ; imaginaţia nu numai că nu-mi venea în ajutor, dar mai mult, mă stînjenea. Prin sală apăru şi trecu Bliumkin, un eser de stînga, care îl omorîse pe contele Mirbach, ambasadorul german. Ce mutră fioroasă ! Tînăr, bărboş, cu părul negru şi obrajii rumeni şi cărnoşi, rîdea înadins zgomotos, ca să i se vadă dinţii albi. Ce o fi căutînd ? O fi scriind şi el versuri ? Nu, ăsta nu-l împuşcase pe ambasador, ci mi-l închipuiam cum i-a sfîşiat cu dinţii beregata, tot continuînd să rîdă şi să vorbească zgomotos.

Iată-l şi pe poetul Truvor Kanunnikov, care nu scrisese niciodată nimic ; nu pentru că nu putea, ci aşa, din principiu. Era nicevok, însă extremist, care susţinea că cea mai înaltă treaptă a poeziei este foaia albă de hîrtie. Mărunţel, blajin şi mîncăcios la culme, purta nişte pantaloni care îi cădeau mereu şi de aceea, din obişnuinţă, îi ţinea strîns cu coatele.

Briusov bătu încetişor cu palma în masă, ceea ce însemna că ne mai rămăsese doar un minut. O poetă, despre care se ştia doar atît : că era îndrăgostită lulea de Şerşenevici, îşi citi cea dintîi sonetul. Şi în acest sonet erau o mulţime de „deja“, ceea ce nu o oprise însă să ni-l recite.

Pe urmă citi prietenul meu Jenka Klauzeviţ, care nu căpătă premiu numai pentru că nu se putuse abţine să nu rimeze „maître Fragonard“ cu „Tatiana Bernard“. Rimele indicate fuseseră altele : samovar şi anticar. Jenka era amorezat de Tatiana Bernard, dar după cît se părea numai pentru că numele ei rima uşor. Era o fată

drăguță, vioaie, cu un ten palid și cu părul roșcat.

Urmă la citit Kanunnikov, care declară că sonetul lui este compus numai din trei cuvinte: „fiți", „iarbă" și „crenvurști". Ultimul cuvînt se putea explica, la nevoie, prin aceea că n-ar fi avut nimic împotrivă să ia masa chiar atunci. A fost însoțit de niște aplauze nu prea entuziaste, fiindcă ne plictisise pe toți.

Poeții „Inelului verde" citiră cîteva sonete izbutite, dar pentru copii, după care Briusov rosti un scurt discurs cu o figură destul de jalnică.

El ne spuse că, fără îndoială, nu-i rău să se repete și ceea ce au făcut alții, dar mai importantă ar fi o încercare personală, fie ea cît de timidă.

— Trebuie să-ți alegi exemplul de urmat, preciză el, or pentru mine acesta este Pușkin, care i-a studiat pe Arago [1] și pe D'Alembert [2], teoria probabilității și istoria evului mediu.

Ne vorbi apoi despre importanța încercărilor părăsite, înainte de a fi duse pînă la capăt.

— Cînd văd nenumăratele creionări, uimitor de profunde, rămase printre manuscrisele lui Pușkin, nu mă mai cuprinde mila pentru lucrările mele necunoscute de nimeni. Poeziile citite aici par strălucitor de perfecte. Strivind poezia

[1] *Arago Dominique François* (1786—1853), om de știință și politician francez; a făcut cercetări în domeniul astronomiei, opticii, electromagnetismului, meteorologiei și geografiei fizice.

[2] *D'Alembert Jean Leron* (1717—1783), matematician și filozof iluminist francez.

ele nu merită, în realitate, nici măcar denumirea de încercări literare.

Ne mai vorbi și despre simplitatea poeziei.

— Ca tot ceea ce se scrie să fie și simplu, asta este treaba scriitorului. Însă pentru ca să fie și înțeles, asta depinde de cititor.

Îi suflai la ureche lui Klauzeviț că poate peste vreo cincisprezece ani o să înțelegem și noi ce vrea să spună Briusov; Jenka fu de aceeași părere cu mine.

— Și încă ceva: în spectacolul de amatori el e un actor profesionist, îmi șopti el.

Jenka asculta cu venerație. Dar sonetul pe care îl citi la sfîrșit Briusov nu ne plăcu; poezia era șlefuită cu măiestrie, însă rece și, drept să vă spun, suna destul de straniu: „spuma captivă de pe malul mării", alături de termeni ca „ultimatum" și „Sovnarkom" [1].

Briusov plecă. N-aș fi putut spune cum și de unde, dar aveam tot mai pregnant senzația că o să iasă un scandal. Un unchiaș simpatic și pletos, îmbrăcat într-o cămașă rusească, apăru pe estradă și declară sus și tare că el contestă imagismul, simbolismul, futurismul, akmeismul și realismul.

— Iar în ceea ce-i privește pe nicevoki, încheie el, ăștia trebuie pur și simplu biciuiți cu cnutul. Și apoi n-are rost să împarți versurile în rînduri separate, mai cu seamă că în felul acesta irosești zadarnic o groază de hîrtie.

[1] Consiliul Comisarilor Poporului (prescurtat în lb. rusă).

Iar ca ilustrare a celor spuse ne citi poezia sa, care începea astfel: „Pe mine începuse să mă doară dinții, iar vecinul meu mă sfătui să-i clătesc cu mușețel și salvie".

A fost petrecut cu huiduieli, fluierături și bătăi din picioare.

Tărăboiul nu se iscase încă, deși îl așteptam cu toții. Cîțiva tineri cu jobene și cu buzele vopsite ieșiră pe scărița dinspre cafenea, sporovăind și rîzînd cu dispreț. Unul dintre ei, beat, încercă să se urce pe estradă, dar nu i se dădu voie. Vacarmul se întețise și mai mult. Acum vorbeau toți în același timp.

Pe estradă se urcă Makarov-Lenski, îmbrăcat într-o haină de catifea jerpelită, cu manșetele pantalonilor ferfenițite, cu un fular de mătase legat neglijent de gîtul său lung, și deși această apariție extravagantă era de așteptat nu știu de ce devenise limpede că scandalul o să izbucnească imediat, sau aproape imediat.

Tocmai în timpul acela, prin toată Moscova fuseseră lipite afișe înfățișînd un păduche enorm, cafeniu, hidos, peste care, scrise de-a curmezișul, se puteau citi cuvintele lui Lenin: „Păduchele sau socialismul?" Makarov-Lenski acesta era cunoscut nu atît prin versurile sale, cît prin teama obsesivă de a nu se îmbolnăvi de tifos exantematic.

Mersesem împreună cu el la această seară de *Couts rimés*, îmbrăcat într-o pelerină veche din postav gros, ce se încheia cu un lănțișor de aramă terminat cu niște capete de leu tot din aramă, ascunzînd sub ele copcile. În timp ce stăteam de vorbă cu Makarov-Lenski, am aruncat

poalele peste umăr, dar m-am oprit băgînd de seamă că însoțitorul meu sărise speriat la o parte.

Poalele reveniră la loc. Le aruncai din nou peste umăr. El sări iar la o parte. Peste cîteva minute, aceasta se transformase într-un joc: poalele alunecau, eu le aruncam (acum, înadins), el se ferea supărat, bolborosind ceva. Pe urmă o luam iarăși de la cap. Jocul acesta mi se părea la început misterios, dar în curînd îi deslușii tîlcul. Lui Makarov-Lenski îi era frică de insecte, care ar fi putut (în ipoteza că s-ar fi cuibărit acolo) să sară de pe pelerină pe el și să-l molipsească de tifos exantematic.

Viteazul acesta stătea acum pe estradă și își citea versurile. Versurile erau stupide și nimeni nu-l asculta. Se opri în mijlocul unui cuvînt și netam-nesam, într-o frază lungă, plată și încîlcită, pe care o rosti rar, fiindu-i dinainte frică de ceea ce va spune, îl acuză pe Esenin de plagiat.

Era, bineînțeles, o prostie, care ar fi fost imediat înăbușită de huiduielile pornite din toate părțile, dacă în capul scăriței n-ar fi apărut Esenin.

Purta și el joben și buzele îi erau vopsite, asemenea celorlalți tineri, însă lui toate acestea nu numai că nu-i stăteau bine, dar păreau inutile și penibile. Figura lui de adolescent cuminte nu-și pierduse nici seninătatea, nici atenția cu care asculta vocea pițigăiată și iritată, căutînd să domine hărmălaia din sală.

Era vizibil mirat, dar nu peste măsură, și coborînd o treaptă, mai ascultă încă, dornic pa-

re-se să se convingă dacă Makarov îl acuză într-adevăr de plagiat. Pe urmă, coborî în fugă scările, ca un puști, sări pe estradă și îl pălmui la repezeală peste obraji — la început de la stînga spre dreapta, iar pe urmă de la dreapta la stînga.

Începură cu toții să urle ca bezmeticii. Makarov sări într-o parte ca un greieraș — lucru cu atît mai caraghios, cu cît era cu un cap mai înalt decît Esenin — și țipă agitîndu-și mîinile.

Din cafenea se auzi zuruit de cești sparte. Nicevokii dădură buzna în sală, fără să știe încă pe cine să bată, dar suflecîndu-și mînecile din mers. În capul scăriței, fiorosul Bliumkin hohotea fericit, dezvelindu-și dinții albi și mari. Se iscă un întreg talmeș balmeș, în care toate se clătinau, trepidau, ca și cînd bisericile care păreau că tremură în lumina roșie a încăperii porniseră cu adevărat să cadă de pe pereții zugrăviți de futuriști, drept în scăfîrliile celor de față.

Esenin asista contemplativ, cu chipul îmbujorat de rușine. Voi să se îndrepte din nou spre Makarov, ca să-i explice pare-se de ce îl pălmuise, dar acesta sări din nou la o parte. Schițînd nedumerit un gest cu mîna, Esenin coborî de pe estradă.

2

... Erau și cîțiva critici cu faimă, care cu doi-trei ani în urmă ar fi fost ascultați, probabil, cu un deosebit respect. Acum ședeau unul în fața

celuilalt pe micuța estradă a Cafenelei poeților și vorbeau pe rînd. Bandei de tineri poeți, care umpleau sălița zugrăvită în culori fistichii, criticii aceștia le păreau anacronici, cu politețea lor academică, cu gulerele lor tari, albe și hainele călcate.

— Consider de datoria mea să remarc că stimatul *collega*... începea unul.

— În ceea ce mă privește, profund convins fiind de faptul că stimatul *collega*... obiecta celălalt.

La început stilul acesta academic ne părea destul de nostim, pe urmă ne plictisi și cînd unul din critici începu să demonstreze că opera lui Lev Tolstoi n-are nimic comun cu utilitarismul și spuse: „Ana Karenina își pune căpșorul său frumos pe șine“, cei mai mulți, printre care și eu, ne retraserăm în camera vecină să ne bem cafeaua de ghindă, cu fursecuri de cartofi înghețați.

Dar ne-am întors fiindcă venise Maiakovski. Intră, se opri în pragul ușii, desfăcîndu-și picioarele, și cînd își lăsă și capul în jos, semăna leit cu celebrul portret care se află acum în casa memorială Maiakovski din Leningrad. Da, fără doar și poate că el era cel care scrisese *Flautul șirei spinării*; el ofensase poeziile din crestomație, intitulîndu-și un poem *Norul cu pantaloni*. Cu el se întîmplase ceea ce se povestește în al său *Războiul și lumea*.

Privind pe sub sprîncene, el îl ascultă la început pe criticul care afirma că de la artă la

utilitarism ar fi doar un pas, apoi pe cel care susținea că, dacă ar fi așa, atunci Lev Tolstoi nu i-ar fi impus Annei Karenina să-și pună pe șine căpșorul ei frumos, și zîmbi. De bună seamă că-i venea să rîdă văzîndu-i cum stau la măsuță și-și adresează unul altuia fraze lungi și înzorzonate.

Venise însoțit de o femeie, care începu imediat să-i șoptească ceva. O asculta atent, dar cu oarecare indiferență. Apoi se dădu semnalul de deschidere a dezbaterilor. Maiakovski luă cuvîntul și pentru prima dată auzii această voce care de-abia acum mi se părea legată de multele „Americi" în versuri descoperite de Maiakovski — o voce tunătoare, făcută anume pentru piețe, vocea unui om scriind versuri pe care nu le puteai citi pe tăcute.

Nu s-ar fi zis că aprecia prea mult disputa denumită „Artă și agitație" de la Cafeneaua poeților din Moscova. Calculase cu aproximație cam cît timp fusese irosit în vînt, și se pierduse destul de mult, circa o sută optzeci ore-om.

— Și cîte nu s-ar putea face cu aceste o sută optzeci de ore-om? întrebă el foarte serios. Multe!

Ne propuse să curățăm zăpada de-a lungul liniilor de tramvai, muncă de care Moscova avea mare nevoie, cînd o să ne vină poftă să mai organizăm și a doua oară o asemenea dispută.

Intervenția sa fu atît de neașteptată, după încîlcita discuție în problemele esteticii, încît criticii mai rămăseseră puțin, neștiind ce să facă,

după care simțindu-se jigniți se cărară — la început adeptul utilitarismului în artă, iar după dînsul, cu un surîs disprețuitor, adeptul artei în utilitarism.

Iar pe estradă începu să se plimbe încoace și încolo Maiakovski. Ocupase singur întreaga estradă nu numai în spațiu, dar și în timp, înlocuind lungul șir de oratori care încă nu luaseră cuvîntul. Ne aflam la sfîrșitul dezbaterii care trebuia să rezolve problema îmbinării agitației cu arta și la începutul alteia, care într-adevăr rezolva această problemă.

— Maiakovski! Recită-ne *150 000 000!* strigă cineva.

Maiakovski se opri din mers și ne lămuri că așa ceva nu se poate, deoarece poemul se tipărește fără numele autorului, iar dacă el va începe să recite, toți vor ghici cine l-a scris.

„150.000.000 este numele maestrului acestui poem..."

In clipa aceea îi păru rău că numele lui nu va apărea. Atîta trudă!

— Și parcă așa nu vor ghici? strigară unii din sală.

— Așa — nu!

— Volodea, haide, recită, spuse încet femeia.

El o privi pe sub sprîncene și, ascultător, începu să recite.

Noaptea tîrziu ne întorceam de la „Lăcașul lui Pegas". Moscova era misterioasă, uriașă, sub zăpada care sclipea în bătaia lunii. Scundă,

lungă, toată din lemn colorat, Ohotnîi read semăna cu un bazar persan. Noi mergeam și recitam tare din Maiakovski :

Cerule !
Scoate
pălăria ta veche !
Vin eu !
...Nu se aude nimic ! Nici o silabă
Iar universul doarme pe-o labă
Cu căpușele stelelor în imensa-i ureche[1].

De altfel, despre aceasta am povestit în trilogia mea *Carte deschisă*.

[1] Din *Norul cu pantaloni*, poem de V. Maiakovski, în romînește de Cicerone Theodorescu.

WILIAMS

Comandantul de pluton ieșit din rîndurile ofițerilor albi, cu picioarele sale răscrăcănate și mustățile zbîrlite, ne punea să mărșăluim pe arșiță, cu întregul echipament pe noi. Wiliams se trîntea pe iarbă și, abia trăgîndu-și sufletul, își scotea din traistă un creion și blocnotesul. La început desena schițe, ca și cum și-ar fi încercat mîna, în linii ușoare, aeriene. Totul parcă venea plutind hăt de departe pentru ca deodată, ajungînd în dreptul lui, să se oprească brusc. Aplecîndu-și capul într-o parte, el se uita pe desen și mai îndrepta cîte ceva. Pînă și moțul îi cădea pieziș pe frunte.

I-am zis că-l voi chema Piter : nu era el de origină englez ? Se gîndi o clipă și se declară de acord. Era un flăcău pirpiriu cu o față albă ca spuma laptelui, și nu l-am văzut o dată certîndu-se cu cineva. Desena pe cutii de țigări, pe nisip. Prima dată îl văzusem la centrul de adunare. Ședea și schița centrul.

Bivuacul nostru era pe Hodînka, dar eu din cînd în cînd mă mai duceam pe la universitate,

la seminariile de literatură rusă. Comandantul de pluton mă cerceta bănuitor :

— Dar ce, se mai țin seminarii ?

Dar pînă la urmă îmi dădea voie. Și în ziua aceea îmi dădu învoire, însă eu întîrziai la apel, cu toate că biletul de voie era pînă la ora șapte, iar seminarul se termina la ora patru. La cinematograful lui Hanjonkov rula *Trei crucifixuri*, film cu un conținut mistico-religios, care făcuse mare vîlvă. M-am dus cu o fată, iar apoi am condus-o pînă la bariera Krestianskaia. Ea susținea că Iuda procedase de fapt inteligent, punct de vedere care mă captiva, mai cu seamă că fata era zveltă, sigură de ea și își tot scutura căpșorul drăgălaș.

Cînd m-am întors, Wiliams stătea la arest. La apel răspunsese mai întîi pentru el : „Eu" și pe urmă pentru mine : „Aici", cu o altă voce, mai groasă. Comandantul de pluton își ieșise din pepeni și îl trimisese la arest.

Noi nu aveam cameră de arest și cortul ce-o înlocuia putea fi recunoscut după santinela care se sprijinea somnoroasă pe patul puștii.

Ocolii pe departe cortul și mă apropiai apoi de el, tîrîndu-mă pe burtă, așa cum ne învățase de curînd la instrucție comandantul de pluton. M-am tîrît așa cîtva timp, ținînd pîinea în sîn. În fața lui Wiliams se afla o sticlă cu un muc de lumînare. Desena șezînd jos, turcește, în maiou și chiloți, și nu păru de loc mirat atunci cînd am apărut în cort, venind pîș-pîș din spatele lui. Îmi spuse că-l luase gura pe dinainte și

răspunsese în locul meu, dar că e puțin probabil să pățesc și eu ceva, întrucît în adîncul sufletului său comandantul de pluton mă apreciază. El este convins că eu frecventez totuși seminarul de popi și, pentru o viitoare față duhovnicească, disciplina militară nu contează prea mult.

Cînd am ajuns Wiliams desena tocmai arestul — acoperișul cortului, atîrnînd jalnic la pămînt; umbra omului care ședea turcește și, deviată parcă de o mînă nevăzută, flacăra mucului de lumînare. Îi dădui pîinea și din două îmbucături o și înghiți, continuînd între timp să deseneze. Dar acum schița ceea ce vorbiserăm, iar zorii unei noi zile cazone, încinse de arșiță, pe Hodînka, începeau să pătrundă încet în somnorosul arest de noapte. Și deodată iată-l apărînd pe comandantul de pluton cu picioarele sale crăcănate și mustățile fioros zbîrlite. Și iată-l și pe Wiliams cel subțirel, după ce intrase în fugă, încremenind în poziția de drepți, încins cu cureaua care făcea o coadă la spatele bluzei.

Uitase cu totul de mine, fascinat de picioarele rășchirate ale comandantului de pluton, cărora căuta să le imprime aceeași expresie gravă, țeapănă, pe care o avea proprietarul lor. Îl întrebai într-o doară : „Piter, tu ce vrei să te faci, pictor ?" Răspunse că nu, că pe el îl interesa chimia solului. Se lumina de ziuă cînd am plecat de la el tîrîndu-mă iarăși pe burtă. O mireasmă dulce și tristă aburea din iarba pîrjolită. Bluza mi se umezise de rouă. Avioanele zburau jos de tot cu un vacarm amenințător. Mă întorsei pe spate

și, ca de obicei, trîntit la pămînt și uitîndu-mă la cer, îmi amintii de Andrei Bolkonski pe cîmpul de bătălie de la Austerlitz.

Războiul civil se terminase, fără să mai fim trimiși pe front, așa cum ne făgăduia comandantul de pluton la fiecare instrucție. Ne-am împrăștiat pe la vetrele noastre. Soarta ne-a despărțit astfel, fără să-l mai fi întîlnit pe Wiliams. Dar din timp în timp aflam cîte ceva despre el, vești din care nu era greu să te convingi că el nu devenise totuși un chimist al solului. *Romeo și Julieta*, la Teatrul Mare, a fost una dintre cele mai bune creații ale sale. Veselia aspră a maestrului își aflase în el scînteietorul ecou al tinereții și inspirației. Prinsese totul minunat de bine. Așa se face că pe piața Veronei apăru în mulțime — sau mi s-o fi părut mie ? — un adolescent subțirel, cu un moț căzut pe frunte, cel care răspunsese în locul meu la apel.

PRIETEN NECUNOSCUT

Cum mă preocupam și de dialectologie, dintr-o regretabilă lipsă de prevedere, l-am clasificat după vorbă pe administratorul de imobil Vinogradov ca aparținînd tipului caracteristic al rusului de nord, lucru care l-a supărat pe acesta într-atît, încît a făcut tot ce i-a stat în putință ca să ne vîre pe gît un apartament compus din nouă camere. Iuri Tîneanov, care lucra la Komintern, reuși cu mare greutate să ne obțină unul mai mic — din șase camere — care fusese înainte proprietatea lui Schwittau, un neamț-rus, fost funcționar la Ministerul Afacerilor Interne.

Locuința fusese părăsită cu paturile lăsate vraiște. Un capot roz zăcea zvîrlit pe jos la toaletă. Dormitorul era tot în alb și aurit, fără pic de gust, iar pe paravanul de mătase japoneză se încolăceau niște dragoni. Pe masa de scris, în cabinetul de lucru, se afla un serviciu de birou în stil rusesc — o călimară care înfățișa capul unui voinic cu barbă și coif și un paloș ce servea

la tăiatul hîrtiei. Coiful se dădea la o parte și în cap se turna cerneala.

Pentru prima oară aveam și eu o cameră separată, spațioasă, cu fotolii noi elegante, dar incomode, cu un șifonier din lemn de portocal mic și masiv. Un placaj de lemn acoperit cu postav roz, pătat de cerneală, se dădea la o parte, transformîndu-se în masă de scris. Deasupra lui și în fund se vedeau cîteva sertare — cele de sus înguste și înalte, cele de jos, mai lungi și joase.

Proaspăt sosit din Moscova, mergeam cu fruntea sus prin Petrogradul încă pustiu al toamnei anului una mie nouă sute douăzeci. Și cum să nu mă mîndresc! Frecventam aproape zilnic faimosul „lăcaș al lui Pegas". Îi văzusem pe Maiakovski, pe Esenin, pe Briusov. Ba o dată s-a întîmplat să-i fac o vizită și lui Andrei Belîi, care mi-a arătat *Însemnările unui visător,* de curînd apărute, și a discutat cu mine de parcă eu, băiețandrul care de-abia terminasem școala, aș fi fost unul din acești visători, alesul omenirii și al poeziei.

De bună seamă însă că la cu totul altceva s-a gîndit Tîneanov, prietenul fratelui meu mai mare, care venise la Moscova pentru niște treburi ale Kominternului. Cînd m-a văzut printre filfizonii livizi, care se intitulau poeți și țineau în buzunare prafuri de cocaină, își puse mîinile în cap și mă convinse să mă mut la Petrograd.

Am intrat la universitate. Căutînd să precipit evenimentele extraordinare, care urmau să se petreacă inevitabil în viața mea, am intrat și la Institutul de orientalistică modernă. Doream să

devin diplomat. Nu mă speria moartea lui Griboedov și mă captiva viața lui Mérimée. Revoluția mondială se apropia. Mă și vedeam rostind cuvîntări la Cairo, în moscheea Al-Azhar, la Congresul popoarelor orientale eliberate. Iar în timpul liber pe care mi l-ar fi lăsat problemele de stat, îmi pusesem în gînd să scriu versuri sau poate chiar proză.

Arabii se comportă cu limba lor la fel ca și cu arta. Înfrumusețînd-o neîncetat, ei au făcut aproape imposibilă studierea ei. Nu-mi puteam explica, de pildă, disprețul lor față de vocale — în arăbește vocalele nu se scriu. Îmi rupeam gîtlejul cu sunetele lor guturale, care aduceau cu țipetele păsărilor de noapte. Formele verbale erau de două ori mai numeroase decît cele necesare unui om obișnuit. La lumina unui opaiț, stăteam aplecat ore în șir asupra scrierii cursive ce își avea legile ei: arabul care scria repede se deosebea de cel ce scria încet, ca un simplu pelerin de cel ce făcuse o călătorie la Mecca.

Cînd oboseam, deschideam șifonierul din lemn de portocal și frunzăream cîte o legătură de scrisori sau de caiete găsite acolo. În sertarele de sus erau caiete de copil, cu sugative prinse frumos cu panglici colorate, cărți de basme nemțești cu flori presate între pagini. Mai jos, în alte sertare, erau scrisori de la prietene, ornate cu baseți ce rînjeau, arlechini, și o potcoavă aducătoare de noroc. Am găsit apoi un *tagebuch*[1] legat în piele de șarpe, cu însemnări la

[1] **Caiet de însemnări zilnice, jurnal (în lb. germ.).**

început zilnice, apoi din ce în ce mai rare, pînă ce se întrerupeau definitiv la anul o mie nouă sute paisprezece.

Era ceea ce în limbajul istoricilor se numește „arhivă particulară". Se putea astfel urmări an de an cum Varenka P-va, sora soției consilierului de stat Schwittau, s-a transformat treptat în Varvara Nikolaevna, profesoară la liceul de fete „Mariinskaia". Într-unul din sertare erau păstrate scrisorile primite de la elevele ei: „La științele naturale, noi am luat-o de la început, adică de la facerea lumii... La lecțiile practice, Nikolai Mihailovici ne-a recomandat să creștem niște gîndaci de bucătărie tineri..."

Dar mai încolo în viața domnișoarei din onorabila familie ruso-germană se petrecuse o cotitură: „Dragă Varvara Nikolaevna! La noi la liceu am fost toți îndurerați aflînd de boala dumneavoastră. Nadejda Egorovna spunea și ea la început că sînteți bolnavă. Dar pe urmă zicea că ați fi fost arestată la granița cu Finlanda, pentru transportul nu știu căror manifeste. Noi nu i-am dat crezare, firește, însă ea ne-a spus că aveați pe dumneavoastră o fustă cu o mulțime de buzunărașe, unde ascundeați hîrtiile, și că n-ați fost bolnavă, ci ați stat două luni închisă într-o celulă izolată de pe Șpalernaia..."

Multe scrisori de dragoste se găseau chiar printre caietele de clasa a cincea. Docentul universitar Rittich trimitea scrisori din Berna, Londra și Madrid; pe spațiile albe și drepte de pe margine erau aruncate observații ironice, scrise de o mînă grăbită de femeie.

Era o iarnă însorită, un soare cu dinți. Foametea făcea ravagii. Noi furam lemne din stivele înșirate de-a lungul clădirii universității. Și cu toate că era greu — puteau să ne împuște — mai greu ne era să le cărăm pînă la Piataia Rojdestvenskaia. Săniuțe nu găseai; ne înhămam deci la hamurile făcute de noi. Lemnele se opinteau de parcă ar fi fost ființe vii.

Comuna noastră, o organizație social-familială nu prea complicată, fără statut și fără secretar, luase naștere tot din existență, ca și conștiința. Făceam pe rînd curățenie în locuință, pregăteam masa, spălam vasele. Într-o cameră friguroasă se instalase un student-tehnolog cu soția. Dădea numai scurt și blajin din cap drept răspuns la sfaturile ei care susurau la nesfîrșit precum apele unui pîrîu. Noaptea îi auzeai cum sar prin cameră ca să se încălzească.

Universitatea, limba arabă, treburile cînd eram dejurnă în comună... Părea că în această îmbulzeală de preocupări nu mai este loc și pentru Varvara Nikolaevna. Dar n-o puteam da uitării.

Știam acum destul de multe despre ea. Terminase Facultatea de filozofie la Berna și cursurile de șoferi la Paris. O cunoștea pe Inés Armand[1]. Îi scriau croitorese, primari din sate și pictori. De ea toți aveau nevoie. În aprilie o mie nouă sute șaptesprezece, Varvara se întorsese în Rusia.

I-am găsit fotografia — părul adunat în coc, pieptănat cu cărare dreaptă, linia nasului și a

[1] *Armand Inés* (1875—1920), activistă a mișcării comuniste internaționale.

frunții aproape drepte, o surprinzătoare feminitate în ținuta armonioasă a capului, în tăietura ochilor inteligenți și calzi. S-o fi văzut Cehov, care a scris atît de mult despre femeile frumoase, i-ar fi venit cheful să scrie și despre ea.

Administratorul imobilului, Vinogradov, care tot mai credea că „tip“ este un termen injurios, veni și ne comunică răzbunător că Schwittau urma să sosească în cîteva zile.

Sosi într-adevăr — un lungan politicos, cu un început de chelie, zîmbitor și precaut. Ne declară că n-are nici o pretenție, mai cu seamă că el este actualmente cetățean leton și are domiciliul permanent la Riga. Apartamentul lor din Riga este însă în momentul de față gol, fiindcă el și familia sa nu au putut din păcate să se folosească pînă acum de mobila rămasă la Petrograd. El a venit după mobilă — atîta tot.

Nasul lui vîrtos, cu vîrful alb, tresărea din cînd în cînd : de frică sau de scîrbă ? Pentru el, noi eram o bandă periculoasă de zdrențăroși, care tăbărîse în casa lui curată, dichisită, confortabilă.

Beat de fericire că averea îi era intactă, se învîrtea în pași de dans prin camere, explicîndu-ne importanța relicvelor de familie.

— Această cutie muzicală, care cîntă cîteva piese străvechi, este un cadou făcut soției mele, cînd era încă un copil.

— Aceste flori lucrate, după cum vedeți, cu multă iscusință le făcusem cadou soacrei mele în ziua cînd împlinise șaptezeci și cinci de ani.

Florile erau de un remarcabil prost gust. În loc de pistile aveau lumînări.

— În cap șaptezeci și cinci, explica Schwittau extatic. Puteți să le numărați. Nici mai mult, nici mai puțin.

Trei zile își tot cără mobila și comuna se făcea tot mai pustie și tot mai veselă. În camerele care deveniseră acum imense, luminoase, îți venea, nu știu de ce, să cînți și să te plimbi cu pași mari. Soarele care înainte se pierdea în perdele, în mobila moale și prăfuită, năvăli victorios prin ferestre. Se respira mai ușor decît înainte. Mai bine chiar decît domnul dumnezeu, Schwittau grăbise pentru noi apropierea primăverii.

Îi adusei scrisorile Varvarei Nikolaevna. Ne spuse că era o persoană cu totul neobișnuită — o activistă, o revoluționară. El personal, Schwittau, o stimează ca cumnată și ca revoluționară. Plecase în străinătate și lucrase acolo pentru revoluție, așa că noi (la început spusese „voi“) trebuie să-i fim recunoscători. El, Schwittau, nu știe unde se găsește ea în momentul de față, dar crede că, din păcate, e puțin probabil să mai fie în viață. Se pare că ar fi murit, fiindcă se răspîndise un zvon cum că ar fi activat printre marinarii francezi care debarcaseră la Odesa. Acționase însă imprudent și ca urmare, din nefericire, pare-se că a fost împușcată. O ființă rară și totodată o femeie superbă — ceea ce este cu atît mai interesant ! Soția lui a plîns mult, a plîns în hohote. Și el, Schwittau, a plîns în hohote, fiindcă era o pierdere, da, o foarte mare pierdere.

Vorbea cu o voce care vibra de duioșie. Vîrful alb al nasului îi lucea. Îmi mulțumi din adîncul sufletului că păstrasem scrisorile ei.

— O să primiți de la soția mea o scrisoare de mulțumire, spuse el.

Mobila scumpă fu expediată la Riga, iar cea ieftină, depozitată într-o cămară întunecoasă din dosul bucătăriei. Schwittau plecă, și viața în comună își reluă cursul obișnuit.

N-am primit scrisoarea de recunoștință de la soția lui Schwittau. Nici el nu se mai întoarse și atunci hotărîrăm să scoatem din cămară masa de bucătărie, de care avea nevoie comuna.

După ce citi în dicționarul de neologisme că „tip" este un model, iar în literatură — sinteza unei imagini artistice, administratorul imobilului, Vinogradov, sparse personal ușa. În cameră mirosea a praf. Mobila stătea claie peste grămadă pînă în tavan. Jos se zăreau grămăjoare de hîrtiuțe mătăsoase. Era arhiva Varvarei Nikolaevna, roasă de șoareci.

Între foile care se mai păstraseră, am găsit scrisoarea ei din Odesa: „Dragă Liolea, sînt fericită. Nu te neliniști, nu te gîndi la mine. Cum o duci tu la Peski cu neamțul tău? Sărăcuța de tine! Se zice că la voi e foamete, se rechiziționează camere. Vorbește cu Anosov, referă-te la mine..." Și mai departe: „Marcel Verjat va fi în primăvară la Petrograd. Ai să înțelegi totul de la primul cuvînt. Povestește-i despre mine, arată-i scrisorile mele..."

Într-o carte veche și rară, *Monumentul luptătorilor pentru revoluție* am găsit biografia lui Marcel Verjat. Era un muncitor metalurgist, delegat la al treilea congres al Kominternului. La sfîrșitul lunii septembrie o mie nouă sute

douăzeci, întorcîndu-se în patrie prin Norvegia, se înecase în Oceanul Înghețat.

Am adunat foile disparate și împreună cu fotografia de care, nu știu cum se face, șoarecii nu se atinseseră, le-am pus alături de scrisorile prietenilor mei cei mai apropiați.

Au trecut de atunci zeci de ani și propria mea „arhivă particulară" a pierit în timpul blocadei Leningradului. Însă fotografia s-a păstrat pînă astăzi. Se întîmplă să uit de ea, ca apoi să-mi aduc iar aminte. Dacă o privesc mai mult timp, începe să mi se pară că Varvara Nikolaevna îmi răspunde cu o privire caldă și atentă. Capul îi este aplecat pe spate într-un gest armonios, iar pe buze i s-a întipărit un surîs gingaș.

PRIMA LECȚIE

Mă pregăteam pentru examenul de logică, cînd citii pentru prima oară în viața mea o scurtă expunere despre geometria neeuclidiană a lui Lobacevski, rămînînd surprins de îndrăzneala gîndirii acestui om, care își închipuia că liniile paralele se unesc în spațiu și construise pe temelia unei idei năstrușnice o știință nouă, la fel de exactă ca și cea a lui Euclid[1].

Profesorul L. mă frecase patruzeci de minute. Obosit, dar voios, mă întorceam acasă, cînd, deodată, pe strada Basseinaia zării un afiș, care parcă ghicise cele mai tainice gînduri ale mele. Casa Literaților invita pe toți cei ce doreau să participe la concursul scriitorilor începători. Se fixase un număr de cinci premii: întîiul de cinci mii de ruble, al doilea de patru mii și trei a cîte trei mii de ruble.

[1] *Euclid,* matematician din Grecia antică, a cărui activitate științifică s-a desfășurat în Alexandria la începutul secolului al III-lea î.e.n.; a adus o uriașă contribuție la dezvoltarea matematicilor.

De la Casa Literaților pînă în stradela Greceski, unde locuiam eu, erau cel mult zece minute de mers.

Nu cred că comit o exagerare, afirmînd că aceste zece minute au fost decisive în viața mea. Înainte de a ajunge acasă hotărîsem să părăsesc pentru totdeauna versurile, pe care le scrisesem zi de zi timp de cîțiva ani, să trec la proză și să iau parte la concurs.

În fine — lucrul principal! — reușisem să mă gîndesc la prima povestire și chiar să-i dau titlul *Axioma a unsprezecea*. După cum se știe, Lobacevski nu era de acord tocmai cu axioma a unsprezecea a lui Euclid. În felul acesta, ideea care urma să stea la baza primei mele povestiri avea o legătură directă cu examenul de logică — eram pe atunci student în anul întîi la Universitatea din Leningrad.

Lobacevski unise în spațiu liniile paralele. Ce mă împiedica pe mine să unesc — nu numai în spațiu, dar și în timp — două subiecte paralele? Trebuie numai ca, mai presus de locul și de timpul acțiunii, între eroi să existe o relație logică interioară.

Ajuns acasă, am luat o riglă și am despărțit o coală de hîrtie, de-a lungul, în două părți egale. În partea stîngă începui să scriu povestea unui călugăr care pierde credința în dumnezeu, sparge icoanele și fuge din mănăstire. În cea dreaptă povestea unui student, care își pierde la cărți ultimul ban. Acțiunea primei povestiri se petrecea la jumătatea secolului trecut. Acțiunea celei de a doua, în ajunul revoluției. La sfîrșitul paginii a treia — povestirea era

foarte scurtă — cele două istorii „paralele" se uneau. Studentul și călugărul se întîlneau pe malul Nevei. N-aveau despre ce să discute, și autorul se adresa naturii și Petersburgului, încercînd cu ajutorul Călărețului de aramă să înfățișeze toată decrepitudinea eroilor săi.

Am scris această povestire în trei zile, sub epigraful plin de tîlc: „Arta trebuie să fie clădită pe formulele științelor exacte". Am trimis-o apoi pentru concurs.

Răspunsul s-a lăsat așteptat. Dar, încă înainte de a-l primi, o coincidență mă ajutase să aflu că povestirea mea fusese remarcată de juriu. Locuiam pe atunci în „Iurtîncomuna" — așa se numea tovărășia reunită în locuința lui Iuri Nikolaevici Tîneanov, care în perioada aceea se ocupa de istoria literaturii. În timp ce toceam nu la logică, ci la istoria Rusiei, auzii deodată prin ușa întredeschisă o voce necunoscută, blajină, care povestea — nu, auzul nu mă înșela de loc — conținutul nuvelei mele.

— E scrisă destul de naiv, glăsuia aceeași voce, dar, după părerea mea, merită premiul. Cel puțin pentru imaginația sa bizară!

Nu mi-a fost de loc greu să ghicesc imediat că musafirul lui Tîneanov era unul din membrii juriului, dar nu l-am chestionat pe Iuri Nikolaevici. Lui îi plăcea să-mi cam ia în răspăr versurile, așa că nu mă puteam hotărî să-i povestesc că, citind afișul Casei Literaților, am trecut dintr-o dată la proză.

După trei sau patru luni, premiul mi-a fost decernat — ce-i drept, nu întîiul și nici al doilea sau măcar al treilea „a". Dar chiar și premiul

al treilea „b" era un eveniment copleșitor pentru un student de nouăsprezece ani. Prima povestire — și iată că i se acordase un premiu! Și cînd te gîndești că o scrisesem în trei zile! Ce s-ar întîmpla dacă la următoarea voi lucra trei săptămîni?

Anticipînd faptele, trebuie să spun că nu s-a mai întîmplat nimic. După *Axioma a unsprezecea,* am mai scris încă două nuvele, însă nici una din ele n-a avut succes.

La contabilitatea Casei Literaților mi s-a înmînat suma de trei mii de ruble. Era în anul o mie nouă sute douăzeci și, pînă ce juriul examinase lucrările prezentate, banii își pierduseră mult din valoare. Intorcîndu-mă acasă, am cumpărat de la o gheretă de pe strada Basseinaia șase caramele a cîte cinci sute de ruble bucata. Era primul meu „onorar literar" și, sosind acasă, îmi aduc aminte cît de triumfal i-am tratat pe toți membrii „Iurtîncomunei"!

Așa am început să scriu. Aceasta nu a însemnat încă alegerea profesiunii, și în anii aceia, ba chiar și mai tîrziu, am continuat să mă gîndesc la o activitate științifică. A fost însă cel dintîi contact cu lumea pasiunilor literare, a frămîntărilor și visurilor ambițioase.

Ideea că aceasta este o lume a muncii mi-a insuflat-o cel dintîi Gorki.

Țin minte bine ziua aceea din primăvara anului o mie nouă sute douăzeci și unu, cînd Gorki invitase pentru prima dată la el pe tinerii scriitori leningrădeni, printre care mă număram și eu.

Locuia pe bulevardul Kronverkski și de la ferestrele locuinței sale se vedea parcul Alexan-

drovski. Am intrat în casă și, dat fiind că eram cam prea mulți, ne-am bătut capul îndelung, și cu destulă stîngăcie, cum să ne așezăm: cei îndrăzneți — mai aproape de gazdă, cei timizi — pe o otomană mare și joasă de pe care după aceea era greu să te scoli, fiindcă era extraordinar de moale. Această otomană mi-a rămas în minte pentru totdeauna. Lăsîndu-mă pe ea, îmi privii deodată picioarele întinse, în niște bocanci soldățești butucănoși. De ascuns nu-i puteam ascunde. Să mă scol? Nici gînd de așa ceva! M-am frămîntat așa tot cu gîndul la bocanci și m-am liniștit abia atunci cînd m-am convins că și Vsevolod Ivanov, care ședea alături de Alexei Maximovici, avea bocanci la fel cu ai mei, ba chiar și mai scîlciați.

Sentimentul că habar n-am cum trebuie să mă comport mă cuprinse de îndată ce îl văzui pe Gorki. Mă impresionaseră polițele cu cărți, care nu stăteau rezemate de pereți, ci formau parcă două șiruri de camere mici și intime. De speteaza patului, care se afla în cabinetul său de lucru, era agățată o perniță, al cărei rost nu-mi era limpede la început: abia mai tîrziu am înțeles că așezîndu-te pe pat era mai comod să te sprijini cu capul de perniță. Nu numai aceste amănunte, dar și alte zeci mi s-au întipărit pentru totdeauna în minte. Printre aceste obiecte, care n-aveau dreptul să pară obișnuite, stătea și umbla un om de statură uriașă, puțin adus de spate, dar păstrînd încă o forță herculeană a umerilor, un om care vorbea cu „o" și ascundea în mustăți un zîmbet blînd și șiret. Acesta era Gorki!

În celebra carte a lui Lewis Carroll *Alice in țara minunilor,* eroina trece în fiecare pagină prin stranii transformări. Ea devine ba atît de mică încît poate să intre ușor în vizuinile iepurilor, ba așa de mare că poate să vorbească cu păsările, care își au cuiburile în vîrfurile copacilor înalți. Ceva asemănător începu să se petreacă și cu mine, cînd m-am aflat la Gorki acasă. Ba mi se părea că pot și trebuie să mă amestec în discuția începută între Gorki și tovarășii mai mari — să mă amestec și să spun ceea ce în mod categoric i-ar fi surprins prin profunzimea ideilor. Ba mă ghemuiam și atunci părea că pe otomana joasă și incomodă stă un prichindel, pe care îl poți vedea doar cu lupa.

În clipa în care Alexei Maximovici începu să vorbească elogios despre ultima nuvelă a lui Ivanov *Sobița de fier a arhanghelului Gavril* începu, cred, și transformarea mea. Nuvela lui Ivanov era departe de tot de ceea ce mă preocupa pe mine în literatură și înalta apreciere a lui Gorki am interpretat-o ca pe o sentință necruțătoare la adresa tuturor idealurilor și viselor mele. Apoi Alexei Maximovici începu să citească cu glas tare această nuvelă și, tot timpul cît a citit el, mă frămîntam gîndindu-mă la ceea ce am să spun cînd va termina lectura. Aveam de făcut obiecțiuni, care țînteau foarte departe. După părerea mea în *Sobița de fier a arhanghelului Gavril* lipsea o zugrăvire mai pregnantă a vieții, în timp ce în literatură viața trebuie neapărat să apară sub aspectele sale cele mai ascuțite, adică sub acele trăsături care se învecinează cu fantasticul. Pe acest considerent eu îl contes-

tam atunci pe Turgheniev, de la care peste cîțiva ani am început să învăț cu toată pasiunea unei tinereți care detestă compromisurile.

Mă străduiam să stau în așa fel ca să nu mă cufund în otomană și ardeam de nerăbdare să-mi formulez obiecțiunile. Alexei Maximovici sfîrșise de citit nuvela. Ochii îi licăreau acum blajin, iar gesturile sale vădeau acea duioșie, atît de bine cunoscută celor ce l-au văzut pe Gorki în clipele cînd era cuprins de entuziasm.

Își șterse ochii cu batista și începu să vorbească despre nuvelă. Admirația nu-l împiedică să arate lipsurile, și obiecțiile lui se refereau deseori chiar și la cuvinte izolate.

— În ce constă munca scriitorului ? întrebă el, și auzii pentru prima dată lucruri nespus de ciudate.

Am aflat astfel că munca scriitorului este cu adevărat o trudă aspră. Asta înseamnă să scrii zi de zi, poate chiar oră de oră pe hîrtie sau în memorie. Asta înseamnă munți de ciorne, zeci și zeci de variante reluate de la capăt. Asta înseamnă tenacitate, fiindcă talentul îi impune scriitorului o viață deosebită de a celorlalți oameni, și în această viață esențială este tenacitatea. Aceasta a fost viața lui Zola, care se țintuise de fotoliu, a lui Goncearov, care a scris *Rîpa* timp de aproape douăzeci de ani, a lui Jack London care a murit de surmenaj, oricum i-ar fi spus medicii. E o viață de grele sacrificii, plină de obstacole și decepții.

— Să nu-i credeți, spuse Gorki, pe cei care afirmă că este o pîine ușoară.

Îl ascultam cu gura căscată. În tinerețe totul ți se pare ușor, mai ales cînd iei un premiu pentru o povestire scrisă în cîteva zile, însă în cuvintele lui Alexei Maximovici simțeam toată adîncimea trudei sale, toată evlavia lui față de literatură. Și — o, doamne ! — cum aș fi vrut să dăruiesc acestei munci chinuitoare toată forța inimii și minții mele.

...Ne pregăteam de plecare cînd Gorki începu să vorbească despre problemele noastre materiale. Și cît de bine nimerise la țintă ! Scriitorii care ne adunaserăm în ziua aceea pe Kronverkski n-aveau la ei o lăscaie. Și eram în așa hal îmbrăcați, încît trecătorii izolați, dacă ne întîlneau seara, treceau repede pe trotuarul celălalt. Fedin, care purta pălărie, aducea cu un fante de mahala. Mulți dintre noi aveam mantale. Gorki zugrăvi perspectivele noastre materiale ; printre noțiunile înalte ale literaturii fu rostit pentru prima dată și cuvîntul „onorariu", subliniind parcă aspectul profesional al discuției.

Sosise timpul să plecăm și cu toate că ne despărțeam pentru un scurt timp — se stabilise o nouă întîlnire — Gorki spuse la despărțire fiecăruia dintre noi cîteva cuvinte calde, de îmbărbătare.

Mă retrăsesem mai la o parte, obosit de atîta zbucium, zdruncinat probabil și de faptul că nu reușisem să-i dovedesc lui Alexei Maximovici că scriu mai bine decît toți și că, în general, sînt cel mai deștept om din lume, cînd deodată îl auzii lăudîndu-l pe unul dintre tinerii scriitori pentru nuvela mea *Axioma a unsprezecea*. Pentru nuvela mea ! Formidabil !

— Poznaș mai ești, omule, îi spuse el amuzat. La dumneata și fantezia e poznașă, năstrușnică. Dar e bine așa! Bine!

— Alexei Maximovici, nu e nuvela mea. Iată-l pe alchimistul care a scris-o.

Cu zîmbetul său blajin, Gorki se întoarse spre mine. Da, sosise și clipa cînd trebuia să-i vorbesc despre idealurile și îndoielile mele, să-i pun acele întrebări, la care numai el singur îmi putea da răspuns. Dar eu, pripit, m-am băgat aproape în ochii lui Gorki glăsuind nefiresc de tare:

— Da, e nuvela mea!

Chiar și acum îmi amintesc, rușinat, penibila pauză care a urmat clipei aceleia. Alexei Maximovici se încruntase. Voia să mai spună ceva, dar se răzgîndi și, întorcîndu-mi spatele brusc, începu să vorbească cu altcineva. Cu un zîmbet sarcastic, mă retrăsei și mă așezai din nou pe otomană, ceea ce era total lipsit de sens, deoarece toți ceilalți își luaseră rămas bun de la Gorki și începuseră să plece.

...M-am trezit, în adevăratul înțeles al cuvîntului, cînd am auzit vocea lui Gorki adresîndu-mi-se. Deslușise el oare ce se petrecea în sufletul meu, sau vroia pur și simplu să arate că nu dă nici o importanță stîngăciei mele? Nu știu. Dar începu să-mi vorbească atît de blînd și cu atîta atenție — interesîndu-se cum trăiesc, unde învăț — încît m-am simțit parcă renăscut și am găsit în mine destulă putere ca să-i răspund calm la întrebările puse.

Am ieșit pe Kronverkski șapte tinerei, total deosebiți unul de altul ca biografie și caractere,

ca înclinări și gusturi. Dar aidoma celor șapte frați din basmul lui Pușkin, eram îndrăgostiți de aceeași prințesă — literatura rusă — și în numele acestei iubiri înfruntam un drum lung și greu.

Am apucat-o pe Kronverkski, apoi pe podul Troițki; era o vreme umedă, marină, o vreme arctică, după care leningrădenii definesc fără greș apropierea primăverii. Pe Neva se și zăreau ochiuri de apă negre și jos de tot, deasupra apei tulburi, zburau pescărușii.

1957—1959

CUPRINS

	Pag.
Frica de întuneric	5
De două ori doi	12
Prima iubire	16
Ziua de naştere	19
La vilă	29
Diploma de merit	37
Laşul	42
Actorii	52
Şedinţa de spiritism	58
Liceenii	68
Tenorul	76
Vioara Amati	85
Doctorul Parve	92
Boicot	99
În grădina de vară	104
Planul de apărare	110
Marina	122
Exmatriculaţi din toate şcolile	128
Claviatura mută	137
Duelul	142
„Păianjenii şi muştele“	153
Vîrcolacul	162

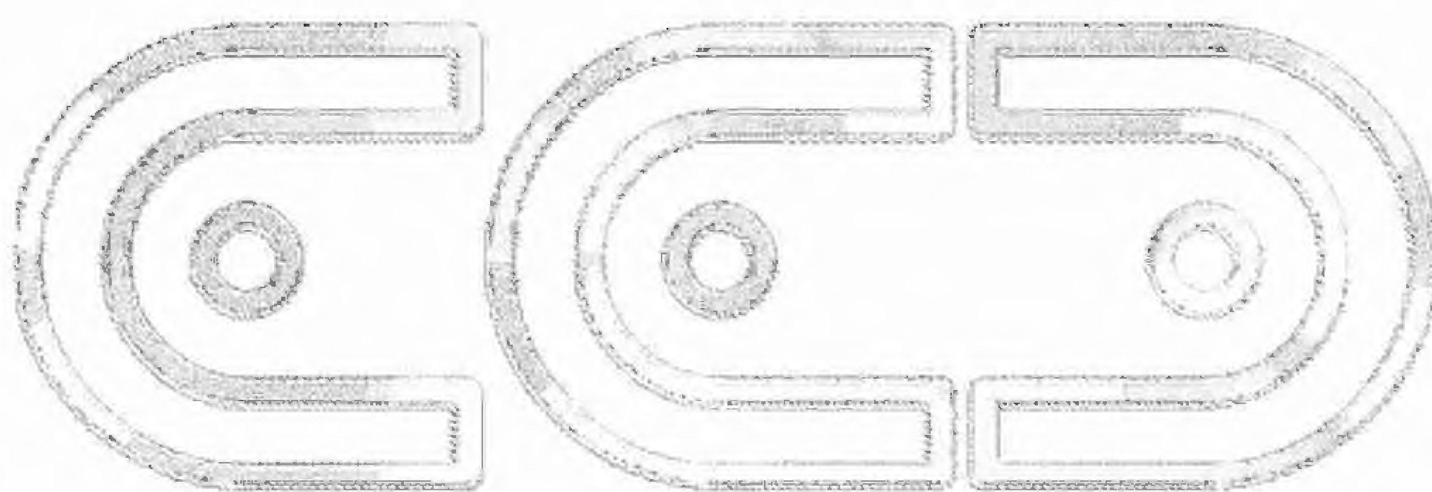
De ce n-am ajuns poet 171
Balada 184
Trădarea 192
Gripa spaniolă 201
Două seri petrecute în „Lăcașul lui Pegas“ 210
Wiliams 221
Prieten necunoscut 225
Prima lecție 234

Redactor responsabil : STANESCU NATALIA
Tehnoredactor : IONESCU AURICA

Dat la cules 12.10.1962. Bun de tipar 26.01.1963. Apărut 1963. Tiraj 20 145 ex. broșate. Hîrtie semivelină mată de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 8,84. Coli tipar 7,75. A. nr. 0778. C.Z. pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S—32=R.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918“. str. Grigore Alexandrescu 93—95. București—R.P.R. Comanda nr. 2453.

Scanare și prelucrare digitală

de

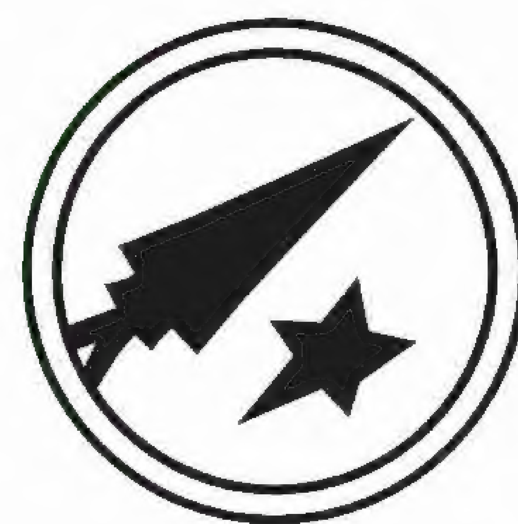

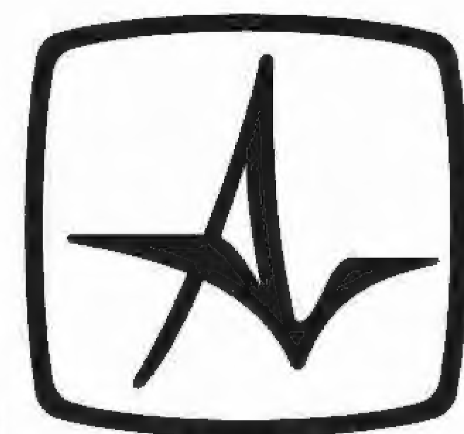
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

